

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ETNİK YAPI İLE BAŞKANLIK SİSTEMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
TESPİTİ VE SİSTEMİN ÜLKEMİZDE UYGULANABİLİRLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
MEHMET ÖNDER

Niğde
Aralık, 2017

T.C.
NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ETNİK YAPI İLE BAŞKANLIK SİSTEMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
TESPİTİ VE SİSTEMİN ÜLKEMİZDE UYGULANABİLİRLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

MEHMET ÖNDER

Danışman : Doç. Dr. Bülent KARA

Üye : Yrd. Doç. Dr. Bahadır NUROL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hulusi YILMAZ

Niğe

Kasım, 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Etnik Yapı ile Başkanlık Sistemi Arasındaki İlişkinin Tespiti ve Sistemin Ülkemizde Uygulanabilirliği” Başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamını kaynaklarda gösterildiğinin ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yaptığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 05.12.2017

İmza

Mehmet Önder

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Bülent KARA danışmanlığında Mehmet ÖNDER tarafından hazırlanan " ETNİK YAPI İLE BAŞKANLIK SİSTEMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TESPİTİ VE SİSTEMİN ÜLKEMİZDE UYGULANABİLİRLİĞİ " adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 01/12/2017

JÜRİ :

Danışman : Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Bülent
KARA

Üye : Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr.
Bahadır NUROL

Üye : Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr.
Hulusi YILMAZ

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Hünkar GÜLER
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmamızda ülkemizde son yıllarda üzerinde durulan tartışılan bir konu olan başkanlık sistemi üzerine yapılan bir çalışmadır. Bunun için çalışmayı bölümlere ayırıp, öncelikle hükümet sistemi modelleri incelenmiş, daha sonra başkanlık sistemi ele alınarak etnisite kavramı ile bağdaştırılmıştır. Bunun için sayın Hüseyin Yayman gibi önemli yazarların olabildiğince güncel eserlerinden yararlanmaya çalışmış bulunmaktayım.

Tez konumda bana desteğini esirgemeyen konu seçiminde yardımcı olan Doç. Dr. Bülent KARA'ya teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca özellikle babamın vefatından sonra benden desteğini esirgemeyen hep yanımda olan annem Mücella Önder'e ve ablam Nermin KILIÇ'a (ÖNDER) teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ETNİK YAPI İLE BAŞKANLIK SİSTEMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TESPİTİ VE SİSTEMİN ÜLKEMİZDE UYGULANABİLİRLİĞİ

ÖNDER, Mehmet

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Bülent KARA

Aralık 2017, 127 sayfa

Gelişen dünya düzeni ile birlikte, sistemler sürekli bir dinamizm içindedir. Bugün demokrasinin olduğu ülkelerdeki hükümet sistemini belirleyen durum kuvvetler ayrılığının birleşmiş veya ayrılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Hem parlamenter sistem hem başkanlık sistemi kuvvetler ayrılığına dayanan sistemlerdir.

Son yıllarda ülkemizde yaşanan siyasi sıkıntıların halkın refah düzeyini azaltması sebebi ile ülkedeki mevcut hükümet sisteminin değişmesi üzerine çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Bu sıkıntıların yaşanmasında elbette Türkiye'nin içinde bulunduğu etnik yapının çok çeşitli olmasının da etkisi büyüktür.

Sistemin değişmesi ve onun yerine başkanlık sistemi gelmesi talebi üzerine ülke farklı görüşlerin yükseldiği bir siyasi kaosun içine doğru sürüklenirken, bu tez ile başkanlık sisteminin Türkiye'de uygulanmasının avantajları ve dezavantajları ile uygulanabilirliği, etnik yapı da eklenerek incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık Sistemi, Parlamenter Sistem, Kuvvetler Ayrılığı, Etnik Yapı, Etnisite, Yurttaşlık

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

DETERMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ETHNIC STRUCTURE AND PRESIDENTIAL SYSTEM AND APPLICABILITY OF PRESIDENTIAL SYSTEM IN TURKEY

ONDER, Mehmet

The Department Of Sociology

Consultant: Associate Prof. Bulent KARA

November 2017, 127 pages.

With the developing world order, the government management systems are in an enduring dynamism act.

Nowadays, the situation, which determines the government systems in the countries where democracy exists, is derived from the separation of powers' being or divided.

Both parliamentary system and presidential systems are management systems based on the separation of powers. In the recent years, there are various discussions about changing the existing government system in Turkey because of the political problems' decreasing the welfare level of nation. The variety of ethnic structure Turkey is included, has been playing a great role on experiencing these problems princely.

Upon the demand for changing the government system and applying the presidential system, Turkey is dragged in to a state of chaos with the rising of different views, by means of this thesis the advantages and disadvantages of the presidential systems and its applicability are examined and evaluated with adding the ethnic structure.

Keywords: Presidential System, Parliamentary System, Division of Powers, Ethnic Structure, Ethnicity, Citizenship.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	İİİ
ÖZET	İV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLolar LİSTESİ	İX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1.1. Araştırmanın Problemi	5
1.2. Literatür	7
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	7
İKİNCİ BÖLÜM.....	9
2.1. Demokratik Sistemlerde Kuvvetler Ayrılığı Teorisi.....	9
2.2. Kuvvetler Ayrılığı Teorisinin Tarihsel Süreci ve Gelişimi.....	10
2.3. Günümüzde Kuvvetler Ayrılığının Görünümü.....	12
2.4. Yönetim Biçimi Olarak Hükümet Sistemi Kavramı.....	15
2.4.1. Kuvvetler Birliğine Göre Hükümet Sistemleri	16
2.4.1.1. Kuvvetlerin Yürütmede Toplandığı Hükümet Sistemleri: Mutlak Monarşi ve Diktatörlük	16
2.4.1.2. Kuvvetlerin Yasamada Toplandığı Hükümet Sistemleri: Meclis Hükümet Sistemi.....	18
2.4.2. Kuvvetler Ayrılığına Göre Hükümet Sistemleri.....	20
2.4.2.1. Parlamenter Sistem Olarak Kuvvetler Ayrılığı	20
2.4.2.2. Başkanlık Sistemi Olarak Kuvvetler Ayrılığı	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	24
3.1. Başkanlık Sistemi.....	24
3.2. Başkanlık Sisteminin Görüldüğü Ülkeler	27
3.1.2. Amerikan Tipi Başkanlık Sistemi.....	27
3.2.1. Federal Yapı ve Başkanlık Sistemi.....	30
3.3. Başkanlık Sisteminin Kurumsal Yapısı	31

3.3.1. Başkan	32
3.3.2. Başkan Yardımcıları	34
3.3.3. Bakanlar.....	34
3.4. Kongre.....	35
3.4.1. Kongre'nin Yapısı ve Çalışma Şekli	36
3.4.2. Kongre Üyelerinin Belirlenmesi ve Seçimi	38
3.4.2.1. Temsilciler Meclisinin Yetkileri ve Üyelerin Seçimi.....	39
3.4.2.2. Senato'nun Yetkileri ve Üyelerin Seçimi.....	40
3.5. Yargı.....	42
3.5.1. Federal Yargı Sistemi	43
3.6. Başkanlık Sisteminin Dinamikleri.....	45
3.6.1. Fren ve Denge Sistemi.....	45
3.6.2. Siyasal Parti Sistemi	47
3.6.2. Baskı Grupları ve Lobicilik	49
3.6.4. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapı.....	52
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	53
4.1. Etnik Yapı ve Etnisite.....	53
4.2. Etnisite Yaklaşımları	55
4.2.1. İlkçiEtnisite Yaklaşımları (Primordialism).....	56
4.2.2. AraçsalcıEtnisite Yaklaşımı (Instrumental).....	60
4.2.3. Alternatif/Diğer Yaklaşımlar	62
4.3. Batı Toplumlarında Etnik Yapı ve Etnisite.....	63
4.4. Etnisite ve Yurttaşlık Kavramı.....	65
4.4.1. Etnik Yapıya Göre Yurttaşlık Kavramı	67
4.4.2. Yurt Bilincine Göre Yurttaşlık Kavramı	68
4.5. Yurttaşlık Kavramı ve Başkanlık Sistemi	70
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	71
5.1. Başkanlık Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği	71
5.2. Türkiye'de Hükümet Sistemi.....	72
5.2.1. 1921 Anayasasına Göre Hükümet Sistemi	74
5.2.2. 1924 Anayasası'na Göre Hükümet Sistemi	76
5.2.3. 1961 Anayasası'na Göre Hükümet Sistemi	78
5.2.4. 1982 Anayasası'na Göre Hükümet Sistemi	80
5.2.5. 2007 Değişikliği Sonrası	82
5.3. Türkiye'de Başkanlık Sistemi Tartışmaları Süreci	84
5.4. Başkanlık Sisteminin Türkiye'ye Uygunluğu.....	86
5.4.1. Etnik Yapıya Göre Başkanlık Sisteminin Avantajları Ve Dezavantajları	88

5.4.1.1. Türkiye'deki Etnik Yapı Olarak Kürt Etnik Yapısı	89
5.4.2. Yurttaşlık Bilincine Göre Başkanlık Sisteminin Avantaj ve Dezavantajları	91
5.5. 2017 Türkiye Başkanlık Sistemi	92
5.5.1. Siyasi Liderlerin Başkanlık Sistemi'ne Bakışları	98
5.5.2. Meclis Tutanaklarında Başkanlık Sistemi	99
5.5.3. Basında Başkanlık Sistemi	100
5.5.4. STK'larda Başkanlık Sistemi	101
5.5.5. Genel Olarak Oyların Dağılımı	102
5.5.6. Amerikan Başkanlık Sistemi ile Türk Başkanlık Sistemi Arasındaki Farklar.....	103
SONUÇ	105
KAYNAKÇA.....	113
ÖZGEÇMİŞ	127

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Temsilciler Meclisi ile Senato Arasındaki Farklar.....	42
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AGD	:	Anadolu Gençlik Derneği
AKP	:	Ak Parti
ANAP	:	Anavatan Partisi
ASDER	:	Adaleti Savunanlar Derneği
BBC	:	Britanya Yayın Kuruluşu
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
CNN	:	Cable News Network
ÇYDD	:	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
DPD	:	Devlet Personel Dairesi
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
DSP	:	Demokratik Sol Parti
HAK-İŞ	:	Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
HBDK	:	Halkların Birleşik Devrim Hareketi
HSYK	:	Hâkimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu
İHSİAD	:	İmam Hatipli Sanayici ve İş Adamları Derneği
KABİP	:	Kadın Birliği Platformu
KADEM	:	Kadın ve Demokrasi Derneği
MEMUR-SEN:		Memur Sendikaları Konfederasyonu
MHP	:	Milliyetçi Hareket Partisi

ÖZGÜR-DER:	Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği
RP	: Refah Partisi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTB	: Türk Tabipler Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UMED	: Uluslararası Medya Enformasyon Derneği
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

1980’li yılların başından itibaren, gündemi meşgul eden sistem tartışmaları ülkede mevcuttur. Bazı bilim insanları, parlamenter sistemin ihtiyaçlara cevap vermediğini ve bu sistemi bırakmak gerektiğini savunmaktadır. Bu tartışma Turgut Özal ile başlamış, daha sonra Süleyman Demirel bu konuyu gündeme getirmiş ve nihayetinde Recep Tayyip Erdoğan koltukta olduğu süre boyunca belirli zamanlarda bu konudan bahsetmiş ve konu günümüze kadar gelmiştir.

1971-1980 ile 1991-2002 yılları arasında var olan koalisyon hükümetleri ve demokrasinin zayıf olması parlamenter sistem hakkında sorgulamalara sebebiyet vermiştir. Parlamenter sistem yüzünden ülkede, yetersiz bir sivil toplum, yetersiz uzlaşma, parçalanmış toplum, temel hak ve özgürlüklere sahip çıkılamaması gibi olumsuz durumlarında meydana geldiği düşünülmektedir. Bu sebeplerle teorideki gibi uygulanamayan hükümet sistemini doğal olarak insanlar sorgulamaya başlamışlardır. Sorgulanan parlamenter hükümet sisteminin gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelerde olduğu gibi tam anlamıyla uygulandığı söylenemez. Kısacası her sistem her ülkede her etnik yapıda uygulanabilir düşüncesi yanlış bir düşünce olacaktır.

Kuvvetler birliği sistemleri, yasama ve yürütme erklerinin yürütme erkinde birleşmesi ile oluşmaktadır ve oluşacak diktatörlükler ya da mutlak monarşi sistemleri iki kuvvetin yasama organında birleşmesi ile meydana gelecektir.

Kuvvetler ayrılığı sistemleri, ikiye ayrılır. Bunlar parlamenter sistem ve başkanlık sistemidir. Yürütmenin yasama erkinin içinden çıktığı sistem parlamenter sistemdir. Bu iki kuvvet meclisi feshetme yetkisi veya gensoru gibi mekanizmalar ile birbirlerini denetleme özgürlüğüne sahip oldukları için de buradaki kuvvetler ayrılığı yumuşak kuvvetler ayrılığıdır. Yürütme ve yasama kuvvetlerin halk tarafından ayrı ayrı seçildiği sistem ise başkanlık sistemidir. Başkanlık sisteminde yasama ile yürütme birbirlerinin legal varlıklarına son verememektedirler. Bu nedenle bu sistemdeki kuvvetler ayrılığı sert kuvvetler ayrılığıdır.

ABD, başkanlık sisteminin ilk uygulandığı ülke olarak tarihe geçmiştir. Daha sonrasında bu sistem ABD’den biraz daha farklı olarak Latin Amerika ülkelerinden

uygulanmaya çalışılmış, fakat bu ülkelerin sosyo-kültürel, ekonomik durumları farklı olduğu için ülkelerde krizler yaşanmış, ordu da bu durumu bahane ederek siyasete karışmıştır.

Etnisite, millet anlayışının tartışıldığı yerde kurucu kavramsal şablonlar arasında bulunmaktadır. Hangi toplumun etnik olarak tanımlanacağı sorunu, milletlerin modernliği ve milliyetçiliğin arasındaki fonksiyonu gündeme getirmektedir. Etnik yapı eski zamanlardan beri, bugüne gelme sürecinden pek çok farklı tanımdan geçmiştir.

Genel bir tanım ile etnisite, insanların etnik bir gruba mensup olmaları yolu ile sahip oldukları kültürel ve sosyal karakteristiklere denmektedir. Etnik yapıyı kuvvetli bir hale getirme ve siyasette ona önemli bir statü verme isteği azınlıklar arasında önemli bir durumdur.

Türkiye’de başkanlık sistemi talebi ile gündeme gelen kişilerin profillerine bakıldığı zaman, bu kişilerin istikrarı isteme ve Türkiye’nin dünya siyasetinde söz hakkı olduğunu savunan kişiler olduğu gözlemlenmiştir. Bu liderler başkanlık sistemini savunmuştur, çünkü parlamenter sistem kısır tartışmalar içerisinde yuvarlanırken enerji emmekte, başkanlık sistemi ise hızlı bir karar alma mekanizması ve güçlü bir yürütme garantisi vermektedir. Bilhassa, bürokrasi sorunu ve askeri oligarşiden şikayetçi olan ve seçilmiş bir hükümet eli ile yürütülmesine rağmen vesayetçi yapıdan kurtulamayan bir yürütmenin olması başkanlık sistemini tetikler bir durumdadır. Bu yapıdan kurtulmanın çözümü olarak da halkın istediği bir güçlü başkan ile mümkündür düşüncesi hâkimiyetinden dolayı başkanlık sistemi istenmektedir.

Ancak şunu belirtmek gerekmektedir; başkanlık sistemi tartışmaları çoğunlukla siyasi düşüncelerin ve ideolojilerin yansıması şeklinde toptan bir kabul ve toptan bir ret durumu üzerinden ilerlemektedir. Bu sebeple düşünceler ikiye ayrılmıştır. Kimileri başkanlık sistemine karşı güçlü bir şekilde parlamenter sistemi savunurken, kimileri de parlamenter sisteme karşı başkanlık sistemini savunmaktadır.

Yakın zamanda başkanlık sistemine geçme isteği çok daha sık bir şekilde gündeme gelmektedir. Bu tartışmaların son zamanlarda bu kadar yoğun olmasının sebebi cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın, Türkiye için en uygun sistemin başkanlık sistemi olduğunu savunmasından kaynaklanmaktadır.

Elbette, sistemin iyi bir şekilde işlemesi için başkanlık sisteminin uygulandığı ülkenin ve toplumun başkanlık sistemine uygunluğu çok önemlidir. Başkanlık sisteminin ABD’de uygulanıp başarılı olması; ancak ABD’nin tarihi durum, ekonomik, siyasi ve kültürel olarak Türkiye’den farklı olması Türkiye’nin başkanlık sistemine uygun olup olmadığının tartışmalarını doğurmaktadır. Bunun yanı sıra etnik gruplar bakımından çeşitliliğe sahip olan Türkiye’de başkanlık sistemi bu etnik yapı ile uyum içinde olabilecek mi tartışmaları da sürmektedir.

Etnik yapı ile başkanlık sistemi ve başkanlık sisteminin Türkiye’de uygunluğunun araştırılması ile ilgili bulgular bu tezin literatür kısmını oluşturmaktadır.

İkinci bölümde yer alan literatürde, öncelikle demokratik sistemlerde kuvvetler ayrılığının tanımı ve nasıl işlediği, tarihsel süreci ve gelişimi, günümüzdeki görünümünün nasıl olduğu araştırılmıştır. Devamında hükümet sistemleri tanımlanmış ve iki grupta (kuvvetler ayrılığı ve yönetim biçimleri) incelenmiştir. Yasama, yürütme ve yargı olarak, kuvvetlerin yasamada toplandığı hükümet sistemleri (meclis hükümet sistemi), kuvvetlerin yürütmede toplandığı hükümet sistemleri (monarşi ve diktatörlük), kuvvetler ayrılığına göre hükümet sistemleri incelenmiştir. Kuvvetler ayrılığına göre iki sistemin mevcut olduğu görülmüş (parlamentar sistem ve başkanlık sistemi) ve bu sistemler de incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, başkanlık sistemi ve sistemin görüldüğü ülkeler araştırılmış, Amerikan tipi başkanlık sistemi ile federal yapı başkanlık sistemi araştırılmıştır. Sonrasında başkanlık sisteminin kurumsal yapısı incelenerek, başkan, başkan yardımcıları, bakanlar, kongre, kongrenin yapısı ve çalışma şekli, kongre üyelerinin belirlenmesi ve seçimi, temsilciler meclisinin yetkileri ve üyelerinin seçimi, senatonun yetkileri ve üyelerinin seçimi, yargı ve federal yargı sistemi ayrı başlıklar altında incelenmiştir. ABD’de başkanlık sisteminin başarılı olmasında belli dinamiklerin etkili olduğu düşüncesi üzerine, fren ve denge sistemi, siyasal parti sistemi, baskı grubu ve lobicilik, sosyo-kültürel ve ekonomik başlıkları altında bu dinamikler araştırılmıştır.

Dördüncü bölümde tezin amacını pekiştirmek amacı ile etnik yapı ve etnisite incelenmiştir. İlkçietnisite yaklaşımları (primordializm), araçsalcıetnisite yaklaşımı (instrumental) ve diğer etnisite yaklaşımları başlıkları altında etnisite kuramları incelenmiştir. Batı toplumların etnisiteye bakışı araştırıldıktan sonra etnik yapıya göre

yurttaşlık kavramı ve yurt bilincine göre yurttaşlık kavramları araştırılmıştır. En sonunda da başkanlık sistemi ile yurttaşlık kavramı arasındaki ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Beşinci bölümde Türkiye incelenmeye başlamıştır. Başkanlık sisteminin Türkiye’de uygulanabilirlik durumu araştırılmıştır. Bunun için öncelikle Türkiye’de mevcut hükümet sistemi incelenmiş, bu inceleme anayasa dönemleri üzerinden sırasıyla, 1921 Anayasası, 1924 Anayasası, 1961 Anayasası, 1982 Anayasası ve 2007 değişiklikleri başlıkları altında araştırılarak yapılmıştır. Son olarak da Türkiye’de başkanlık sistemi süreci tarihsel olarak incelenerek uygun olup olmadığı hakkındaki görüşlere yer verilip, etnik yapı ve yurttaşlık kavramları çerçevesinden başkanlık sisteminin Türkiye’ye uygulanması durumunda yarar/zararın ne olabileceği üzerine inceleme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Problemi

Kuvvetler ayrılığı teorisinin özünü devletin temel işlev alanları olan yasama, yürütme ve yargı erklerini, devletin hangi organları tarafından yönetileceği oluşturmaktadır. Söz konusu sistemler arasında yaşanan ayrılık ya da birleşme bizi parlamenter ve başkanlık hükümet sistemi olarak iki ayrı hükümet sistemini karşılaştırmaya itmektedir.

Türkiye’de 1921 Anayasası ile kabul edilen ve 1924 Anayasası’na kadar benimsenmiş olan meclis hükümeti sistemi sayılmazsa, 1924 yılında itibaren günümüze kadar yasama ve yürütme arasındaki ilişki ile tanımlanan parlamenter sistem hükümet sistemi uygulanmaktadır. Ancak otuz beş yılı aşan bir sürede hükümet modelinin değişmesi gerektiğine dair görüşler mevcut bulunmaktadır. Parlamenter sistemden geçiş yapılmak istenen model başkanlık sistemi modelidir, bu sisteme geçiş için gösterilen en büyük gerekçe ise koalisyon zamanlarında yasama ve yürütme kuvveti arasındaki durumdan kaynaklı sorunların ülkeyi zor durumda bırakıyor olmasıdır.

2011 yılı seçimlerinden sonra hükümet sistemi değişikliğine gidilip başkanlığın gelmesine dair talepler, önceki dönemlerdeki sorunlardan ve özellikle hükümetin yaşadığı istikrarsızlıklardan oldukça farklı bir süreçtir. Bu açıdan benimsenmek istenen sistemin ABD’de iyi olduğu savunularak Türkiye’nin geleceğinin de parlak olması amaçlanmıştır.

AKP iktidarı 2011 seçimlerinden hemen sonra “Türk Tipi Başkanlık Sistemi” adı ile bir model ortaya koymuştur. Bu model Amerikan tipi başkanlık örneği ile pek bir benzerliğe sahip değildir (Samed Kurban, 2015: 46).

Etnik yapı tüm dünyada sosyal bilimler alanında kimlik araştırmaları söz konusu olduğunda kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramın araştırılması küreselleşen dünyada gittikçe daha çok araştırılması gereken bir konu olmuştur. Kavramın sınırlarının belirlenmesi için Eski Yunan'dan günümüze, Batı'daki tarihsel süreç, yaşanan reformlar, siyasal ve ekonomik değişikliklere kadar birçok konuda araştırılma yapılması gerekmektedir. Zaten günümüzde hala tam anlamıyla sistemleşmiş bir sosyal bilimler alanı değildir.

Eski düzenin yerine geçen ulus-devlet ve sonrasında devam eden Cumhuriyetçi anlayışta, yönetimin merkezine demokrasi konmuştur. Üç hükümet sisteminin de temelinde demokrasi yatarken, iktidar sahiplerinin tarafsızlığı ve yönetim merciinin sistemli olması son derece önemlidir.

Yurttaşlık kavramına bakıldığı zaman, ulus-devlet anlayışında bir milliyetçilik anlayışı hâkimdi. Örneğin, İngiltere'nin İngiliz yurttaşları vardı. Eski anlayışa göre yurttaş, kan bağı ile alınabilecek bir unvandı. Ancak küreselleşen dünyada bir devletin içerisinde sadece kan bağına sahip yurttaşlar bulunmamaktadır. Etnik yapı açısından devletler genellikle çeşitlilik gösterir. Bu durum hem çok kültürlülüğe hem de farklı ırkların bir arada yaşaması durumuna sebep olmaktadır. Böyle bir durumda sadece kan bağı ile olana yurttaş demek, diğerleri için haksızlıktır.

Devletlerin hükümet sistemleri anayasalar ile korunmaktadır. Anayasalar, halkın eşit ve adaletli bir ülke içinde, iyi bir refah seviyesi ile yaşaması için yapılmış taslaklar olup, hukuk üstünlüğü ile korunmaktadırlar. Anayasa'da hak ve özgürlüklerle sahip, aynı zamanda devlete karşı sorumlu kişiler devletin yurttaşlarıdır. Eğer yurttaş kavramı kan bağı ile devam edecekse, ülke içinde pek çok insan dışlanacaktır. Yapılacak dışlama ülkeler de siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan geri dönüşü olmayacak problemler ortaya çıkaracağı aşıkârdır. Yüzyıllar boyu birlikte yaşamış fakat farklı etnik yapılara mensup aynı coğrafî bölgede yaşamış birbirleri ile etkileşime girmiş topluluklar artık birbirlerinden ayrılamayacak kadar yakınlaşmış olduklarından ayrılamayacaklardır.

Türkiye etnik yapı olarak çok çeşitli bir ülkedir. Ülkenin batısından doğusuna uzanan her köşesinde farklı kültürler, dinler ve ırklar görmek mümkündür. Nitekim şu an devletin sistemi olan parlamenter sistem var olduğundan beri etnik yapı yüzünden ülkede sorunlar sürekli yaşanmaktadır. Bunun sebepleri arasında da hükümette

yaşanan istikrarsızlıklar ve sağlam bir duruşun olmaması gösterilmektedir. Bazı dönemlerde kötü yönetimlerin olmasını yada koalisyonların olmasında ülke yönetimindeki değişiklikleri çözmek için tek çare sistemi değiştirmek değildir. Nitekim gelişmiş her ülke başkanlık sistemini kullanmamaktadır. Parlamenter sistemi uygulayan gelişmiş çok sayıda ülke mevcuttur. Başkanlık sistemini uygulayan gelişmiş ülkeler ise ABD dışında yok denebilecek kadardır. Kısacası sistemler ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir. Her sistemin güçlü ve zayıf yanları vardır.

Başkanlık sistemi ise sert kuvvetler ayrılığına sahip, yürütmenin son derece güçlü olduğu ve sağlam duruşlu bir sistemdir. Türkiye’de başkanlık sistemin uygulanması ile ilgili görüşler yıllardır tartışılırken, son yıllarda bu durum statik olmaktan çıkıp ivme kazanmıştır. Sert duruşlu başkanlık sistemi ile ülkede yaşanan etnik yapı sorununun çözülüp çözülemediği ve başkanlık sisteminin Türkiye’de uygulanabilirliği, bu tezin üzerinde durduğu temel problemler olarak belirlenmektedir.

1.2. Literatür

Bu çalışmanın literatür kısmında genel olarak etnik yapı ve başkanlık sistemi ile ilgili geçmiş tarihte yapılmış olan kitap, dergi ve makaleler incelenmiştir. Ancak başkanlık sisteminin son dönem yorumlarını incelemek için herhangi bir yayım bulunmadığından ya da sadece teorik olarak kaldığından, kamuoyuna hitap eden basın yayım organları, sosyal medya dinamikleri ve çeşitli röportajlar da taranmıştır. Etnik yapı ile başkanlık sistemi arasındaki bağı kuran çalışmaların yok denecek kadar az olması, aradaki bağı kurmak için çok iyi bir literatür taraması gerekliliğini ortaya koymuştur. Genel olarak literatürde verilen bilgilerle, ilerdeki günlerde Türkiye’nin de yaşayacağı bu sistem ve etnik yapı arasındaki durum ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sosyal bilimler alanında, hükümet sistemleri üzerine yapılan bilimsel araştırmalar, demokratik sistemlerin istikrarlarının sarsılmasında/sarsılmamasında birden fazla değişkenin etkili olduğunu gözler önüne sermiştir. Bu etkenler, siyasal kültür, etnik yapı, siyasi partiler kanunu, ülkenin coğrafi yapısı, halkın sosyo-

ekonomik durumu, devlet biçimi gibi etkenler olabilir. Tabi ki hükümet sisteminin ne olduğu ve ülkede ne kadar etkili olduğu da son derece önemlidir.

Devletin işleyişinde istikrar ve devamlılık son derece önemli bir yer tutmaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi ülkede anayasal düzene geçildiğinden beri yaşanan istikrarsızlıklar ve sorunlar, hükümet sisteminin tam düzgün bir şekilde oturmaması ülkede sistem değişikliği düşüncelerine giderken, sistem değişikliğini hem onaylayan hem de onaylamayan kesimler mevcut olmuştur.

Etnik yapı ise bugün hemen hemen her demokratik ülkede görülen ve karışıklığa yol açan bir kavramdır. Bu karışıklığın düzeltilmesi için sosyal bilim düşünürleri bu yapıyı sistemleştirmeye çalışmışlardır.

Başkanlık sistemi tartışmaları Türkiye’de yoğun olduğu için bu konuda birçok yazın, makale, kitap ve kaynak vardır. Ancak yapılan araştırmada etnik yapı ve başkanlık sistemi arasındaki ilişkinin nasıl olduğu ile ilgili bir yazın bulunamamıştır. Bu sebeple bu çalışmanın amacı etnik yapı ile birlikte başkanlık sisteminin Türkiye’ye uygunluğunu çeşitli çalışmalardan örneklerle araştırmaktır. Önemi ise, daha önce böyle bir çalışmanın mevcut olmamasıdır

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Demokratik Sistemlerde Kuvvetler Ayrılığı Teorisi

Kuvvetler ayrılığı, klasik anayasa hukukun en temel teorilerindedir. Bu teori, ünlü Fransız Filozof olan Montesquieu ile özdeşleşmesine rağmen, aslında bu teorinin kökleri İngiltere'den gelmektedir.

Montesquieu'nun tanımlamasıyla kuvvetler ayrılığı ilkeleri incelenecek olursa, bunlardan ilki "yasama kuvveti" ilkesidir. Yasama kuvveti, bazen geçici, bazen de sürekli kanunlar yapar, eski kanunları düzenler veya yürürlükten kaldırır¹. Yürütme olan ikinci kuvvet ile hükmeden veya idareci savaş ile barış yapar, elçi kabul eder ya da gönderir, toprak güvenliğini sağlar ve olası istilaları engeller². Üçüncü kuvvet yargı kuvvetidir. Yargı ile suçlular cezalandırılır ve özel kişiler uyuşmazlıkları yargılanır³. Bu üç kuvvet tespit edildikten sonra birbirinden ayrılmalıdır. Hatta en önemlisi yasama ve yürütmenin birbirinden ayrılmasıdır. Eğer yasama ve yürütme kuvvetleri tek elde toplanırsa özgürlük ortadan kalkar⁴.

Ona göre yasama kuvveti sınırlıdır, çünkü kendi koyduğu kuralları uygulayamaz. Yürütme kuvveti de aynı şekilde sınırlıdır, çünkü yasamanın koyduğu kuralları pratikte uygular. Yargı da sınırlıdır, çünkü yargıda görev alan hakimler koyulmuş yasaların sözlerini tekrarlayan kişilerden oluşmaktadır. Eğer yasama kendi koyduğu kuralları uygularsa, yürütme kendi kurallarını kendisi koyarsa ve yargı yasaların yanında kendi yorumu ile yargılama yaparsa o sistem içerisinde özgürlükten bahsetmek mümkün olmayacaktır (Kemal Gözler, 2004: 82-83).

¹Montesquieu, De l'esprit des lois, Livre XI, Chapitre VI. Bu bölüm Türkçe'ye Mükbil Özyörük tarafından çevrilmiştir: Montesquieu, "İngiltere'nin Esas Teşkilatı", Çev. Mükbil Özyörük, Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi, Cilt II, 1947, Sayı 1-2, s.75-83; akt. Gözler, 2004: 82.

²Montesquieu, De l'esprit des lois, Livre XI, Chapitre VI; Özyörük Çevirisi, op. cit., s.75; akt. Gözler, 2004: 82).

³Ibid; akt. Gözler, 2004: 82.

⁴Ibid; akt. Gözler, 2004: 82.

Kuvvetlerin ayrılması durumu, kuramsal açıdan bakıldığı zaman modern demokrasinin vazgeçilemez bir parçası gibi görünse de aslında kuvvetlerin ayrılığı tamamıyla ve doğrudan olarak politika ve politika süreçlerini ilgilendirmektedir (Hasan Bülent Kahraman, 2008: 1).

Bir siyasal iktidarın nasıl olacağına ilişkin anayasal bir düzenin belirlenerek, siyasal iktidarın sınırlar içine alınması düşünceleri çok eskiye dayanmaktadır. İlk başta Roma, sonrasında Antik Yunan'dan Rönesans ve Reformun yaşandığı süreçten günümüze kadar değişerek gelmiş ancak hep var olan anayasacılık, bugün modern demokratik sistemlerle ilişkilendirilerek kullanılmaktadır (Lane, 1996: 19; akt. Çelik, 2011: 143). Günümüzde de anayasacılığın özü, siyasal iktidarın politik, sivil ve ekonomik hakları kapsayan insan hakları sistemi ile sınırlanması ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanmasından meydana gelmektedir. İnsan hakları sistemi ile devlet, sivil toplum karşısında sınırlanmaktadır ve bu bir dışsal prensiptir. İkincisi ise içsel bir prensiptir ve hiçbir kişi ya da organın devlette tek hakim olamayacağını göstermektedir (Lane, 1996: 25; İrfan Çelik, 2011: 143).

Kuvvetler ayrılığı sisteminin en genel tanımı, yasama, yürütme ve yargı şeklinde tanımlanmış güçlerin farklı yollar ile görev başına geçen ve aralarında "fren ve denge mekanizması" mevcut olan farklı organlara verilmesidir (Soysal, 1993: 47; akt. Mehmet Emin Akgül, 2010: 81). (Özbudun'un (2008: 183; akt. Akgül, 2010: 81) tanımlamasına göre ise, devletin sahip olduğu yasama, yürütme ve yargı işlevlerinin hukuki anlamda aralarında işbirliği bulunan farklı organlar tarafından yönetilmesidir. Başka bir deyişle, bu üç işlevin (yasama, yürütme ve yargı) sahibi organların birbirlerine karşı bağımsız olması durumudur (Erdoğan Teziç, 2003: 393).

Bir sistemin hukuki olup olmadığını değerlendirmek adına kuvvetler ayrılığı bir ölçü olarak kabul edilmektedir. Yönetim sisteminde kuvvetler ayrılığını uygulamış olan devletler, yasal değerlere önem veren ve insan haklarına saygı duyan devletler olarak nitelendirilirken; kuvvetler ayrılığına yer vermemiş yönetimler ise keyfi yönetime sahip devletler olarak nitelendirilmektedir (Halis Demir, 2010: 223-224).

2.2. Kuvvetler Ayrılığı Teorisinin Tarihsel Süreci ve Gelişimi

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin kökleri eski Yunan'a kadar dayanmaktadır. Amerikan ve Fransız İhtilalleri'nin temelinde yer alan kuvvetler ayrılığı her zaman

bireylerin hak ve özgürlüklerine sahip çıkma açısından şart olarak görülmüştür. Bu kavramı her ne kadar Montesquieu “Espit de Lois” adlı eseriyle tanıtmış olsa da aslında tarihçesi çok daha eskilere dayanmaktadır (Turhan Feyzioğlu, 1947: 50).

Bilinen en eski siyasal ana modellerden biri olan, konsüller, Senato ve halk tribünlerinden meydana gelen Cumhuriyet Roma’sı kuvvetler ayrılığı için son derece yerinde bir örnektir. 18. yüzyıla gelindiğinde ise, monarşi, Lordlar ve Avam’dan oluşan dengeli bir sistem ile İngiltere örneği tarih sahnesine çıkmıştır. Yani aslında teorik olarak ilk defa Aristoteles ile hayat bulmuş; Montesquieu tarafından ise sistemleştirilmiştir (İrfan, 2011: 144).

Kuvvetler ayrılığı her zaman devlet ile ilgili olmuştur. Devletin nasıl olması gerektiği ile ilgili her zaman ortaya atılan çeşitli fikirler vardır ve toplumsal mücadelelerin çoğu bu uğurda yapılmaktadır. Filozoflar da aynı şekilde devletin kendisini ve organlarını ayrıntılı bir şekilde incelemişlerdir (Mehmet Emin Akgül, 2004: 81-82). İnsanların istek ve çabaları ile ortaya çıkan devlet çeşitli siyasal ve hukuksal olguları içinde barındırmaktadır (Erdoğan Teziç, 2013: 111). Siyasi ve hukuki olan olguları kimin organize edip yürüteceği ise her zaman bir tartışma konusu olmuştur. Devletlerin ana sorunu, örgüte sahip toplumlarda yapılan işlevlerin meşruluk durumu ve yöneten ile yönetilen arasındaki hak-ödev dengesinin korunup korunmadığıdır. Bu duruma bir çözüm bulabilmek için kuvvetler ayrılığı ilkesi ortaya çıkarılmıştır (Akgül, 2004: 82).

Kuvvetler ayrılığı ilk olarak Sokrates ve öğrencisi Platon ile başlamıştır ve o kadar eski bir tarihe sahip olmasına rağmen hala capcanlı bir şekilde dinamiğini korumaktadır. Platon “Devlet” isimli eserinde ideal devleti araştırmıştır (Akgül, 2004: 82). Burada yaptığı “seçkinler ayrılığı” kuramı ile aslında kuvvetler ayrılığını belirleyen bir düşünür olarak tarihe geçmiştir.

Platon’dan sonra kuvvetler ayrılığı konusunda öğrencisi Aristoteles modeller geliştirmiştir. Bu modelde bir müzakere ögesi vardır. Müzakere ögesi, yasaları yapar, temel siyasal kararları alır ve görevlendirilecek kişileri belirler. Yasama ve yargı organları ise belirli konularda emir yetkisine sahiptir ve hepsi birbirine bağlıdır. Eğer yasama tüm yurttaşlara egemen güç verilirse sistem demokratik; fazla yüksek olmayan bir mülkiyet şartı aranıyor ise de yönetim siyasaldır. Yürütmenin herkesin açık bir şekilde herkesin önünde belirlendiği bir durumda yürütme demokratik;

atayanların belli başlı bir kesimden atanan kişilerin ise herkesten olduğu bir durumda ise yürüme siyasaldır. Yargı organına bakıldığında ise atamalar tüm üyelerden ve her sınıftan yapılıyorsa demokratik; kimi bölümü herkesten kimleri bazılarında yapılıyorsa yargı siyasal ve aristokratiktir (Aristoteles, 2002: 132-140; akt. Çelik, 2011: 145).

Kuvvetler ayrılığı ile ilgili çabalar Roma'dan başlayıp, Sokrat, Platon ve Aristo ile devam etmiştir. Orta Çağ'da, İbn-i Haldun, Thomas D'Aquinas ve Çiçeren; modern çağda ise en başta Montesquieu, sonrasında Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Jean Bodin, Niccolò Machiavelli ve Adam Smith gibi pek çok ünlü düşünür bu olguyu ele almıştır. Bunlarından hepsinin altında aslında bunu ilk sistemleştiren Platon'un aradığı şey vardır: İdeal devlet anlayışı (Coşkun Can Aktan, 2016).

Aristo'dan sonra kuvvetler ayrılığını iyi bir şekilde geliştiren düşünür Locke olmuştur. Bu konuda kaleme aldığı "Hükümet Üzerine İki Deneme" isimli eserinde, yasayı yapan yasama erki üstün bir güçtür, yapılan yasaları uygulayan güç yürütme ve bunlardan ayrı olarak güvenlik ile dış işlerinden sorumlu federatif bir gücün olması gerektiğini savunmuştur. Locke, yasama ve yürütme güçlerinden bahsetmiş, ancak yargı gücünü ele almamıştır. Locke, kuvvetler ayrılığından bahsetse bile bunlar arasında asla bir denge kurmamıştır, her zaman yasamanın üstünlüğünü savunmuştur (Akgül, 2004: 82-83).

Elbette ki en açık bir şekilde 1748 yılında "Kanunların Ruhu" isimli eserde kuvvetler ayrılığı ilkesini kuramsallaştıran kişi Montesquieu olmuştur. Onun sisteminde yasama kanunları yapmaktadır, yürütme devleti yasalara göre devam ettirir, güvenliği sağlar, barış ve savaşa karar verir en son olarak ise yargı toplumdaki bireyler arası uyuşmazlığı çözer ve suçlulara gerekli cezayı verir (Teziç, 2007: 404; akt. Cüneyt Uyar, 2011: 43).

Kamu alanında ve siyasal bilim dalında en fazla tartışılan konuların başında gelen kuvvetler ayrılığı, gelişmiş toplumlarda evrimini tamamladığı için fazla tartışılmasa da, gelişmekte olan toplumlarda halen yoğun bir şekilde tartışılmaktadır.⁵

2.3. Günümüzde Kuvvetler Ayrılığının Görünümü

⁵Mehmet Turhan: Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, DÜHFY, Diyarbakır, 1989, s. 3.; akt. Uyar, 2011: 43).

Çağdaş anlamı ile kuvvetler ayrılığı, yasama ve yürütme arasındaki ayrılıktan ziyade, yargının bu iki organ karşısında dik ve bağımsız olma çabasını içermektedir. Çünkü yargı organının bağımsız olması bütünlükçü özgürlükçü demokrasi ve hukukun devleti ilkelerinin vazgeçilmez bir parçasıdır (Uyar, 2011: 48).

Günümüzde kuvvetler ayrılığı anayasacılık ile kuvvetlendirilmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi her ülkenin kendine özgü bir “frenler ve dengeler” sistemi mevcuttur. Örnek vermek gerekirse, yargı erki, Anayasa Mahkemesi ile yasama ve az da olsa yürütmenin ortaya koyduğu hukuki düzenlemelerin anayasaya uygun olup olmadığını denetleyebilmektedir. Bunun yanı sıra, anayasal düzende var olan mahkemelerin kuruluş, yetki ve görevleri yasama tarafından kanunlarla düzenlenmektedir.

Modern toplumlarda yargı, toplumsal hayatta, bireylerin arasında ya da birey ile devlet arasında meydana gelen uyuşmazlıkları yargı yöntemleri ile çözmektedir. Devlet, savcılık ve yargı teminatı olarak bilinen güvenceler esasında yargı bağımsızlığının teminatını sağlar. Modern çağda tüm kuvvetlerin birbirini dengeli olarak frenleyebilmesi kuvvetler ayrılığı ilkesinin temelini oluşturur.

Bununla birlikte mahkemelerin kuruluş, görev ve yetkileri yasama organı tarafından yasalarla düzenlenmektedir. Bundan sonraki aşama toplum yaşamında bireyler arasında ya da bireylerle devlet arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların yargı eliyle yargı yöntemleri kullanılarak çözümlenmesidir. Yargıç ve savcılık teminatı olarak bilinen güvenceler esasında yargı bağımsızlığının sağlanmasının teminatlarıdır. Her üç kuvvetin dengeli bir biçimde bir diğerini frenleyebilmesi kuvvetler ayrılığı ilkesinin özünü oluşturmaktadır. Kuvvetler ayrılığı teorisinin ardındaki temel dürtü Aristo, Platon, Cicero, Locke ve Montesquieu'dan bu yana hep devleti yönetme gücünün tamamının bir kişi veya bir grup kişi elinde toplanmasının mutlakiyete yol açacağı endişesi ve bunu önlemek düşüncesidir (anyarg11, 2016).

Kuvvetler ayrılığı bu çağda üç temel erke dayanarak uygulanmaktadır: Yasama, yürütme ve yargı. Yasama, meclis/ler'den oluşup; yasa çıkarma gücü, vergi çıkarma gücü, özellikle yürütme birimine karşı soruşturma açma yetkisi, savaş ile barışa karar verme, yürütmenin başına birini atama, anlaşmaları onaylama ve bazı durumlarda mahkemelere görevli atama haklarına sahiptir. Yürütme, hükümet/ler olup, bazen yasaları veto etme, meclis tarafından azledilmeyi göze alarak bazı

yasaların pratiğine karşı çıkma, belli yere gidecek bütçeyi reddetme, savaş yönetiminde bulunma, durum ilanları verme (afet ilanları verme gibi), yargıçları atama ve bazı durumlarda suçluları affetme hakkına sahiptir. Yargı ise bağımsız mahkemelerden meydana gelmiş olup, hangi durumlarda hangi yasaların uygun olduğu kararı, bir yasanın anayasaya aykırı olup olmadığının denetimi, bazı yasaların kimi zaman diğer yasalarla uyumsuz olması durumunda o yasayı geçersiz kılma, suçluların idaresine karar verme, kendi üyelerini idare etme, kanıtların bulunup gerekli dokümanların oluşturulması için zorlama ve diğer birimler tarafından bir geçerli sebep olmadığı sürece görevden alınmama haklarına sahiptir (wiki, 2016).

Bir dizi yargı kararları, yasanın içtihat yoluyla yorumlanmasıyla elde edilmişse yürütme organı yasama tarafından gerekli mevzuatın oluşturulması bakımından başlatıcı olarak rol alabilir. Yürütme organı herhangi bir hükmün yeniden incelenmesi veya yenilenmesi için herhangi bir yargısal organdan istekte bulunamaz; verilen hüküm nihaidir. Yürütme; yargı kurumu veya onun herhangi bir bireysel mensubu üzerinde bir otoriteye sahip değildir.

Sistemler, kuvvetlerin arasındaki ilişkinin yoğunluğuna göre değişik yönetimlerde farklı özelliklere sahip olabilirler. Eğer kuvvetler yumuşak bir şekilde birbirlerinden ayrılıyorsa parlamenter sistem, sert bir şekilde birbirlerinden ayrılıyorsa başkanlık sistemi olmaktadır. Kuvvetler ayrılığı varsa ve aynı zamanda yürütme organı içinde devlet başkanına ağırlık verilmişse bu tür bir yapı da yarı başkanlık sistemi olmaktadır.

Kuvvetler ayrılığı özelliği taşıyan sistemler kuvvetler arasındaki ilişkinin yoğunluğuna göre birbirinden farklı özellikler taşıyabilmektedir. Kuvvetlerin yumuşak bir şekilde birbirinden ayrıldığı yapılara parlamenter sistem; kuvvetlerin sert bir şekilde birbirinden ayrıldığı yapılara ise başkanlık sistemi adı verilmektedir. Kuvvetler ayrılığı mevcut olmakla birlikte devlet başkanına yürütme organı içinde ağırlık verilmişse bu tür bir yapıya da yarı başkanlık sistemi adı verilmektedir (Mehmet Parsak, 2012: 2).

İçinde bulunulan çağda, hem bir yöntem hem de bir temel öz olarak kuvvetler ayrılığı, demokrasinin en ileri yönetim biçimi olarak yaşama geçirilmektedir. Yargı gücünün sadece var olması değil, aynı zamanda bağımsız olması da şarttır; çünkü yargı yönetilenler için yönetime karşı sahip oldukları bir güvencedir. Bir hukuk

devletinin en önemli özelliği bağımsız bir yargıya sahip olmasıdır. Anayasa koyucu, yargı bağımsızlığını korumak için gerekli olan şartları da anayasadan alacaktır (Anayasa Mahkemesi, 1992/39 Es., 1993/19 Karar, 29.04.1993 tarih; akt. yazılarım, 2016).

2.4. Yönetim Biçimi Olarak Hükümet Sistemi Kavramı

Bir devlette işler yerine getirilirken, yasama ve yürütme arasında bazı bağlar meydana gelmektedir. Pozitif hukuk yasama ve yürütme üzerine kurulmaktadır bu sebeple de hukukun üstünlüğünün olduğu bir devlette yasama ve yürütme güçleri arasındaki ilişki hesaba katılmaktadır. Yargı bu durumdan ayrı tutulmaktadır; çünkü yargı her sistemde diğer iki güçten de ayrı olup, bağımsız olmalıdır (Ömer Dönmez, 2015: 9).

Hükümet sistemlerini sınıflandırmak için kuvvetler ayrılığı temel alınmaktadır. Yasama ve yürütmenin aynı elde toplanması ya da ayrı organlar şeklinde tasarlanması bakımından “kuvvetler birliği sistemleri” ve “kuvvetler ayrılığı sistemleri” olarak iki tanedir (Yazıcı, 2002: 2; Özbudun, 2004: 329; Huntington, 2002:105-157; Kahraman, 2006: 6; Teziç, 1998: 395-472; Gözler, 2010: 82-111; akt. Mehmet Kahraman, 2012: 432-433).

Kuvvetler birliği sistemi kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Kuvvetlerin yürütmede birleştiği sistemler diktatörlük ve mutlak monarşidir. Kuvvetlerin yasamada bir araya geldiği sistemleri ise meclis hükümet sistemi olarak adlandırılmaktadır. Tıpkı kuvvetler birliği sisteminde olduğu gibi kuvvetler ayrılığı sistemi de kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Sert kuvvetler ayrılığı sistemi “başkanlık sistemi” olarak adlandırılırken, yumuşak kuvvetler ayrılığı sistemi ise “parlamentar sistem” olarak literatüre geçmektedir. Bunun yanı sıra, başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin bir karışımı olan yarı başkanlık sistemi de son dönemde revaçta olan bir olgudur. Kuvvetler ayrılığı teorisi hükümet sistemlerinin farklılaşmasını sağlamaktadır (Dönmez, 2015: 9-10).

En basit haliyle hükümet sistemi denirken kast edilen olgu yasama, yürütme ve yargı arasında yaşanan karşılıklı ilişki ve iş bölümüdür. Bu üç kuvvetin de göreve geliş ve gidiş şekilleri hükümeti tamamıyla etkilemektedir (Erdoğan, s. 16; akt. Dönmez, 2015: 10).

2.4.1. Kuvvetler Birliğine Göre Hükümet Sistemleri

2.4.1.1. Kuvvetlerin Yürütmede Toplandığı Hükümet Sistemleri: Mutlak Monarşi ve Diktatörlük

Yürütme organında birleşen yasama ve yürütme ile iki hükümet sistemi karşımıza çıkmaktadır: Mutlak monarşi ve diktatörlük.

Hem yasamanın hem de yürütmenin hükümdarda toplandığı hükümet sistemine mutlak monarşi denmektedir. Devletin içindeki en yüksek rütbeli kişi ve en yüksek otorite elinde bu kuvvetleri bulunduran kişidir. Çünkü aslında hükümdar bu iki gücü elinde bulundururken aynı zamanda yargı gücünü de elinde bulundurmaktadır. Bu sebeple de devlette söz sahibi olan tek kişi kendisidir. Hükümdar sistemde yasa yapar, onları uygular ve çatışmaları çözer. Ancak bu sistemde bir küçük ayrıntı vardır. Hükümdar direk olarak bunları kendisi yapmaz, kendisinde memur pozisyonunda yardımcıları belirlemektedir (Dönmez, 2012: 11).

Monarşi de kuvvetler ayrılığı gibi tarih sahnesinde çok eskiden geçmiştir. Aristo'ya göre monarşi, toplumun çıkarlarının ön plana alındığı tek kişinin yönetimidir. Bu kişi ortak iyiliği amaçlamaktadır. Eğer iktidarı elinde bulunduran kişi toplumsal çıkarları gözetmeyip, kişisel çıkarlara önem verirse bu rejim monarşiden çıkıp tiranlık olur (Tunçay,1985,183; akt. Hasan Burhan, 2009: 72). Monarşi konusunda pek çok düşünür yorumlar yapmıştır. Hatta Duverger, seçimle iş başına gelen yöneticilerin tekrar iş başına gelmesine de monarşi olarak kabul etmektedir (Duverger,1986,7; akt. Burhan, 2009: 72).

Şaylan'a göre, mutlak monarşi ile yönetilen devletin üç temel işlevi şunlardır: Yasa ve düzen işlevi, kamu finansmanını sağlama işlevi ve ekonomi politikası olarak merkantilizmin uygulanması. Yasa ve düzen işlevi, öncelikli olarak şiddetle denetim kurup denetlenmek şeklinde incelenmiştir. Bunun için de değişmez iki kurum olarak ordu ve yargı gereklidir. Bu iki kurumun giderleri için de kamu finansmanı olgusu ön plana çıkmıştır. Kamu finansmanı için de bir bürokrasi gereklidir. Merkantilizm öğretisi ise bir ülkenin zenginliğini sahip olduğu maden yataklarına bağlayan bir sistemdir. Bu sebeple de ülkelerin ticaretinin gelişmesi için sahip oldukları maden kaynaklarını arttırma derdi içindedir (Şaylan, 1995: 22-23; akt. Emin Haspolat, 2003: 38).

Monarşiler, yöneticilerin konumuna göre güçlü monarktan zayıfa doğru altı grupta incelenebilirler. Bunlardan ilki tanrı dahil hiç kimseye hesap vermeyen kendisine tanrısal nitelik atfedilen krallara sahip monarşilerdir. İkinci olarak bir tanrı kralın varlığı çerçevesinde tanrıya hesap veren yarı-tanrısal nitelikler atfedilen kralların bulunduğu monarşilerdir. Üçüncü sırada ilahi kudret daha yüceltilmiştir ve tanrı tarafından seçilen ve iktidarını tanrı adına sürdüren tanrının temsilcisi konumundaki kralların bulunduğu monarşiler vardır(Daver,1993,169; akt. Buran, 2009: 73). Dördüncü sırada, Rönesans'ın başlaması, İstanbul'un fethedilmesine sebep olan topun monarkların kullanımına girmesiyle yıkılan derebeylikler sonucunda ortaya çıkan reform hareketi ile başlayan güçlü monarkların yer aldığı monarşiler vardır. Beşinci sırada, din yeniden şaha kalkarak Derebeyler ve Papa tarafından sınırlandırılmış zayıf kralların bulunduğu monarşiler vardır. Krallar küçük parçalara bölünmüştür, asıl yönetici kilisedir. Altıncı sırada, bazı temel hakları kabul eden, siyasal iktidarı paylaşan ve bu tarz eğilimlere sahip anayasal ve meşruti monarşiler vardır. Monarklar, halk tarafından seçilen parlamentonun bir yan birimi haline gelmişlerdir (Karatepe – Demir,2008; akt. Buran, 2009: 73).

Günümüzde meşruti monarşi halen var olup, İsveç, Danimarka, Norveç, Lüksemburg, Hollanda, Belçika ve İspanya gibi yerlerde sahip oldukları pratiklerle demokrasinin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesine imkan vermektedir. Bunun aksine Fas ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde ise bu pratikler demokrasiyi olumsuz yönde etkilemektedir (Buran, 2009: 73).

Diktatörlük de aynı monarşiler gibi tarihin çok eski yerlerine dayanmaktadır. Eski Roma'da diktatör, olağanüstü sıkıntıların yaşandığı zamanlarda altı aylık bir süre ile mutlak yetkilerle göreve gelen kişiydi. Bu başta iyi niyetli ve legal bir durum olsa da sonlara doğru hukuk dışı bir şekilde iktidarı geçiren kişiler kendilerine diktatör unvanını vermiştir (Haspolat, 2003: 84).

Yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin tek bir elde veya bir grubun elinde olması durumu diktatörlüktür. Kesinlikle demokratik bir rejim olmamakla birlikte, tarihsel süreç bazında bazı şahısların kendilerini meşru olarak kabul ettirebilmek için adil olmayan demokratik seçimler yapıldığı görülmektedir. Bu diktatörlük çeşidi “plebisiter diktatörlük” olarak adlandırılmaktadır (Dönmez, 2015: 11). Bu sistemde asıl olan diktatörün yönetimidir. Diktatörün yaptığı seçimler plebisit bir biçimde olur. Buna örnek olarak yakın tarihten Saddam gösterilebilir. Son başkanlık seçiminde

yüzde doksan beş oy almasına rağmen, ona oy vermeyen yüzde beşin peşine düşmüş ve tabir-i caizse gereğini yapmıştır (Burhan, 2009: 74).

Diktatör olan kişi ile karakterize edilen bazı özellikler vardır. Devletin başındaki kişinin yaptıkların hesabını vereceği bir denetleme kurulunun olmaması, iktidarın fiili alanının sınırsız olması, olan yasalara aykırı bir şekilde ele geçirilmiş iktidar, baştaki kişinin değişmesini sağlayacak yasaların yokluğu, sadece korktuğu için itaat eden bir halk, tek kişinin elinde toplanan iktidar ve iktidarı elinde tutan kişinin teröre sebep olması bu özelliklere örnek olarak gösterilebilmektedir. Bir yöneticinin diktatör olarak tanımlanabilmesi için bu özelliklerden en azından bazılarının sahip olması gerekmektedir (Haspolat, 2003: 84).

Başlıca diktatörlükler totaliter diktatörlük ve otoriter diktatörlük olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Toptancı bir ideoloji, tek bir parti varlığı ve yoğun yaygın terör totaliter diktatörlüğü temsil etmektedir. Otoriter diktatörlük, ideolojiye değil de zihniyete dayanmaktadır. Yoğun siyasi bir mobilizasyon ve katılma yaratmazlar. Nazi Almanya'sı veya Sovyetler Birliği totaliter diktatörlüğe örnek gösterilebilirken; İspanya'nın Franko dönemi, Saddam veya Libya'da Kaddafi dönemi otoriter diktatörlüğe örnek gösterilebilmektedir (Dönmez, 2015: 11).

Egemenliği pratiğe döken kişi sayısına göre diktatörler ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki kişisel diktatörlerdir. Kişisel diktatörler, siyasal egemenliği ve onu kullanma yetkisini sadece kendilerinde toplarlar. İkincisi azınlık diktatörlüğüdür. Burada ikili bir sınıflama olsa da, yine de kişiselliğin ön planda olduğu despotik bir durum vardır. Hatta bu durumun devamında başta kişi, azınlığın elinde bulunan hakları da zamanla elinde toplayıp durumu kişi diktatörlüğüne dönüştürebilmektedir (Burhan, 2009: 74). Bunun dışında farklı diktatörlük tipleri de vardır. Geleneksel Diktatörlük – Totaliter Diktatörlük, Sosyolojik Diktatörlük – Teknik Diktatörlük, Askeri Diktatörlük – Sivil Diktatörlük gibi diktatörlükler bunlara örnek gösterilebilir (Teziç, 2001,398; akt. Burhan, 2009: 74) .

2.4.1.2. Kuvvetlerin Yasamada Toplandığı Hükümet Sistemleri: Meclis Hükümet Sistemi

Yasama ve yürütme güçlerinin bir mecliste birleştiği hükümet sistemine “konvansiyonel” veya “meclis hükümet sistemi” adı verilmektedir (Mehmet Turhan,

1991: 453). Bu rejim egemenliği halk adına elinde bulunduran bir rejim çeşididir. Yasama, yürütme ve yargı işlevlerinin toplumun tamamını temsil eden bir birim – yani parlamento – tarafından yapıldığı sistemdir (Gözler,2004,87; akt. Buran, 2009: 76).

Bu rejimde yasama hem yasa yapar hem de yaptığı yasaları icra eder. İlk defa 1789 Fransız Devrim'i ile anayasal bir demokratik rejim olarak düşünülerek uygulanmıştır. Bu uygulamayı yapar Rousseau'nun düşüncelerinden yararlanılmıştır(Sezginer, s. 31; akt. Murat Uzunparmak, 2013: 12).

Meclis hükümeti sisteminin özellikleri şunlardır:

1. Bu sistemde yasama hakkı, halk tarafından seçilen temsilcilerden oluşan bir meclisindir.
2. Ne olursa olsun yasama tek meclislidir.
3. Meclis kendi kendini toplantıya çağırma yetkisine sahiptir.
4. Meclisi fesh etme yetkisi yalnızca meclisindir.
5. Meclis ara vermeden çalışır. Bu durum meclisin sürekliliği ilkesi olarak adlandırılmaktadır.
6. Yürütmeyi de meclis yapmaktadır. Bunu da kendi içinden seçtiği bir heyet veya komite ile yapar. Bu işi yerine getiren heyetin/komitenin ayrı bir varlığı mevcut değildir. Sadece meclisin kararlarını yerine getiri ve meclis tarafından kolaylıkla görevden alınabilirler.
7. Bu sistemde devlet başkanlığı mevcut değildir.
8. Bir icra heyeti vardır ve bu heyetin aldığı kararları meclis denetleme, değiştirme ve kaldırma hakkına sahiptir.
9. Egemenliğin bölünmezliği ilkesi sebebiyle bu rejimde yargı da meclise aittir (Uzunparmak, 2013: 12-13).

Meclis hükümeti rejimi genelde olağanüstü ve krallık dönemlerinde ortaya çıkan bir yönetim biçimi olmuştur. Aynı zamanda yeni bir sistem kurulurken başvurulan geçici yollardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni bir anayasa kabul edilene dek de tüm iktidarlar bu meclis altında toplanmaktadır. Bu devrimci konvaksiyon ya da meclis hükümeti sistemi diyebileceğimiz bir durumdur.

Bu sistem genelde çoğulcu demokrasilerde karşılaşılan bir sistemdi ve iki sorunu vardır: İlk olarak tek tek bakanlık seçimi yapıldığı için müthiş bir zaman kaybına yol açmaktadır ve ikinci olarak seçilen bakanlar benzer görüşlerde olmadığı zaman eşgüdümlü bir çalışma ortamı sağlanmamakla birlikte Bakanlar Kurulu'nda krizlere sebebiyet vermektedir (sessiz tarih, 2014).

Türkiye'de de bunun örneği Teşkilat-ı Esasiye ile mevcuttur. 1923'e kadar saf bir meclis hükümeti sistemi uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak Özbudun'un iddialarına göre, sistem olması gerektiği gibi uygulanmamış, İcra Heyeti mecliste çoğunluk olduğu için siyasal bir liderlik pozisyonuna geçmiştir. 1924'de koyulan anayasa ise parlamenter sistemi desteklediği için meclis hükümet sisteminin uygulandığını söylemek yanlış olacaktır (Soysal, s.161; akt. Turhan, 1991: 459).

Günümüzde meclis hükümeti sisteminin uygulandığı tek demokratik ülke İsviçre'dir. İsviçre'de bir Federal Konsey seçilir. Bu konsey yedi üyeden oluşur ve yürütme görevini yerine getirirler. Federal Konsey'in başkanı aynı zamanda sembolik başkanlık görevlerini de yerine getirmektedir. Bu yedi üye birbirine benzer olmak zorunda değildir, yani seçilirken kişilerin eğilimleri dikkate alınmaz. Federal Konsey parlamentodan emir alır; ancak konsey üyelerinin federal parlamentoya karşı bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Özetle, İsviçre'de hukuksal yönetim biçimi tamamen yasamaya bağlı olmaktadır. Eğer Federal Konsey ile Federal Meclis arasında bir fikir anlaşmazlığı ya da uyuşmazlık olursa konsey meclise boyun eğme yükümlülüğündedir, ancak istifa etmek zorunda değildir ⁶.

2.4.2. Kuvvetler Ayrılığına Göre Hükümet Sistemleri

2.4.2.1. Parlamenter Sistem Olarak Kuvvetler Ayrılığı

Yumuşak kuvvetler ayrılığına dayalı parlamenter sistem, gündelik hayattaki zorunluluklardan kurtulabilmek için geliştirilmiş bir siyasi rejim olarak literatüre girmiştir. Bu sisteme göre yasama ve yürütme organları birbirinden ayrıdır (Ayferi Göze, s. 432); ancak aralarında hukuksal açıdan bir bağ bulunmaktadır. Bu sebeple de parlamenter sistemde kuvvetler ayrılığının katı ve sert bir biçimde ayrılmış halinden bahsetmek mümkün değildir (Erdoğan, s. 179; akt. Tarhan Shukurov, 2003: 18).

⁶ Bülent Nuri Esen, Anayasa Hukuku (Ayyıldız Matbaası, 1970) s. 533-545; Teziç, a.g.e.s. s. 414-415; akt. Turhan, 1991: 460).

“Parlamento” kelimesi latince kökenli olup, Türkçe’de bulunan meclis ve divan sözcüklerinin karşılığı olmaktadır. Sözlükte bir karara varabilmek için oluşturulan kurul anlamına gelmektedir⁷. Siyaset bilimine baktığımız zaman ise parlamento, halkı temsil eden ve halk tarafından seçilmiş olan üyelerden oluşan, yasa yapan ve devletin önemli işlerinde karar mercii olarak görev olan yapı anlamına gelmektedir (Deniz, 2015: 45).

Parlamentar sistem, uzun bir süreç sonucunda İngiltere’de 18. yüzyılda doğmuştur. Diğer Batı ülkelerine geçiş süreci 19. yüzyılda olmuştur. Bu yıllarda mutlak monarşinin parlamento karşısında gerilediği görülmektedir. Monarşinin karşısında duran parlamenter sistem “liberal” ve “seçkin” olarak tanımlanabilir. Çünkü parlamentoda temsil edilebilmek için belli bir servet sahibi olmak gerekmektedir, bu açıdan liberaldir. Ancak parlamentonun sadece bir tek tipinin olduğunu söylemek son derece yanlış olacaktır (Şükrü Kartepe⁸). Kralın mutlak iktidarı 12 ile 17. yüzyıllar arasında sınırlanmıştır. Bu sınırlamaya ilk girişim 1215 yılındaki Magna Carta ile olmuştur⁹. İngiltere’de parlamentonun ilk halinde, parlamentonun beş üyesi vardı. Bu üyeler, yüksek rütbeli din adamları, baronlar, kilise ve burjuva temsilcileri ve şövalyelerden meydana gelmekteydi. Bu kişiler kendi aralarında da gruplaşmıştır ve yüksek kamara ve aşağı kamara olarak ikiye ayrılmışlardır. Böylece de İngiliz parlamentosunda Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası olarak iki ayrı meclis oluşmuştur. İki kamara da ilerleyen tarihlerde kanun yapma eylemine başlamışlardır. 17. Yüzyıl itibari ile ise liberal iktidarın yoğunluğu sebebi ile parlamenter sisteme doğru bir eğilim gözlemlenmektedir. Bu dönemde kralın yetkileri kısıtlanmıştır. Kralın parlamento karşısındaki durumu değişmiş, parlamenter rejimde mevcut olan devlet başkanı ve yürütme iktidarı yavaş yavaş kralın yerini almaya başlamıştır (Deniz, 2005: 5-9).

İngiliz parlamenter sistemi kendisine özel bir yapı olmasına rağmen, bu modeli kendine örnek alan ülkeler parlamenter rejimi aynı şekilde uygulamamışlar, birtakım değişiklikler meydana getirmişlerdir (Fatih Birtek, 2009).

Kuvvet organları arasında parlamenter sisteme göre, bir eşitlik vardır. Ancak bu eşitlik birbirinden ayrılarak değil, birbirine yumuşak bir şekilde bağlanarak

⁷Fevzi Demir, Şükrü Kartepe, Anayasa Hukukuna Giriş, Evrim Yayınları, İstanbul, 1989, s. 97; akt. Uzunparmak, 2016: 13).

⁸Tarih bilinmiyor.

⁹Gözler, Kemal; Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Bursa, 2012, s.331.;akt. Dönmez, 2015: 13).

mümkün olmaktadır. Aslında bu bir çeşit “güçler işbirliği” olarak adlandırılabilir. Hükümet, parlamento ile birlikte ülkeyi yönetmektedir (Erdoğan, s.111; akt. Uzunparmak, 2013: 14). Sistemde yasama, seçilmiş meclis aracılığı ile uygulanır; yürütme ise devlet başkanı ve bakanlar kurulunun kontrolündedir (Uzunparmak, 2013: 14).

Parlamente sistemin belli başlı unsurları bulunmaktadır:

Yürütmenin İki Başlı Olması:Yürütme yetkisi parlamente sistemde devlet başkanı ve bakanlar kurulundadır, yani yürütme iki başlıdır (Hasan Tahsin Fendoğlu, 2010: 9). Monarşik parlamente sistemde devlet başkanı kral, cumhuriyet parlamente sisteminde cumhurbaşkanıdır. Yasama yürütmeyi içinden çıkartır, hem kabine hem de devlet başkanı halk tarafından seçilmemektedir (Gözler, s. 243: akt; Uzunparmak, 2013: 14-15).

Başbakanın Parlamente Olması:Başbakan, parlamenteonun üyesidir; ancak bakanların parlamente olması şart değildir. Başbakan ve bakanlar kurulu üyeleri yürütmeden sorumludur. Başbakan hem siyasi kimliği hem de seçilmiş başka olduğu için halka ve yasamaya karşı sorumludur (Uzunparmak, 2013: 15).

Devlet Başkanının Siyasi Sorumsuzluğu: Devlet başkanı yürütmenin bir kanadıdır ve yasamaya karşı sorumluluk taşımaz. Başbakan ve kabine ise yürütmenin ikinci kanadıdır ve yasamaya karşı sorumludur (Gözler, s. 245; akt. Uzunparmak, 2013: 15). Bu durumda parlamento devlet başkanının görevine son verememektedir. Sadece vatana ihanet veya anayasa ihlali durumunda görevden uzaklaştırılma mümkün olabilmektedir. Bu sorumsuzluk anlayışı monarşik parlamentarizmde tam, cumhuriyet sisteminde ise nisbi olarak oluşmaktadır (Fendoğlu, 2010: 11).

Bakanlar Kurulunun Parlamenteoya Karşı Sorumlu Olması: Yasama organı karşısında kabine bireysel ve kolektif olarak iki şekilde sorumludur. Bakanlar bireysel ve topluca yasamaya hesap vermek zorundadırlar. Bu sorumluluk parlamenteonun güvende olmasını sağlamaktadır (Erdoğan, s. 112; akt. Uzunparmak, 2013: 16).

2.4.2.2. Başkanlık Sistemi Olarak Kuvvetler Ayrılığı

Başkanlık sistemi, yasama, yürütme ve yargı arasındaki sert kuvvetler ayrılığına dayanan bir yönetim şeklidir. Parlamente sistemde yasama, yürütmenin

içinden çıkmaktadır; ancak başkanlık sisteminde böyle bir durum söz konusu değildir ve tam anlamıyla bir kuvvetler ayrılığı vardır. Montesquieu'nin söylediği gibi yeni dünyada var olan özgürlüğü korumak için en etkili yöntem, yasama yürütme ve yargının son derece kesin çizgilerle birbirinden ayrılmasıdır. Bu sebeple de Amerika tarihinde ilk defa anayasasında kuvvetler ayrılığına yer vererek başkanlık sistemini pratiğe dökmüştür (Bünyamin Bezci, 2005: 83).

Başkanlık sistemleri demokratik esasa dayanan bir sistem türüdür. Sistemin kendisine özgü mekanizmaları vardır. Başkanlık sisteminin klasik örneğine ABD'de rastlanmaktadır (Fahri Bakırcı, 1994: 54).

Bu sistem kuvvetlerin sert bir şekilde ayrılığı sistemi ifade etmektedir. Yasama ve yürütme arasında bir bağımsızlık vardır (Kemal Gözler, 2010: 231). Yani yasama ve yürütme karşılıklı bir güvensizlik içindedir ancak birbirlerinin varlıklarına da son verememektedirler veremez (Yazıcı, 2009: 213; Uluşahin, 1999: 37; akt. Abdulkadir Yıldız, 2015: 2).

Tarihte en eski başkanlık hükümeti, 1787 Amerika Birleşik Devletleri'nde görülmektedir. Bu terim Amerika'nın iç savaşından önce İngiliz gazetecilerin Amerika'nın hükümet sistemini tasvir etmek için bu terimi kullanması ile ortaya çıkmıştır. Bu açıdan bakılacak olursa başkanlık sistemi, Amerikalı halkın kendi şartları çerçevesinde oluşturdukları bir sistem olmaktadır. Sistem demokrasiye karşı iktidarı birleştirmektedir ¹⁰

¹⁰Halil Şıvgın: Başkanlık Sistemi, Demokrasiyi Geliştirme Vakfı, (1997), s.18; Sait Yılmaz, 2013: 616.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Başkanlık Sistemi

Başkanlık hükümet sistemi parlamenter hükümet sisteminden farklıdır çünkü tarih içerisinde kendiliğinden, toplum ihtiyaçları yüzünden oluşan bir sistem değildir (Turhan, 1989: 33; akt. Hasan Tunç ve Bülent Yavuz, 2009: 7). Sistem, insan aklı sonucu ortaya çıkmıştır ve bu sistemde kişisel iktidar ile demokrasi bağdaştırılmıştır¹¹

Daha önce de belirtildiği gibi “Başkanlık Sistemi” terimi İngiliz yazarların Amerikan Hükümeti yönetim biçimini tanımlamak için kullanılmıştır. Sonrasında ise Walter Bagehot, Britanya yönetim biçimini anlatmak için yazdığı İngiliz Anayasası kitabında bu terimi kullanarak kabine hükümeti ile farklarını yazmıştır (Ataöv, 2011: 133; akt. Ziya Günay, 2016: 22). Bunun yanı sıra başkanlık sistemi, 17. yüzyılda kralın tüm yetkilerini kaybetmeden önceki Britanya hükümet modeline de bu sistemin temelini oluşturmaktadır (Hekimoğlu, 2009: 28; akt. Günay, 2016: 22).

Bu sistemin 1787’de Philadelphia’da toplanmış olan bir kurucu meclisin tartışmaları sonucu prensipleri belirlenmiştir. Kendine özgü bir hükümet sistemidir, çünkü hükümet sisteminin içinde kurumları, toplumsal ve siyasi tarafları, ortaya çıkış şekli ve özellikle Amerikan değerlerini vurgulamaktadır (Öztürk ve Kurt, 2015: 51; akt. Günay, 2016: 23). ABD bu sistemin ana vatani olduğu için, bu modele geçmek isteyen ülkeler Amerikan Anayasası’na başvurmuşlardır; ancak çoğu ülke çok farklı sonuçlara ulaşmıştır (Özer, 2009:169-174; Günay, 2016: 23).

Başkanlık seçiminde bir cumhurbaşkanı veya başbakanlık makamı yoktur. Onun yerine başkanlık makamı mevcuttur. Başka doğrudan halk tarafından seçilir.

¹¹ Attila Özer, Batı Demokrasilerinde ve Türkiye’de Hükümetin Kuruluş Yöntemleri, (Ankara: 1981.), 19; Özer, 1998, 5; Özer, 2003, 147; Güneş 1956, 24; akt. Tunç ve Yavuz, 2009: 7)

Başkanlık sisteminin en önemli özelliği olan bu durum da meclis ve başkan birbirlerine karşı bir üstünlük yarışı içerisine girememektedirler. Başkan, diğer bakanları görevden alma ya da atama hakkına sahiptir. Hatta bu bakanlar meclis içerisinde seçilmek zorunda değildir.

Meclis, yasaların hazırlanması ve bütçenin meydana getirilmesi konusunda yetkilidir; ancak başkanın tüm siyaseti ve uygulamaları istediği gibi belirleme hakkı bulunmaktadır. Yine de başka yönetime katılmayan meclisin denetimine mecburdur. Birbirine karışamayan ama denetleyebilen meclis ve başkan arasındaki hakemliği yüksek yargı (anayasa mahkemesi) yapmaktadır. (Sabah, 01/03/2005; akt. Ertan Beceren ve Gökhan Kalağan, 2007: 166).

Başkanlık sisteminin özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

- a) Hükümet ve meclis birbirinden ayrı bir kimlik ile kurumsallaştırılmıştır. Bu iki ayrı kurumun da kadrosu birbirinden farklıdır. Hükümeti bünyesinde barındırmadığı için de meclis bir parlamento değildir. Anayasa her iki kurumun da yetkilerinin kaynağıdır. Meclis ve hükümet birbirinden farklı usuller ile oluşmaya çalışırlar.
- b) Hükümet ve meclis birbirinden bağımsızlık bir şekilde iktidardadırlar. Hükümet, meclis içinde olmadığı için meclise karşı bir siyasal sorumluluğu yoktur, seçim zamanı görevden azledilemez. Aynı şekilde hükümet de meclisi görevden alamaz.
- c) İki kurum da yönetimde, yasal olarak kendisine düşen payın kullanımında bir diğer kurumun iş birliğine onay vermek durumunda kalmaktadır.
- d) Yürütme bölünmemiştir. Halk tarafından seçilen hükümet tek bir kişiden meydana gelmektedir ki bu kişi aynı zamanda devletin de başkanıdır. Başkan aracılığı ile seçilen yardımcılar bir kabine olarak bir araya gelmezler, bir siyasal kimlikleri yoktur (Günsev Evcimen, 1992: 317-318).
- e) Başkan, kongreye karşı siyasal bir sorumluluğa sahip olmasa da cezai bir sorumluluk ile karşılaşabilme imkânına sahiptir. Bunun için temsilciler meclisinin onu suçlu bulması ve Federal Anayasa Mahkemesi'nin başkanının başkanlığında senato aracılığı ile yargılanması gerekir. Verilebilecek en büyük ceza "göreve son verme" olabilir (Çam, 1976:104; akt. Beceren ve Kalağan, 2007: 167).

Juan Linz ise başkanlık sisteminin iki önemli özelliğini vurgulamaktadır. Bunlardan ilki başkanın güçlü demokratik meşruiyet iddiasıdır, ikincisi ise sabit bir görev süresine sahip olmasıdır. Linz'e göre başkanların sahip olduğu güçlü meşruiyetleri eğer yasama organı meşruiyeti karşı karşıya gelirse sistem çıkmaza girecektir. Bu ihtimal özellikle parti disiplinli ülkelerde olacaktır. Bunun yanı sıra başkanın sabit bir görev süresinin olması siyasette esnekliği engellemektedir ve değişime imkân vermemektedir¹².

Riggs ise başkanlık sisteminin farklı bir boyutuna değinmiştir. O'na göre bürokrasi üzerindeki kontrol yasama ile yürütme arasında paylaşılmaktadır. Bu sebeple de başkan bürokrasi üzerinde kontrol mekanizmasını düzgün uygulayamamakta ve modern devletin karmaşık işlerini yürütme durumuna engeller çıkmaktadır¹³.

Bu tespitler üzerine, başkanlık sisteminin avantajları şöyle sıralanabilmektedir:

- a) Seçmenler için daha fazla seçme imkânına sebebiyet verir.
- b) Seçmenler olası hükümetin seçeneklerini daha önceden görebilir ve ona göre oy verebilir. Seçilenlere hesap sorma imkânı daha fazladır.
- c) Yasama meclisinin üyeleri, "hükümetin varlığı devam edecek mi?" kaygısına sahip olmadan bağımsız bir şekilde yasalar üzerine karar verebilirler.
- d) Sistem katı olduğu için bu katılık yürütme istikrarına sebep olur böylece de sistemin istikrarı da sağlanmış olur.
- e) Sınırlı iktidar ve güçlerin ayrılması bireysel özgürlük garantisidir.

Bu tespitler üzerine, başkanlık sisteminin dezavantajları şöyle sıralanabilmektedir:

- a) Halk tarafından seçilen meclis ve başkan birbirini görevden alamamaktadır. Başkan başarısız bile olsa ona verilen görev süresi boyunca görevine devam eder. Aynı şekilde başarılı olanlar da süreleri dolduğunda görevden ayrılmak zorunda kalırlar.

¹²Juan Linz, "The Perils of Presidentialism," *Journal of Democracy*, Cilt 1, Sayı 1 (Kış 1990), <http://scholar.harvard.edu/levitsky/files/1.1linz.pdf>, Erişim: 16.07.2012, s.53; akt. Tunçkaşık, 2015: 2.

¹³Fred W. Riggs, "Presidentialismversus Parliamentarism: Implicationsfor Representativenessand Legitimacy," *International Political Science Review*, Cilt 18, Sayı 3 (Temmuz 1997), s. 257; Tunçkaşık, 2015: 2.

- b) Başkanın seçimi çoğunlukçu bir formüle göre yapılır. Bu durumda da iktidara yoğunlaşma ve kutuplaşma artar.
- c) Seçilen meclis ve başkan farklı partilerden olabilir. Böyle bir durum da her iki taraf da meşru olanın kendisi olduğunu iddia edeceği için büyük sorunlar çıkabilir (Beceren ve Kalağan, 2007: 167-168).

3.2. Başkanlık Sisteminin Görüldüğü Ülkeler

Günümüzde Afganistan, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Azerbaycan, Belarus, Bolivya, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Endonezya, Ekvador, El-Salvador, Filipinler, Guetamala, Haiti, Güney Kore, Honduras, İran, Kazakistan, Kenya, Güney Kıbrıs Cumhuriyeti, Kolombiya, Kosta Rika, Liberya, Meksika, Nikaragua, Nijerya, Panama, Paraguay, Peru, Seyşeller, SierreLeona, Sudan, Şili, Tanzanya, Türkmenistan, Uganda, Uruguay, Venezuela ve Zambiya’da başkanlık sistemi uygulanmaktadır (wiki, 2016).

3.1.2. Amerikan Tipi Başkanlık Sistemi

İngiltere’de 18. yüzyılda yaşanan sınırlı monarşik rejim, Amerika’nın kendi rejimini oluşturmasında örnek aldığı bir sistem olmuştur. Bu açıdan Amerika’nın rejimi için monarşinin cumhuriyete çevrilmiş hali demek yanlış olmaz (Birol Alpaç, 2001: 7).

Başkanlık sistemi Amerikan Devrimi sonrasında kurulan başkanlık sisteminden oldukça farklıdır, daha doğrusu sistem teoride ve pratikte değişikliğe uğramıştır¹⁴.

Amerika Anayasası, kuvvetlerin birbirlerini denetleyebileceği, gerekirse frenleyebileceği, eşitlik ve dengenin korunabileceği bir ayrılık türü oluşturmuştur. Üç kuvvetten hiçbirinin hüküm gücü bir diğerinden yüksek değildir. Yasama ve yürütmenin meydana geliş şekli, yapıları ve pratikleri farklıdır. İki kuvvetin temsilcileri de halk tarafından seçilmektedir (Avni Oruçlu, 2015: 17).

¹⁴YANIK, Murat, “Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1997, s. 35.;akt. Oruçlu, 2015: 17).

Coğrafi Keşifler ile birlikte Amerika Kıtası keşfedildikten sonra, Avrupa'nın birçok yerinden gruplar akın akın Amerika'ya göç etmiştir. Yeni keşfedilmiş olan bu kıtanın kaynakları bol olduğu için bu kıtaya göç eden koloniler, belli bir zaman sonra zengin ve güçlü olma yolunda ilerlemeye başlamışlardır. O dönemde Avrupa karışık olduğu için göç eden koloniler bir özgürlük içerisinde olmuşlar ve bu anlayışla hareket etmeye başlamışlardır. Ticari faaliyetleri arttırma ve daha fazla alana hükmetmek amacıyla bağımsızlıklarını arttırma arayışı içine girmişlerdir (Oruçlu, 2008: 11). Amerika'da kurulan kolonilerin hepsinde sahip oldukları yasama, yürütme ve yargı sistemleri aynıydı. Benzer otonomilere sahiplerdi ve hepsinin İngiltere ile ilişkileri vardı. Üç adet meclis vardı ve üç meclis de üç farklı işlevi uygulamaktaydı. Bu işlevler, valiye tavsiye vermek, yasama meclisi ve yargıda üst mahkeme işlevleri idi. Amerika'nın ekonomik ve sosyal durumu Konsey ve meclis arasındaki durumu belirlemekteydi. İngiltere'nin kopya izleri yasama ve yürütme arasındaki ilişkilerde de görülmekteydi (Cem Yaşın, 1997: 38-39).

İngiliz parlamentosunun kolonilere devamlı müdahalesi ve sert tedbirleri içeren yasalar yapması, yasamaya karşı bir güvensizliğe sebep olmuştur. Koloni valilerinin yaptığı baskılar ise yasamaya karşı güvensizliğe sebep olmuştur¹⁵

İngiltere etkisi, İngiltere'nin karışıklığından etkilenmemek ve ulusal birliği hızlandırma amacı ile ABD kendi sistemini oturtmuştur. Sistemde başkan yürütme gücünün başıdır. Biraz daha ayrıntılı incelendiği zaman aslında yürütme organının başının sadece başkan olmadığı görülmektedir. Ancak diğerleri sadece yardımcı konumdadır.

ABD'nin başkanlık sisteminde üç temel organ mevcuttur. Başkan, yani yürütme organı; kongre yani yasama organı ve yüce mahkeme, yani yargıdır. Amerikan kongresi iki meclisten meydana gelir ve ikisi de eşit güçlere sahiptir. Bu iki meclis Temsilciler Meclisi ve Senato'dur.

ABD'nin anayasasının ilk maddesi yasamanın gücünü kongreye vermiştir. Kongre üyeleri ise tek turlu basit çoğunluğa dayanarak seçilirler. Senatör seçimlerinde ise her federe devletten bir seçim bölgesi belirlenir, altı yıl için iki tane senatör seçilir. Her iki yılda bir senatörlerin üçte biri yenilenmektedir. Senatör olmak için otuz yaşını doldurmuş olmak ve dokuz yıllık Amerikan vatandaşı olmak gerekmektedir. Temsilci

¹⁵Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku, Beta Basım, İstanbul, 2001, s. 426-427.(akt. Mehmet Merdan Hekimoğlu); akt. Uzunparmak, 2013: 23).

meclis üyeleri ise federe devletlerin nüfusuna orantılı olarak seçilmektedir. Günümüzde yedi eyaletin temsilcisi vardır. Bu temsilciler Delaware, North Dakota, Vermont, Alaska, Montana, South Dakota ve Wyoming'tendir. Ancak temsilcilerin sayısı fazladır. Kongre toplam beş yüz otuz sekiz üyeden oluşmaktadır. Bu üyelerin dört yüz otuz sekizi Temsilciler Meclisi'nden, yüzü ise Senato'dan gelmektedir. Senato'nun kendine has yetkileri mevcuttur. Bunlar, başkanın seçeceği yüksek federal hükümet memurlarının ve büyükelçilerin atamaları kabul edebilmek ve antlaşmaların tümünü üçte iki oy ile onaylamak gibi yetkililerdir. Eğer Senato bunlara karşı olumsuz bir karara varırsa, iki durum da iptal olmaktadır. Temsilciler Meclisi ise federal yetkilere karşı soruşturma açma talebi hakkını sadece kendi elinde barındırır, yargılama yapma yetkisi ise sadece Senato'ya aittir (Uzunparmak, 2013: 25-26).

ABD tipi başkanlık sisteminde başkan tüm halkı temsil eder. Halkın gözünde de bu makam önemli bir yere sahiptir, yani başkanın gücü halktan gelir. Özellikle de soğuk savaş döneminde ABD önemli uluslararası politikalar izlediği için başkanların önemi daha da artmıştır. Başkan ve yardımcılarını anayasaya göre dört yıllığına iki dereceli genel oy ile seçilmektedirler. Adaylar en az otuz beş yaşında olmalı ve on dört yıl boyunca (en az) ABD sınırları içinde ikamet etmiş olmalıdırlar. Halk, her federal devlet içinde başkanı seçecek olan delegeleri belirlemektedir. Tüm ülkeden toplam beş yüz otuz sekiz delege seçilmektedir. Seçilen bu delegeler de başkanı belirler. Her devletin mutlak çoğunluğundan en fazla oyu alan başkan, ikinci en fazla oyu alan ise başkan yardımcısı seçilmektedir (Oruçlu, 2015: 17-18).

Başkanın kongreye karşı siyasi bir sorumluluğu bulunmamaktadır; ancak bir "impeachment" mekanizması vardır. Bu mekanizma rüşvet, vatan hainliği gibi sınırlı hukuki nedenlerle ortaya çıkar. Bu mekanizmaya göre meclisin çoğunluğu başkanı suçlarsa, federal anayasa başkanlığında Senato tarafından mahkemeye verilebilir. ABD'de bu mekanizma Andrew Johnson, Richard Nixon ve Bill Clinton'a uygulanmıştır; ancak hepsi beraat etmiştir. Bu sebeple bugüne kadar bu mekanizma yüzünden görevden alınan bir başkan tarihte bulunmamaktadır (Gözler, s. 37; akt. Uzunparmak, 2013: 28). Başkan bakanlarını kendisi seçer; ancak bakanların göreve başlayabilmesi için, Senato'nun onları onaylaması gerekmektedir. Senato, başkanın kendi kabinesinde oluşturduğu kişilere müdahale etmez. Bakanlar karar alıp pratiğe dökemezler. Bakanlar, başkana karşı sorumludurlar ve başkan hangi siyaseti benimserse onu pratiğe dökerler (Hayri Keser, 2011: 35).

ABD tipi başkanlık sisteminin en belirgin özelliği kuvvetler ayrılığıdır. *“İngiliz Monarşisi'ne duyulan tepkinin şekillendirdiği bir felsefi temelde inşa edilen ABD başkanlık hükümeti sistemi; yasama, yürütme ve yargı organlarının katı bir şekilde birbirinden ayrıştığı, ancak birbirlerine fren ve denge mekanizması ile müdahalede bulunabildiği bir yapı ortaya çıkarmıştır”* (ABD Başkanlık Sistemi: 'Ayrı' Ama 'Birlikte' Çalışan Organlar; akt. Adnan Küçük, 2016).

3.2.1. Federal Yapı ve Başkanlık Sistemi

Federal devlette, egemenlik ve siyasal iktidar iki farklı yönetim arasında paylaşılmaktadır. Federal yönetim merkezi iktidar olarak tanımlanırken; federal yönetimler ise yerel iktidarlar olarak tanımlanabilmektedir. Bu sistemde siyasal iktidar federal devlet ve devletler arasında paylaşılmaktadır.

Federal yönetimlerin her birinin yasama, yürütme ve yargı organları vardır. Ancak şunu belirtmek son derece önemlidir: Federal devlet ile konfederasyon birbirinden farklı olgulardır. Konfederasyonda bir merkezi iktidar yoktur, yönetim üye devletlerindir; ancak federal yönetimlerde yönetimler sahip oldukları yetkileri birbirilerinden almazlar, anayasadan alırlar (Yaşın, 1997: 47).

Büyük devletler ile küçük devletlerin ortak bir paydada birleşmesi ile federal anayasa meydana gelmektedir. Büyük devletler federal sistemi isterken, küçük devletler anti-federal bir süreçte bağımsızlıklarını korumak istemişlerdir ve bu zıtlık içerisinde ortak bir anayasa meydana getirmişlerdir. Oluşturulan bu anayasa ile ABD halkı arasındaki sosyo-kültürel, etnik ve dinsel ayrımlar ortadan kalkmıştır, kadınların hakları genişlemiştir. Yeni federal anayasa konfederasyon dönemi anayasasında bulunmayan dört önemli özellik içermektedir. Bunlar, federalizm, kuvvetler ayrımı, fren ve denge ile yargı denetimidir (Esat Çam, s.95; akt. Alpaç, 2001: 13).

Klasik kuvvetler ayrılığı, hükümet organlarının farklı işlevlerini yerine getirmesi olarak algılanırken, federatif bir yapı içerisinde kuvvetler ayrılığında bir denetim ve denge işlevi vardır.

Sosyal hareketliliğin oluşması nüfusun büyümesi ile olmuştur. Bu sebeple de devletlerarasındaki farklar ortadan kalkmıştır. Yani artık devletler arasındaki kimliklerin netliği kaybolmuş, çatışma ve çıkar geride bırakılarak bir prosedür geliştirilmiştir (Yaşın, 1997: 49-50).

Federal sistemli bir başkanlık sisteminde anayasanın ilk temel yedi maddesi şu bilgileri içermektedir:

1. Madde: Yasama organının düzeninin nasıl olacağı konusunda bilgi vermektedir.
2. Madde: Yürütmeyi düzenler, başkan ve başkan yardımcılarının konumlarını belirler.
3. Madde: 3. Madde üç ayrı kısımdan oluşur ve yargı organını düzenler.
4. Madde: Federal devlet ile federal devletlerarasındaki ilişkileri düzenlemektedir.
5. Madde: Anayasanın değiştirilmesi durumunu düzenler.
6. Madde: Bazı hükümlerle ilgili denetimleri ve hükümlerin anayasaya uygun olup olmadığını düzenler.
7. Madde: Anayasa onayının prosedürünü açıklar.

Federal yönetim sistemindeki bu anayasa özellikle beşinci maddenin içeriğinden dolayı son derece kesin ve katı bir kuvvetler ayrılığına sebep olmuştur. Ayrıca anayasanın onaylanmasında pek çok devlet imza attığı için hepsinin tek birlik olup anayasada değişikliğe gitmesi, yani bu anayasanın değiştirilmesi oldukça zordur (Murat Yanık, s. 23; akt. Alpaç, 2001: 14).

Yönetimde birbirinden ayrı üç organ olan bu sistemde dayanışma her zaman gündemdedir. Federal anayasa ve yasalar, federe anayasa ve yasalardan üstün nitelikler taşımaktadır. Federe anayasalarda, federal anayasa zıt olacak hiçbir değişiklik yapılamaz (Alpaç, 2001: 15).

3.3. Başkanlık Sisteminin Kurumsal Yapısı

Başkanlık sisteminde bahsederken sert kuvvetler ayrılığından söz edilmektedir. Ancak aslında asıl ayrılık sert kuvvetler ayrılığı değil organik bir ayrılıktır. Bunu açıklamak gerekirse, yürütme ve başkan, yasama ve yargıdan tamamen ayrı birer varlık olarak meydana gelmektedirler. Yasamanın toplantılarına yürütme üyeleri katılamaz; benzer şekilde yasama da yürütme organı için herhangi bir

üye seçemez ve bu iki organın birbirini fesih etme hakkı bulunmamaktadır (Bakırcı, 1994: 59).

3.3.1. Başkan

Başkan, yürütme gücünün başında bulunmaktadır ki zaten sisteme adını veren de bu siyasal kişiliğin varlığıdır.

Sistemde başkan dört yıllığına seçilmektedir, hem hükümetin hem de devletin başıdır. Yani yönetim tek başlıdır. Hiçbir organa karşı siyasi sorumluluğu olmayan başkanı, kongre görevden alamaz; ancak başkan da kongreyi fesih edemez (Nagehan Talat Arslan ve Ferit İzci, 2003: 282).

Yürütme gücü “kâğıt üzerinde” sadece başkanın değilmiş gibi gözükse de, yürütmede görevlendirilecek kişileri başkan seçmektedir. Dolayısıyla diğer yürütme görevlileri de yürütmede başkana yardımcı ve emrine amade oldukları için tek hakim başkandır demek yanlış olmayacaktır.

Başkan tüm halkı temsil etmektedir, halkın seçimiyle başa geldiği için de halkın desteği onun gücünü arttıracak bir olgudur. Bunun yanı sıra başkanlık sisteminde başkanlar kişisel karizmaya sahip kişilerdir (Oruçlu, 2008: 18). Bir yandan sembolik yetkileriyle “Devlet başkanı pozisyonunda olan başkan aynı zamanda yasamaya karşı siyasi bir sorumluluğu olmayan hükümet şefi gibidir ¹⁶.

Parlamenter sistemden farklı olarak başkanlık sisteminde başkanın veto yetkisi vardır. Bu veto yetkisi yasamaya önemli bir müdahale etme anlamı taşımaktadır bu da dolaylı olarak da olsa başkanın yasamaya da karıştığını göstermektedir. (Bakırcı, 1994: 51).

Başkanlık sisteminde de var olan Kabine, parlamenter sistemdeki kabineden oldukça farklıdır. Sistemde Kabine’yi başkan atamaktadır; bu sebeple de Kabine başkanın direktiflerine göre hareket eder. Kabineden daha çok bir “sekreterlik” gibidir. Kabine’nin güçlü ya da güçsüz olması başkanın silik olmasına/olmamasına bağlıdır. Silik başkanların olduğu dönemlerde Kabine’nin gücü ve etkinliği artabilmektedir (Çam, s. 108: akt. Bakırcı, 1994: 61).

¹⁶Gencay Savlan. Caâdas Siyasal Sistemler. Ankara: Sevinç Matbaası, 1981 (s 102-105); akt. Bakırcı, 1994: 52).

Başkanlık sisteminde seçimler üç aşamadan meydana gelmektedir. İlk aşamada her parti kendisinin başkan adayını belirler. İkinci aşamada her federe devlet başkanı seçecek delegeleri belirler. Son aşamaya gelindiğinde ise ikinci seçmenler başkanı seçer. Delegelerin oyunun çoğunu alan başkan seçilir ve eğer çoğunluk sağlanmazsa Temsilciler Meclisi devreye girerek, en çok oy alan üç adaydan birini seçer.

Herhangi bir organa karşı bir sorumluluğu olmayan başkan yine de Temsilciler Meclisi tarafından zimmet, ağır cürüm, vatana ihanet veya kabahatler gibi sebeplerle suçlanabilir. Bu duruma impeachmet denmektedir. Başkanın suçlu olarak damgalanması için senato tarafından yapılan mahkemede oyların üçte ikisini larak suçlu bulunması gerekmektedir (seal, 2016). Başkanlık makamı ölüm halinde, istifayla veya kongrenin yaptığı impeachment ile boş kalabilir. Böyle bir durum karşısında başkan yardımcısı kalan süreyi tamamlamakla yükümlüdür (Engin Avcı, 2014: 37).

Genel olarak başkanın yetkileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Başkanın, elçileri ve üst düzey memurları direkt olarak atama yetkisi vardır.
- Senatonun onayı olmadan da başkan memurları ve bakanları görevde azledebilir.
- Diplomasiyi yöneten kişi başkandır, yeni devletleri tanıma hakkına sahiptir.
- Ordunun da başı olan başkan, askeri komutan ünvanına da sahiptir. Sadece kongrenin savaş ilan etme yetkisi vardır ancak, savaş başladıktan sonra sadece başkan silahlı kuvvetleri yönlendirebilir. Olağanüstü hal durumlarında ise başkomutanlık yetkilerine sahip olduğu için olağanüstü önlemler alma hakkına sahiptir.
- Başkan, Senato'nun onayı ile milletlerarası anlaşmaları imzalayabilir.
- Başkan'ın kongre kararları veto etme hakkı vardır. Veto edilen bir yasayı kongre yine de kabul ettirmek istiyorsa, Senato ve Temsilciler meclisinde toplamda üçte iki oy çokluğu sağlamak zorundadır.

Bu şartlar altında başkanın otoritesi hem hukuki hem de psikolojik kaynaklıdır. Çünkü halkın seçimi ile başa gelen başkan, halk üzerinde olumlu psikolojik etkiler bırakmalıdır; ancak bu tek başına yeterli olmayıp başkanın yetkilerinin anayasaya dayandırılması gerekmektedir (seal, 2016).

3.3.2. Başkan Yardımcıları

Bir sürü görevi yerine getirirken başkan, pek çok danışman ve sekreterden yardım almaktadır. Bunlardan en etkili olan ise başkan yardımcısıdır. Eğer başkan vefat veya istifa ederse, başkanın görev süresi bitinceye kadar yerini başkan yardımcısı doldurmaktadır (Oruçlu, 2008: 22). Başkan yardımcısı Senato'nun başkanı olmaktadır. Senato'da oylamalarla eşitlik olmadığı takdirde oy kullanamaz (Uzunparmak, 2013: 26).Eğer başkan hastalanır veya yurt dışına çıkıp, geçici olarak görevini yerine getiremezse, göreve geri dönene kadar başkan yardımcısı başkanın yerine vekalet etmektedir ve başkana ait tüm yetkileri kullanmaktadır. Başkan yardımcısının statüsü milletvekillerinin statüsü ile aynıdır. Milletvekillerinin sorumsuzluk ve dokunulmazlık haklarından başkan yardımcısı da yararlanmaktadır (Avcı, 2014: 70-71).

Başkanın en fazla bakanı vardır. Bu kişilerin sayısı çoktur; ancak başkana etkileri en azdır. Bakanlar için “sekreter” kelimesi (örneğin secretary of defense) kullanılmaktadır. Sekreterlerden oluşan kurul başkana fikir verir; bir nevi danışman niteliğindedir. Başkan, sekreterleri istediği zaman azledebilir. Bakanlar Kongre'ye karşı sorumlu değildir; ancak kendilerini seçen başkana karşı sorumludurlar.

Başkan'ın diğer bir yardımcı kurumu ise ofislerdir. Ofisler Roosvelt tarafından 1939 yılında kurulmuştur. Ofisler çeşitli konu başlıklarında gruplanırlar ve pek çok ihtiyaca cevap verirler.

En son olarak da başkana bağımsız düzenleyici ajanlar hükümet korporasyonları, bağımsız yürütme ajanları yardımcı olmaktadır (Oruçlu, 2008: 22).

3.3.3. Bakanlar

Başkan, bakanları atar veya görevden alır. Bakanları milletvekili seçilebilme yeterliliğine sahip olmaları gerekmektedir. Her bakan, başkana karşı sorumludur.

Milletvekilleri ile aynı yasal haklara sahip olan bakanlar tıpkı başkan yardımcısı gibi dokunulmazlık ve sorumsuzluk haklarından yararlanmaktadırlar. Mazeretli veya izinli olan bir bakanın yerine başka bir bakan geçici olarak vekalet etmektedir. Başkanlık kararnamesi, bakanların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatın yapısı hakkında karar verir (Avcı, 2014: 61).

Başkan ve Başkan Yardımcısının altında pek çok bakanlık ve çok sayıda kurum mevcuttur. Bunlar; Eğitim, Sağlık ve İnsan Hizmetleri, İç işleri, Adalet Çalışma, Ulaştırma, Ticaret, Maliye ve Gaziler, Enerji, Savunma, İskan ve Kentsel Kalkınma bakanlıklarıdır. Bakanlar bu bakanlıklarda görev alırlar, yasaları devam ettirir, pratiğe dökerler. Her bakanlık Senato'nun onayını alan ve başkan tarafından atanan bir bakan tarafından yönetilmektedir. Bir araya gelen bakanlar Bakanlık Kabinesi'ni meydana getirmektedir. (BP AmericaInc, 2005).

Sekreter-danışman gibi nitelendirilebilecek olan bakanlar, yasama organının bir üyesi değildir bu sebeple de yasama organına karşı bir sorumlulukları yoktur. Direkt olarak sorumlu oldukları tek kişi başkandır (Burhan Kuzu, 2011: 22). Başkan bir konu ile ilgili onlarla görüşmek isteyebilir, düşündüklerini sorar. Fakat bakanları “yap” dediği şeyi yapmak gibi bir yükümlüğü yoktur. Bu sebeple bakanlar birer danışman konumundadır ¹⁷.

3.4. Kongre

Kongre, yasama yetkisinden sorumlu kurumdur. Eyaletlerin küçüklüğü ve büyüklüğünden dolayı, da iki meclisli bir yapıya sahiptir (Oruçlu, 2008: 22). Bu ikili yapı Senato ve Temsilciler Meclisi'nden oluşmaktadır. Temsilciler Meclisi ve Senato yasamayı oluşturmaktadır. Tüm federe devletlerin büyüklüğüne ve nüfus esasına göre olan temsil sistemi Temsilciler Meclisi'ni; devletlerin büyüklüğüne ve nüfus esası dikkate alınmadan her federe devletin eşit sayıda üyesi ile oluşturulan kurum ise Senato'dur.

¹⁷ Bu durum ve eleştirel bir yaklaşım için bk. CORVIN, Edward S. Presidential Powerandthe Constitution, Cornell UniversityPress, USA, 1976, s. 171; akt. Kurt, 2014: 37.

3.4.1. Kongre'nin Yapısı ve Çalışma Şekli

Başkanlık sistemi içinde Kongre, gerek birleşimi gerek de görevleri açısından parlamenter yönetimden farklı özelliklere sahiptir. Kongre yapısal, fonksiyonel ve işlevsel açıdan yürütmeden farklıdır ve parlamenter sisteme göre daha bağımsız bir yapıya sahiptir. Eğer başkan ve Kongre farklı siyasal görüşlere sahip ise Kongre'nin bağımsızlığı daha da artar

Yasama ve yürütme arasında bir kolektif ayrılık mevcuttur. Parti disiplini pek olmadığı için de bireysel bir ayrılık vardır (Bal, 2001: 60; Akt. Günay, 2016: 53).

Kongre, yasa yapımının ve siyasi temsilin ana organı olarak görülmektedir. En önemli özelliği iki meclisten meydana gelmesidir. Yasama yetkisinin çoğunluk ile kontrol edilen tek bir kurumun elinde toplanması tehlikeli bir durumdur. Bu sebeple anayasa hazırlanırken Kongre, Temsilciler Meclisi ve Senato olarak iki ayrı kuruma ayrılmıştır (Sabri Sayarı, 2015:107).

Kongre'de bulunan her iki meclis, Temsilciler Meclisi'nin hazırlamakla yükümlü olduğu gelir yasası haricindeki tüm konularda yasa taslağı hazırlayıp sunma hakkına sahiptir ve her meclis diğer mecliste kabul edilen yasalara oy kullanma özgürlüğüne de sahiptir (Uzunparmak, 2013: 25).

Meclise önerilen yasa tasarıları, başkan tarafından ilgili komisyona gönderilir. Gündeme alınan öneri komisyonda görüşüldükten sonra öneriyi tartışma veyakaldırma kararı alınır. Tartışma kararı alınan bir öneri, tartışıldıktan sonra meclise gönderilecek biçimde kaleme alınarak Meclise gönderilir. Meclis, komisyonun gönderdiği tasarımı tartışır ve tartışma sonunda oylama yapılır. Oylama sonunda kabul edilen tasarı diğer meclise gönderilir. Aynı süreç ikinci bir mecliste de uygulanır. Meclisin birinin değiştirerek kabul ettiği metin tekrar öteki meclise gönderilir. Yapılan değişikliği ilk meclis kabul etmediği takdirde, "ortak komisyonda" uzlaşma sağlanır ve iki meclisin başkanları tasarımı imzaladıktan sonra tasarı başkana gönderilir. Ancak başkanın veto hakkı vardır. Veto durumunda tasarının kanunlaşarak yürürlüğe girebilmesi için iki meclisin ayrı ayrı çoğunluğu ile tekrar kabul edilmesi gerekmektedir (Burhan Kuzu, 2013b: 33).

Kongre'deki her iki meclis de, Temsilciler Meclisi'nde hazırlanması gerekli olan gelir yasası dışında, her konuda yasa taslağı sunmak yetkisine sahiptir. Her meclis, diğere mecliste kabul edilmiş olan yasalara, karşı oy kullanabili

Senato ve Temsilciler Meclisi'ne ait komisyonlar vardır. Bunların yirmi tanesi Temsilciler Meclisi'nin, on altı tanesi ise Senato'nundur. Komisyondaki üyeler başkan dışında yürütmede görevli kişilerden bilgi alabilir (seal, 2016).

Kongre'nin yetkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Vergi, gümrük, harç, üretim ve tüketim vergilerinin nasıl olacağını belirlemek ve toplamak, kamunun borçlarını ödemek ve ABD'nin ortak savunması ile genel refahını korumak.
- Devleti adına borç almak.
- Yabancı ülkeler ile ticareti düzenlemek.
- İflaslar konusunda tek bir yasa belirlemek.
- Madeni para basmak, ülkenin madeni parası ile birlikte döviz değerlerini düzenlemek ve ölçü standartlarını belirlemek.
- Devletin parasını kopya edenlerin cezalandırılmasını sağlamak.
- Postane ve posta yolları kurmak.
- Ülkedeki yazarların ve mucitlerin, icat yapmak ve eser ortaya koymak için teşviki sağlamak.
- Yüksek Mahkeme'den daha küçük mahkemeler meydana getirmek.
- Açık denizlerde işlenen suçları ve korsanlığın sınırlarını belirlemek, yasalara aykırı hareketleri tanımlamak ve suçluları cezalandırmak.
- Savaşa karar vermek.
- Orduları bir araya getirmek, bakımlarını sağlamak, ordulara bir bütçe ayırmak.
- Deniz gücü kurmak.
- Kara ve deniz kuvvetlerinin idaresi için yönetmelikler hazırlamak.
- İsyanları bastırmak, istilaları geri göndermek için kuvvetler hazırlamak.
- Bu kuvvetlerdeki askerleri Kongre tarafından belirlenen bir eğitim programına tabii tutmak.
- Daha önceden belirlenmiş olan yetkilerin, anayasa ile korunmasının devamını sağlamak ve anayasada belirlenmiş olan tüm kuralların düzgün bir şekilde

işleyebilmesi için gerekli kanunları çıkarmak ve düzenlemek (Avcı, 2014: 45-46-47).

Eğer başkan ile kongre farklı siyasi eğilimlere sahip ise, Kongre başkanın yasalarını kabul etmek istemeyebilir. Kongre başkana karşı direnirse de yasama ve yürütme süreci kilitlenme dönemine girebilir (Ali Abaday, 2010).

Meclis bir yasa tasarısı hazırlar, başkana gönderir, başkan da komisyona gönderir. Komisyonda gündeme oturtulan tasarı tartışılır onaylanır veya onaylanmaz. Meclis komisyonda tartışılan konuyu tekrardan kendi içinde oylar ve kabul edilen yasa diğer b-meclise gönderilir. Aynı süreç diğer mecliste de uygulanır. Eğer yasayı iki meclis de kabul etmezse “ortak komisyon” uzlaşması sağlanır. İki meclisin onayı ortak ise meclisler tarafından yasa imzalanır ve başkana gönderilir. Son karar yetkisi başkanıdır (Kuzu, 2013b: 33; akt. Günay, 2016: 56-57).

Her iki organın da komisyonları bulunmaktadır. Temsilciler Meclisi'nin yirmi komisyonu, Senato'nun ise on altı komisyonu mevcuttur. Komisyonlar uzmanlık gerektiren istikrarlı yapılar olarak tanımlanmaktadır. Komisyonun nasıl işleyeceği kapsamlı bir şekilde belirlenmiştir (Durgun; akt. Mehmet Ali Şahin 2013: 74).

Kongre'de, görüşmeler sırasında bir kongre üyesinin konuşma süresi kısıtlıdır. Eğer kısıtlama olmazsa, bir yasa tasarısını önlemek için azınlık kesim kürsüye çıkıp istediği kadar kalabilir. Bu süre önlemi bu sebeple alınmıştır (Burhan Kuzu, 1996: 21).

3.4.2. Kongre Üyelerinin Belirlenmesi ve Seçimi

Güçler ayrılığına bağlı olarak yasama organı olan Kongre iki ayrı meclise ayrılmıştır. Böylece yargı organına hem üstlendikleri görevi yürütecek hem de birbirlerini dengeleyip denetleyebilecek yetki verilmiştir. Yasama organı olan Kongre federal düzeydedir ve Kongre ile Senato'dan oluşmaktadır. İki meclis de birbirinden farklı işlevlere sahip olsa da yasa yapabilmek için iki meclisin ortak kararı gerekmektedir (İhsan Kamalak, Hüseyin Gül ve Songül Gül, 2015: 141).

Kongre'de toplamda 538 üye vardır. Bunların 438'i Temsilciler Meclisi, 100'ü ise Senato'dan gelmektedir. Kongre üyeleri görevleri devam ettiği sürece hiçbir devlet dairesine atanamazlar (Gamze Küçükoba, 2014: 35-36).

3.4.2.1. Temsilciler Meclisinin Yetkileri ve Üyelerin Seçimi

Her eyalet yoğunluğuna göre iki yılda bir Temsilciler Meclisi'ne bir temsilci gönderir. Temsilciler Meclisi 438 üyeden meydana gelmektedir. Anayasa gereğince nüfusu bir bölgenin çok az bile olsa bölge meclise bir tane üye göndermek zorundadır. Bölgelerdeki nüfus değişebileceği için her on yılda bir, bir nüfus sayımı yapılmaktadır ve gönderilecek üyelerin sayısı yeniden hesaplanmaktadır (Aslan, 2009: 189-190; akt. Küçükoba, 2014: 36)

Temsilciler Meclisi'nde dört yüz otuz beş üye vardır. Her üye "kongresel bölge" diye isimlendirilen bir seçim bölgesini temsil eder. Meclis seçiminde, tüm devletler çıkaracağı temsilci sayısına göre bölgelere ayrılırlar ve basit çoğunluğun sahibi meclis üyesi olur (Arslan ve İzci, 2003: 288). Meclis üyelerinin göre süresi iki yıldır ve üye olmak için yirmi beş yaşını geçmiş olmaları gerekmektedir.

Bu meclisin seçim sistemi "çoğunluk seçim sistemidir". Çoğunluk seçim sistemine göre seçimler tek turlu, dar bölgesel ve gizli oylu yapılır. Sayımlar ise açık bir şekilde yapılmaktadır. Sistemde seçim barajı mevcut değildir (Aslan, 2009: 189-190; akt. Küçükoba, 2014: 36).

Temsilciler Meclisi'ne seçilebilmek için 25 yaşını doldurmuş olmak ve üyenin resmi bir işte çalışmıyor olması gerekmektedir (Gürbüz, 1987: 23). Meclise giren üyeler parti başkanlarını ve yardımcılarını seçmektedirler. Bunun ardından mecliste çoğunluğu oluşturan parti meclis başkanını seçer. Bir de meclis başkanına yardımcı olarak "MajorityLeader" isimli bir kişi seçilmektedir (Aslan, 2009: 190).

Sadece Temsilciler Meclisi, federal yetkililer hakkın bir meclis soruşturması yapılarak yetkililerin yargılanmasını isteme hakkına sahiptir (Uzunparmak, 2013: 25).

Bir yasanın yapılması Temsilciler Meclisi açısından şu aşamalardan geçmektedir:

1. Bir kongre üyesi herhangi bir yasa teklifinde bulunmak istiyorsa, teklifini yazılı hale getirerek, Kongre'deki resmi görevliye ve "hopper" denilen sandığa atar. Sonrasında bu teklife bir numara ve kod verilir. Temsilciler meclisinde görüşülecek tekliflerin başında "HR" harfleri bulunmaktadır.
2. Temsilciler Meclisi'nin başkanı, teklifi ilgili komiteye gönderir. Komite, bu teklifi destekleyen veya karşı çıkan kişilerin düşüncelerini açıklayabilmek için

bir açık oturum düzenler. Bu oturumlar birkaç ay veya hafta sürebilmektedir. Komite, teklif konusunda istediğini yapmakta özgürdür. Teklifi onaylayabilir, reddedebilir veya değiştirebilir. Halkın katılımına da açık olan bu oturumlarda eğer teklif onay almazsa Temsilciler Meclisi'nde görüşülme ihtimali düşer. Teklifin kabulü için ise Temsilciler Meclisi'nin 218 üyesinin onayı gerekmektedir.

3. Komitenin ertelediği bir teklif, açık görüşmeler için genel kurula gönderilir. Buradan sonra görevi İç Tüzük komitesi devralmaktadır. Kurallar komitesi teklifin onayına karar verebilir, görüşmeleri engelleyebilir veya sınırlayabilir (amerikanbülteni, 2013).

Temsilciler Meclisi'nin mali alanda yetkisi mevcuttur ve bu yetki başkan üzerinde fazlasıyla etkilidir. Çünkü federal harcamaların tamamı için Temsilciler Meclisi'nin onayı gerekmektedir (Faruk Sönmezoğlu, 1989: 529).

Daha önce bahsedilen impeachment yetkisi de Temsilciler Meclisi'ne aittir (Acheson, 1961: 25; akt. Günay, 2016: 58). Bu yetki sadece ağır suçlamalarda devreye sokulabilen bir yetkidir. Siyasi sebepler ile bu mekanizmayı kullanmak mümkün değildir (Gözler, 2002: 95; akt. Günay, 2016: 58). Temsilciler Meclisi'nde salt çoğunluğa sahip bir suçlama ile başkan yargılamaya sokulabilir. Ancak yargılamayı yapma işi Temsilciler Meclisi'nin değildir (Haluk Alkan, 2013: 36).

3.4.2.2. Senato'nun Yetkileri ve Üyelerin Seçimi

Senato, Kongre'nin ikinci kanadını oluşturan Senato, federe ve federal devletler arasında bir köprü görevi görmektedir. Senato'nun yetkileri formel değil asli yetkililerdir. Her iki meclisin güçleri birbirine eş gibi görünse de Senato diplomatik alanda, Temsilciler Meclisine göre daha fazla yetkilidir (İdris Bal, 2001: 63).

Başkanın atadığı bakanların, yüksek rütbeli memurların ve elçilerin onaylanmasında Senato yetkilidir ve genelde bu yetkiyi olumlu bir şekilde kullanmaktadır (Kuzu, 2013b: 35; akt. Günay, 2016: 60).

Tıpkı Temsilciler Meclisi gibi Senato'nun da kendisine özel yetki ve görevleri vardır. Senato'nun tek başına onayladığı yetkiler denetim noktası odaklıdır; başkanın faaliyetlerini frenlemek, engellemek veya onaylamak. Son karar mercii olan Senato,

başkanın onayladığı bir anlaşmayı üçte iki oranı ile kabul ederse, o anlaşma yürürlüğe girmektedir (Bal, 2001: 64).

Tüm federe devletlerden ikişer kişi Senato'ya katılmaktadır ve görev süreleri altı yıldır. Senato'ya üye olabilmek için otuz yaşını doldurmaları gerekmektedir. Toplamda yüz üyesi olan Senato'nun üçte biri iki yılda bir yenilenir. Üyelerin oyları kişiseldir, federe devlet adına oy kullanmazlar. Bunun yanı sıra Senato, başkanın atadığı yüksek rütbeli memurların, bakanların, elçilerin atamalarını yapar, başkanın anlaşmalarına onay verir (seal, 2016).

Başkan yardımcısı, Senato'nun da başkanıdır. Ancak görevi yerine getiren Senato'nun seçtiği bir başkan vekili olmaktadır. Oylama eşit çıkarsa kararı Senato'nun başkanı vermektedir (Alkan, 2013:34).

Uluslararası antlaşmaların hepsi Senato'nun onayından geçmiştir. Eğer bir antlaşmanın onayı için gereken oran üçte ikinin altında ise antlaşma onaylanmamaktadır¹⁸. Uluslararası bir antlaşma Senato'nun önüne geldiğinde Senato'nun tutumu farklı olabilir. Senato antlaşmayı onaylayabilir, reddedebilir, çekinik yaklaşabilir, bazı maddelerinin değiştirilmesi şartı ile onay vereceğini söyleyebilir¹⁹.

Senato'da var olan bir senato nezaketi vardır. Bu nezaket gereğince senatörün şahsen beğenmediği bir kimsenin ataması Senato'nun diğer üyeleri tarafından da reddedilir. Senatörün bu davranışı için bir sebep gösterme gibi bir zorunluluğu yoktur (Muhittin Tataroğlu, 2006: 106). Başkanın yaptığı atamalarla kendi takımını kurma prensibinde olan Senato, bu sebeple genelde başkanın yaptığı atamaları rutin bir şekilde onaylamaktadır (Wolfinger vd., 1976: 383; akt. Kurban, 2014: 89).

¹⁸ En az 85 antlaşma Senato tarafından onaylanmış ve rafa kaldırılmıştır, onaylanma işlemine tabi tutulmayan uluslararası antlaşmalar yürürlük imkanı bulamamıştır. Bkz. <http://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/Treaties.htm#4>, e.t. 18.06.2012; akt. Mert Nomer, 2013: 35

¹⁹ <http://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/Treaties.htm#4>, e.t. 18.06.2012; akt. Nomer, 2013: 35-36.

Temsilciler Meclisi ile Senato'nun farkını aşağıdaki tablo ile özetlemek mümkündür:

Tablo 3.1: Temsilciler Meclisi ile Senato Arasındaki Farklar²⁰

Temsilciler Meclisi	Senato
Yerel bölgelerden seçilen üyeler	Bütün bir eyaletten seçilen üyeler
İki yıllık görev süresi	Altı yıllık görev süresi
Baştanberi halk tarafından seçilmeleri	1913'e kadar yasama meclisinin seçimleri
Federal görevlileri ithametme	Federal görevlileri mahkumetme
Daha büyük (435 üye)	Daha Küçük (100 üye)
Daha fazla resmi kurallar	Daha az kurallar ve kısıtlamalar
Sınırlı tartışmalar	Uzayan tartışmalar
Komitelerin daha etkili olması	Kararların oybirliği ile alınması
Daha az prestij ve bireysel farklılıklar	Dahafazla prestij ve medyanın ilgisi
Harcamaları için yetki verme	Atamalar ve antlaşmalar için rıza verme
Yerel veya sınırlı liderlik	Ulusal liderlik

Yasama organı olarak hem Temsilciler Meclisi hem de Senato aynı gibi gözükse de, aralarında bir takım farklılıkların mevcut olduğu alenidir.

Kongre'de yer alan Senato ile Temsilciler Meclisi'nin ortak yönlerine bakılacak olursa, kendilerine özgü yetkiler dışındaki tüm yasama hakları iki meclis için de ortak bir şekildedir. Kongresiz bir yasama mümkün değildir. Federal hazine düzeni, bütçe kabulü, gelir gider harcamalarının tayini işlerinin hepsi Kongre'nin iki kanadına da aittir(Çam, 2000: 117; akt. Günay, 2013: 61).

İki organın da en önemli yetkilerinden biri ise ülkenin güvenliğini sağlamaktır. Ülkenin savunması için gereken hava, kara ve deniz kuvvetleri Kongre'nin kontrolü altındadır(Arı, 1997: 97; akt. Günay, 2013: 61).

3.5. Yargı

Yargı, başkanlık sisteminde federal hükümetin üçüncü organıdır ve tüm ülkeye yayılan bir mahkemeler zincirine sahiptir. Anayasadaki kurallara göre ülke Kongre tarafından bölgelere ayrılmış ve her bölge için özel federal mahkemeler kurulmuştur. Kongre, bu federal mahkemeleri kurabilir, kapatabilir; ancak hiçbir şekilde Yüce Mahkeme'yi kapatamaz (Konur Alp Koçak, 2015: 50).

Başkanlık sisteminde yargı, başka hiçbir ülkede olmadığı kadar geniş yetkilere sahiptir. Yürütme ve yasamanın dava konuları ile ilgili kararlarını gözden geçiren

²⁰Schmidt vd., 1987: 417; akt. Kurban, 2014: 73.

yargı, aynı zamanda halkın bu organlara karşı haklarını da korumaktadır (Oruçlu, 2008: 24).

Yargı sistemi adem-i merkeziyetçi özellik gösterir ve iki farklı yargı sistemi içinde bölünmüş bir vaziyettedir. Federal mahkemeler genelde ulusal yasalar ile ilgili konularla ilgilendirilir. Eyalet mahkemeleri ise eyalet yasalarını ilgilendiren konuları ele alırlar. Eğer iki mahkeme arasında çatışma yaşanır sorun Yüksek Mahkeme'ye taşınmaktadır (Sayarı, 2015: 108).

Genelde başkanlar, Yüksek Mahkeme hakimlerinin atamalarında seçtikleri kişileri kendi görüşlerine uygun bir şekilde seçerler. Ancak bazen hakimler seçildikten sonra farklı eğilim gösterirler; çünkü bir hakim seçildiği zaman ömür boyu hakim olarak görevine devam etmektedir (Avcı, 2014: 58).

Mahkeme üyeleri, Senato'nun uygunluk şartına uydukları sürece, vefat etmedikçe ve istifa etmedikçe ömür boyu göre yaparlar ve başkan tarafından atanan dokuz kişiden oluşmaktadır. Başyargıç, başkandan sonra ülkedeki ikinci önemli adamdır (Teziç, 2013: 370; akt. Kurban, 2014: 85). Yüksek Mahkeme'ye yapılan atamalarda göz önünde tutulan tek karakteristik durum üyelerin başkanın partisinden olması olmaktadır. (Schmidt vd., 1987: 501; akt. Kurban, 2014: 85).

3.5.1. Federal Yargı Sistemi

Federal Yargı Sistemi içerisinde yer alan Federal Yüksek Mahkeme, her seviyedeki yargının anayasaya uygunluk denetimini yapmak hakkına sahiptir. Başkanlık sistemindeki en önemli yargı organı Federal Yüksek Mahkeme'dir (Akgül, 2008).

Tüm adliyelerin hiyerarşik olarak üstünde olan Federal Yüksek Mahkeme Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Yüksek Seçim kurulu olarak çalışmaktadır. Bir yandan da yasama ile yürütme organlarının anayasaya uygun olup olmadığını denetlemektedir (Kuzu, 2013b: 35; akt. Günay, 2016: 62).

Yüksek Mahkeme, bir başkan ve sekiz üyeden meydana gelmektedir. Ömür boyu görevde kalan üyeler eğer isterlerse yetmiş yaşında emekliliklerini isteyebilirler. Bu atama yöntemi ile iki seçimli otoritenin uzlaşması sağlanmış olur ve mahkeme siyasal eğilimlere karşı özerk bir hale getirilir. Tıpkı başkanda olduğu gibi Anayasa

Mahkemesi üyeleri impeachment yöntemi ile Kongre tarafından görevden alınabilmektedir (Alkan, 2013: 39).

Halk ve siyasi organların üzerinde Federal Yüksek Mahkeme'nin çok büyük bir ağırlığı vardır. Üyeleri genelde yaşlıdır ve bu sebeple muhafazakar gibi görülebilir. Ancak açık fikirleri ve eşitliğin savunucusu olmaları sebebi ile saygınlığın yanına siyasi nüfuz etkileri de artmıştır(Çam, 2000:118; akt. Günay, 2016: 63).

Mahkemenin başyargıcı protokole göre ikinci sırada yer almaktadır. Rastgele demeç vermeyen başyargıç pek gündemde durmaz. Yüksek bir makamda olduğu için de siyasi ve idari iktidardan bağımsız hareket etmektedir. Eğer başkanların yargılanması gibi bir durum varsa, Senato'ya başyargıç başkanlık etmektedir (Teziç, 2013:370-371).

Federal Anayasa Mahkemesi, yasama ve yürütmenin anayasaya uygun olup olmadığını denetlediği için, onun onay vermediği hiçbir yasa yürürlüğe konamaz. Yani, yasaların yorumu ve kuvvetler arası çıkan çatışmaları Anayasa Mahkemesi çözmektedir (Arslan, s. 228; akt. Gamze Erim, 2015: 28) Yapılan yargısal denetim direkt olarak yapılmaz, taraflardan biri talep etmelidir. Çam (2000: 119), bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir “*Önce federe devlet yasalarının federe anayasaya uygunluğu, ikinci olarak, federe yasaların federal anayasaya uygunluğu ve üçüncü olarak da federal yasaların federal anayasaya uygunluğu olmak üzere üç şekilde yapılmaktadır. Özellikle üçüncü biçim çok önemli olup Anayasa Mahkemesinin önemliliğini arttırmaktadır*” (akt. Erim, 2015: 28).

Genel olarak Federal mahkemenin yetkileri; federe devlet ile federal devlet arasındaki yetki uyuşmazlıklarını düzenler, iki farklı federe devlet arasındaki uyuşmazlığı düzenler, iki farklı federe devletin vatandaşları arasında çıkan uyuşmazlıkları düzenler ve vatandaşlar ile federe devlet arasında çıkan sorunları düzenler (Kotan, s. 83; akt. Erim, 2015: 28).

Yüksek Mahkeme'nin görevlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Federal yasaların, anayasanın ya da yapılan antlaşmaların hükümlerine bağlı olarak açılan tüm hukuk davalarına bakmak.
- Deniz hukuku ile ilgili davalara bakmak.
- Ülkenin taraf olduğu her türlü anlaşmazlığa bakmak.

- Elçiler, konsolosluklar ve dış temsilciler ile ilgili davalara bakmak.
- Federe devletlerarasındaki veya bir federe devlet ile başka bir federe devletin vatandaşları arasındaki veya bir federe devlet ya da onun vatandaşlarıyla başka bir yabancı devlet ya da onun vatandaşları arasındaki davalara bakmak(Gürbüz, 1987: 32; akt. Günay, 2016: 64).

3.6. Başkanlık Sisteminin Dinamikleri

Başkanlık sisteminin ABD’de başarılı olmasının arkasında çeşitli unsurlar mevcuttur. Anayasa ile kuvvetlerin son derece sert bir şekilde ayrıldığı sistemde, parlamento ile başkanlık seçimleri aynı zamanda yapılmaz. Bu durum, siyasal bir ayrılığa sebep olurken, kimi zaman organların karşılıklı bir şekilde kilitlenmesine sebebiyet verebilmektedir. Yaşanan bu siyasal kilitlenmeye sebep olarak bazı dinamikler vardır. Bu dinamikler baskı grupları ve lobcilik, fren ve denge mekanizmaları, siyasal parti sistemleri, sosyo-kültürel ve ekonomik yapıdır. (Bal, s.70; akt. Erim, 2015: 29).

Başkanlık sistemini günümüzde birçok devlet uygulamaktadır. Ancak başkanlık sistemi deyince akıllara gelen ilk yer ABD olmaktadır. En başarılı model olarak niçin ABD gösterilmektedir? Başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerin hemen hemen hepsinde bir sürü sorun yaşanırken ABD’nin bu başarısı yukarıda belirtilen dinamiklere bağlanmıştır (Kurban, 2014: 86).

3.6.1. Fren ve Denge Sistemi

Kurucu babalar, yasama veya yürütme organının tüm sisteme egemen olmasını, kişisel özgürlükler anlamında son derece tehlikeli bulmuşlardır. Bu sebeple ortaya koyulan fren ve denge sistemi ile tiranlığın önüne geçmeyi amaçlamışlardır. Örneğin, James Modison, kuvvetlerin birbirine karışamayacak kadar sert bir şekilde yaşadığı kuvvetler ayrılığının aslında yanlış olduğunu düşünerek, kuvvetlerin birbirleri üzerinde belli yaptırımlara sahip olmaları gerektiğini savunmuştur. O’na göre ancak bu şekilde kuvvetler ayrılığı tam anlamıyla uygulanabilmektedir ²¹. Bu

²¹ James Madison; “These Departments Should Not Be So Separated as to Have No Constitutional Control Over Each Other”, (Federalist Paper No. 48), New York Packet, 1 Şubat 1788; akt. Koçak, 2015: 33.

düşünceden hareketle de her kuvvete verilen güç, diğer iki kuvvet tarafından dengelenmiştir. Bu şekilde her kuvvet bir diğerinin aşırılıklarına ket vurma imkanına sahip olmaktadır. Böylece organlardan herhangi birinin baskın olarak egemenliğe sahip olup baskıcı yönetim uygulaması engellenmiştir (Koçak, 2015: 33).

Fren ve denge sisteminde her kuvvet, öncelikli olarak bir konuda karar verme yetkisine sahiptir. Ancak her kuvvet bir işi yaparken diğer kuvvetin iş birliğine ihtiyaç duymaktadır. Alınan bir kararın başarıya ulaşması açısından bu çok önemli bir durumdur. Ancak kuvvetlerdeki yönetimde söz sahibi kişilerin arasında meydana gelen çekişmeler sebebi ile yaşanan bu iş birliği sıkı pazarlıklar ve uzun tartışmalar sonrasında olabilir. Yani fren ve denge mekanizması pratikte, yetki sahibi kimselerin arasındaki rekabete bağlı bir orantı ile işlemektedir²².

Yasama kuvveti ile yürütme kuvveti arasında yetki gaspının olmaması ve sistemde bir kuvvetin diğerine baskın gelmemesi için fren ve denge mekanizması gereklidir. Bu uygulamayla Başkan'ın imzası ile yürürlüğe girecek olan bir yasa önce Senato'nun da çoğunluğunun onayından geçmelidir. Bu durum yasamanın yürütme üzerindeki fren ve denge mekanizmasıdır. Aynı zamanda başkanın veto etme hakkı ise yürütmenin yasama üzerine uyguladığı fren ve denge mekanizması olarak nitelendirilmektedir. Yani ne Kongre'nin yetkileri sınırsızdır, ne de başkanın yetkileri sınırsızdır²³.

Fren ve denge sisteminin işlediği bir diğer durum bütçeyle ilgili konulardan meydana gelmektedir. Yasama, yürütmenin hazırlamış olduğu bütçeyi kabul etme, etmeme veya değiştirme yetkilerine sahiptir. Aynı zamanda bütçe, yasamanın başkana karşı kullanabileceği etkin bir silah olarak görülmektedir. Ancak burada yine başkanın veto yetkisi vardır. Bu şekilde yine iki sistem birbirini dengelemiş olmaktadır (Bülent Yavuz, 2015: 4).

Daha önce de bahsedildiği gibi, başkanlık sisteminde atamalar başkanın elinde olmaktadır. Ancak bakan, büyükelçi, yüksek mahkeme üyesi ataması gibi önemli dereceli atamalarda mutlaka Senato'nun da onayı gerekmektedir. Bu da yine Senato'nun yani yasamanın, yürütme yani başka üzerinde uyguladığı dengeleme politikasıdır (Yavuz, 2015: 4).

²²Checks and Balances, www.auburn.edu/~johnspm/gloss/checks_and_balances (12.10.2013); akt. Mehmet Ali Zengin, 2016: 10).

²³Michael Foley ve John E. Owens; Congress and the Presidency: Politics in a Separated System, Manchester University Press, Manchester, 1996, ss.334-335.; akt. Koçak, 2015: 33.

Demokratik başkanlık sistemine sahip ülkelerde, siyasi partiler bir disipline sahip değildir. Milletvekilleri partilerinin aksi yönünde oy kullanabilir, istedikleri gibi bağımsız hareket edebilirler. Bu hep dengeye fayda sağlar hem de tıkanıklıkların aşılmasını kolaylaştırır (Yavuz, 2015: 6).

3.6.2. Siyasal Parti Sistemi

Amerika'daki başkanlık sistemini başarılı kılan dinamiklerden bir diğeri siyasi partiler olarak görülmektedir. Siyasi partiler ABD'de disiplinsiz bir şekilde yerleşmiştir. Partinin zayıflığı, Kongre ile başkan arasındaki ilişkilerde kendini son derece net bir şekilde göstermektedir (Bal, s. 70: akt Erim, 2015: 29).

ABD'de çift parti sistemi mevcuttur, çünkü halk gelenekseldir ve seçim uygulaması tek turlu olarak yapılmaktadır. ABD'de başkanlık için aday olan kişilerin, aday gösterildikleri partinin üyesi olma şartı yoktur ve adaylar istedikleri gibi partiler arasında geçiş yapabilmektedirler²⁴.

ABD'de anayasadaki şartlara bir aykırılık olmadığı sürece siyasi parti kurmak serbesttir. ABD'de günümüzde ulusal boyutta etkinliğe sahip parti sayısı yüz ellinin üstündendir. Partiler pek çok alanda etkinliklere sahiplerdir. Ancak daha öncede belirtildiği gibi baskın olan parti iki tanedir. Bu partiler Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti'dir. Parlamentoda her zaman söz hakları mevcuttur (Bekir Parlak, 2013: 777).

İkili parti sistemini somut hale getiren durum, ulusal birliğin oluşumu ile başlamaktadır. Cumhuriyetçi Parti, ulusal birliğin oluşumu esnasında federal otoriteyi, "Federalistler" adı altında savunmuştur ve bu şekilde 1824 yılına dek etkin kalmıştır. "Ulusal Cumhuriyetçiler" ve Başkan J. O. Adams ise 1828 yılında yaşanan yenilgiden sonra "Muhafazakarlar" adını almıştır. Bu isim 1854 yılına kadar etkili olmuş sonrasında isim "Cumhuriyetçiler Partisi" olarak değişmiştir (Günay, 2016: 69).

Federalistlerin karşısında, anti-federalist bir yaklaşım sergileyen parti ise Demokrat Parti'dir. 1828 yılına kadar bu isimle etkinlikte bulunduktan sonra, Jackson başkanlık seçimlerini kazanınca "Demokrat Parti" ismini alarak kuvvetli bir örgütlenme ile sahneye çıkmıştır (Çam, 2000: 120; akt. Günay, 2016: 69).

²⁴H. Aydın, Türkiye'de Parlamenter Sistem Eleştirileri ve Başkanlık Sistemi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, SBE, YYLT, Karaman, 2012, s.43; akt. Erim, 2015: 29).

İki parti de aynı örgütsel yapıya sahiptir. Bu partilerin ulusal düzeyde “Ulusal Konvansiyon” ve “Ulusal Komite” adında organların mevcuttur. Ulusal Konvansiyon dört yılda bir bir araya gelmektedir. Bu oluşum, yerel güçlerin eşit bir şekilde karşı karşıya geldiği meclis benzeri bir görünüme sahiptir. Konvansiyon’un başlıca işlevi partinin başkanını ve başkan yardımcısını seçmektir. Konvansiyonlarda partinin seçim bildirisi olan parti programları bildirilmektedir; ancak bu programlar belirli programlar değildir, geneldir. Yöresel parti örgütlenmeleri verilen bu programları hiç dikkate almazlar veya farklı yorumlarlar (Dereli, 1998: 92-93; akt. Günay, 2016: 69).

Her ne kadar Amerikan siyasi partileri ideolojik açıdan birbirlerinden fazlasıyla farklı olsalar da iki parti de merkeze yakın bir şekilde hareket eder, ılımlı ve pragmatiklerdir (Akçalı, 2014: 101; akt. Kurban, 2014: 87). Siyasi bir sistem içinde ABD’de siyasi partilerin hakim oldukları olgularla edindiği yer, Latin Amerika ülkelerinden ayrılan bir durumdur. ABD’de kapitalist sistemi de ülkenin ana politik sistemini de değiştirecek önemli bir durum hiçbir zaman yaşanmamıştır (Schmidt vd., 1987: 243; akt. Kurban, 2014: 87).Partiler arasındaki münakaşalar genelde yönetimle ilgili uygulanan politikalar üzerinden yaşanmaktadır.

ABD’de mevcut siyasi partiler pragmatik yaklaşıkları politikalar ile siyasi mücadeleyi formüle ederler. Seçim zamanları her iki büyük parti de bir dava, zümre ya da sınıf etiketi altına girmemek için dikkatli hareket etmektedirler(Vernon,1961: 147; akt. Kurban, 2014: 87). Bu iki parti ideolojik açıdan aynı gibi gözükse de, aslında aralarındaki temel fark politik bir farklılık değildir. Liderleri arasında fark vardır. Başkan hangi partiden ise ve hangi politikayı uyguluyorsa diğer parti onun uygulamalarına her zaman muhalefet eder (Wolfinger, 1976: 289; Kurban, 2014: 87).

İdeolojik açıdan farklı olan bu iki parti aslında birbirinden çok farklı değildir. Bu iki büyük siyasal parti, ülkenin egemenliği altında olduğu kapitalist ekonomi ve liberal yapılı demokrasi ile bir uzlaşma içerisindedir. Yani kapitalist ekonomik ve liberal demokrasi, Amerikan halkı bakımından yerleşmiş, özümsemiş ve tartışmaya açık olmayan bir konudur. Partiler de bu taslak üzerinden hareket ederek, bu yapıyı kendi içlerinde “meşruymuşçasına” göstererek yapının devir daimini sağlarlar (Akçalı, 2014:101-102; akt. Günay, 2016: 70).

İdeolojik olarak birbirinden farklı, ancak görüş olarak benzer olan bu partiler pratikte ve temsil ettikleri sosyal partiler yönünden farklılık taşımaktadır. Demokrat

Parti çoğunlukla alt gelir grubunu, işçi sınıfını ve azınlık gruplarını (siyahlar gibi) destekler ve liberal taraflı bir parti olarak tanımlanır. Cumhuriyetçi Parti, yüksek gelirli insanları, iş dünyasının temsilcilerini, iş veren çevrelerini ve dini açıdan muhafazakar kesim tarafından desteklenir ve muhafazakar bir parti olarak tanımlanmaktadır (Günay, 2016: 70).

Demokrat Parti, sosyal politikalara ağırlık verirken; Cumhuriyetçi Parti ekonomi üzerinden durmaktadır. Dış politika açısından bakıldığı zaman, Cumhuriyetçiler her zaman daha sert bir üsluba sahiptir ve dış politikaya iç politikadan çok daha fazla önem verirler (Tayyar Arı, 2013:771-772).

Bir diğer önemli ayırıcı özellik ise, parlamenter sistemi uygulayan diğer ülkelere göre çok daha disiplinsiz bir yapıları vardır. Bu iki partililer, parlamenter hükümet sistemini benimseyen hükümetlerde olduğu gibi bir bütünlük içerisinde değildirler. Federe devletlerin üzerine hiçbir güç yoktur, ulusal komitenin yetkileri sınırlıdır (Bal, 2001: 73; akt. Günay, 70-71).

Merkeziyetçi ve disiplinli olmayan partilerin böyle olmasının sebebi, görüş farklılıklarının en küçük çapta olmasından, basit çoğunluğa dayalı dar bölgesel bir seçim sistemi uygulanmasından ve ülkenin federal bir yapı düzeninde olmasından kaynaklanmaktadır (Uygun, 1996: 14; Günay, 2016: 71).

Bu sistemde yürütme, yıpranmandan etkili bir şekilde iş görmektedir. Çünkü partiler disiplinsizdir ve oy birliğinden yoksunlardır. Yani ABD’de etkili bir başkanlık sisteminin olmasında, partilerin disiplinsiz olmasının önemli bir katkısı vardır. Eğer bir disiplin olsaydı, başkan ile kongre arasında sürekli bir çatışma yaşanır ve devlet en önemli iki organı arasında bir birliktelik sağlayamayabilirdi (Durgun, 2013: 343).

3.6.2. Baskı Grupları ve Lobicilik

Tüm dünyada baskı gruplarının varlığı kabul edilmiş olup, bu gruplar pek çok ülkede siyasi katılımı ve karar alma sürecini önemli bir oranda etkilemektedirler. Ancak baskı grupları, siyasal partilerin aksine anayasal yasalarla düzenlenmiş olgular değildir. Anayasal düzenle düzenlenmemiş bile olsalar, siyasi tarih ortaya çıktığından veri olan sosyal kontrol organlarıdır²⁵

²⁵KUBALI, Hüseyin, Nail, Anayasa Hukuku, İstanbul, 1964, s. 558; akt. Yanık, 2016.

Aslında sivil toplum örgütleri olarak tanımlanabilen bu olgular, sanayi sonrası toplumlarda kurumsallaşmıştır. Günümüzde baskı grupları, devlet etkinliklerin her vatandaşı etkilemesi, siyasi partilerin herkesin derdi ile yakın olarak ilgilenmemesi sebebiyle var olmaya devam etmektedirler²⁶.

TDK'ya (tdk, 2016) göre baskı grubu “*bir işin yapılmasında, gerçekleştirilmesinde veya tamamlanmasında baskı oluşturan güç*” olarak tanımlanmıştır. Başka bir tanıma göre ise baskı grupları “*halkın gerçek iradesini açığa çıkaran en doğal biçim*” olarak tanımlanmıştır.

Baskı grupları denildiği zaman, toplumda bulunan sosyal kuvvetlerin, bilinçli olarak örgütlenip, kendi çıkarları yönündeki toplumsal çıkarları siyasi iktidara ileten ve kitlenin gerçek iradesinin ne olduğunu gösteren çoğulcu gruplardan bahsetmek istenmektedir²⁷.

Burada yola çıkarak, siyasi partilerin politika sahnesinde tek başına baş aktörü canlandırmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Sahneyi, başka gruplarla da paylaşmak durumunda kalmışlardır. Baskı grupları, siyasal olarak etkinlik göstermekte, politik kararların alınmasında önemli etkilere sahip olmakta ve olayların gidişatını etkileme özelliklerine sahiplerdir. Her grup kendi ekonomik ve sosyal hakkını elde etme konusunda bir yarış içerisinde.

Bu başlık altında “çıkar grubu” tanımını da yapmak gerekmektedir. Çıkar grubu, ortak çıkarlara sahip insanların birlikte olduklarında daha kuvvetli olduklarını fark etmeleri ile meydana gelmektedir. İnsanların iradeleri dışında neredeyse doğal bir şekilde kendiliğinden oluşan bu grupların çeşidi çok fazladır. Kapıcı maaşlarının artması için bir grup oluşturan kapıcılardan, özel zevklere dayanan antikacıların haklarını savunmak için grup oluşturan antikacılara kadar her türlü maddi ve manevi olguları içerek çeşitlere sahip olabilirler (Şebnem Çağlar, 1997: 279-280).

Çeşit çeşit mesleğe sahip olan insanlar, benzer ideolojiler veya bir durumu savunmak için bir araya gelen çıkar grupları amaçlarını hayata geçirmek için uğraşırken ister istemez iktidarla karşı karşıya gelmektedirler. Bu amaçla iktidara karşı bir baskı oluşturmuş oluyorlar. Bu sebeple de siyasal bir amaç gütmeyen bu

²⁶TURAN, İlter, Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, I. Ü. Yayını, İstanbul, 1977, s. 131; akt. Yanık, 2016.

²⁷AKAD, Mehmet, Baskı Gruplarının Siyasal İktidarla İlişkileri, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976, s. 65-66; akt. Yanık, 2016.

gruplar istemeyerek de olsa bir baskı grubu haline gelmiş oluyorlar. Daha açık olmak gerekirse, belli bir olguyu savunmak için bir araya gelmiş olan grup siyasete karışmadan önce bir çıkar grubu iken, siyasete karıştıktan sonra baskı grubu oluyor (Akad, 1976; akt. Çağlar, 1997: 280).

Kamu kurumların farklı statülerde bulunan idareci ve temsilciler, eski parlamenter üyeleri, üst düzey siyasetçiler ve sendikacılar başkentin konaklama yerlerini doldurup, gruplar halinde dolanarak, Kongre Binası'nın çevresinde dolaşip, işlere etki etmeye çalışmaktadırlar. ABD'de birçok sorun bu yolla halledilmektedir (Turgut, M. 1998, s. 30; akt. Fatma Alaca, 2012: 28). Parlamenter sistemde bu durumu bu şahısları suçlamaya kadar gidebilecekken, başkanlık sisteminde bu durum son derece normaldir ve işlerin sıkıntısız olması içinde gerekli bir dinamiktir (Alaca, 2012: 28-29).

Baskı grupları iki yoldan amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bunlardan ilki kamuoyunu etkileme yolu ile yapılan propaganda iken; ikincisi direkt olarak yasamada görev alan üyelerle etkileşime geçerek, o kişileri etki altına almaya çalışmakla olmaktadır. Bu ikinci yöntem "lobicilik (lobbying)" denmektedir (Kapani, 1988: 147; akt. Günay, 2016: 71).

Kimi yazarlara göre baskı grubu ile lobicilik aynı anlamda iken, kimilerine göre bu iki olgu birbirinden farklıdır (Akad, s. 69: akt. Murat Yanık, 2016). İşin aslı, lobiler de bir tür baskı gruplarıdır, bir alt grup gibi nitelendirilebilir. Baskı gruplarından farklı olarak lobiler, salt yasama grupları üzerinde etkili olma amacı güderek karar alma sürecine etki etmeye çalışırlar. Ancak baskı grupları sadece yasamaya değil, bütün siyasal iktidara etki etmeye çalışmaktadırlar (Yanık, 2016).

ABD'nin siyasal sisteminde baskı grupları bazı nedenlerden dolayı önemli bir rol oynamaktadırlar. Baskı grupları eğer iyi bir şekilde örgütlenmiş ve mali desteğe sahip ise Kongre üzerinde hayli etkili olabilirler. Bunun dışında, ABD'de bulunan siyasi partiler Avrupa'daki siyasi partilere göre oldukça zayıf oldukları için baskı grupları toplumun sosyal, ekonomik ve siyasi sorunlarının temsilinde söz sahibidirler. Ayrıca, ABD'de federal hükümet proje ve programlara gösterdiği desteği arttırdığı için baskı grupları Amerika'da artış göstermiştir (Sayarı, 2015: 114).

3.6.4. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapı

Sosyo-kültürel yapı olgusu, sosyal ve kültürel gerçekliği kavramlı bir hale getirmektedir. Bunlar ayrı ayrı incelenmektedir çünkü, batı sosyolojisinden alınan ve toplumsal olarak aktarılan kavram, diğer sosyal birliktelik tarzlarını yok etmektedir. Bu bağlamda sosyo-kültürel yapı, daha önceki kuşaklardan aktarım sağlayan, bireyin hem bireyci hem toplumun bir parçası olmasını sağlayan çok boyutlu bir yapı olarak literatüre girmiştir (Serkan Güzel, 2011: 89).

ABD, Amerika Kıtası'nın kuzeyine konuşlanmış, büyük zenginliklere sahip ve eski dünyadan okyanusla ayrılmış bir durumdadır. Tarihte var olduğundan beri, okyanusun diğer ötesinde olan, hırslı, son derece tehlikeli ve yayılmacı politikada ilerleyen diğer devletlerden uzakta olduğu için bir tehdit altında olmamıştır. Bunun yanı sıra diğer devletlerle hiçbir zaman yüzyıllarca sürece çekişmelere sebep olacak münakaşalara da girmemiştir. Bunun harici girmiş olduğu savaşlar (birinci ve ikinci dünya savaşları)(Turgut, 1998:28; akt. Günay, 2016: 73), milletlerarası etkileşim sürecinde Amerikan hegemonyasını muhafaza etme meselesi çerçevesinde ilerlemiştir (Kuzu: 2013: 43; akt. Günay, 2016: 73).

ABD'deki yapı federal devlet yapısıdır ve mevcut federal yapı içinde bulunan tüm federe devletler müstakil bir yapı şeklinde teşkilatlanmışlardır. Federal devlete ait işlerin büyük bir kısmı da bu federe devletlere aktarılmıştır. Bu işler seçime dayanan organlar tarafından yürütülmektedir. Böylece sistem içindeki başkanın yükü azalmış olup, diktatörlük durumu da engellenmiş olur (Turgut, 1998: 29; akt. Günay, 2016: 73).

Amerika'da federalizm, federal devlet ile federe devletler arasındaki bulunan hiyerarşik ilişkiye dayanmaz, bunun yerine mevcut federal anlayış yetkilerin paylaşılması üzerine kurulmuştur. Yani federe devletler, federal hükümetin yetkinlerini sınırlamaktadır (Alkan, 2013: 46).

Amerika, iç ve dış siyaseti bakımında rahat ve serbest bir şekilde kendi anlayış ve değer ölçülerine göre hareket etme olanağına sahip olmuştur. Bu şekilde başkanlık sistemi istikrarlı, güçlü ve sağlam bir yapıya sahip olmakta ve verimli olmaktadır (Turgut, 1998: 28; akt. Günay, 2016: 73).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. Etnik Yapı ve Etnisite

“Etnisite” kökleri Eski Yunan’a kadar dayanan bir terimdir. Eski Yunan uygarlığı “polis devlet” şeklinde kurulup gelişmiştir. Polis devlet, bir grubun yerleşik düzene geçerek ilk önce köylerin, sonra köylerin de gelişmesi ile kentlerin ve gelişmenin devam etmesi ile o kentte yaşayan insanların sınıflaşması sonucu ortaya çıkan yapılar olarak tanımlanmaktadır. Polisler küçük oluşumlardır ve her polis birbirinden yasama, yürütme, yargı ve ekonomik alanda bağımsızdır (Çetin Yetkin, 2008:129). Bu polislerin içinde sadece Yunanlar bulunmamaktaydı. Bir sürü yerden gelen insanlar mevcuttu. Hutchinson ve Smith’e (1994: 4; akt. Şükrü Nişancı ve Cemal Işık, 2015: 198). Göretnisite terimi, Eski Yunan’da bu sebeple ortaya çıkmıştır ve bazı ortak biyolojik, kültürel niteliklere sahip uyumlu bir şekilde yaşayan insan ve hayvanları tanımlamak için kullanılmıştır (Nişancı ve Işık, 2015: 198).

“Ethnite” kökünden türeyen etniklik yani etnisite, köken olarak Yunanca’da bulunan “ethnos” sözcüğü ile ilişkilendirilmektedir. Eski Yunanca’daethos bir siyasallaşma kavramından ziyade, yukarı da belirtildiği durum üzerine bir birlik biçimini tasvir etmekteydi. Başta “halk” anlamına gelen bu sözcük, halktan ziyade “soy, kabile” gibi anlamları aşarak siyasal bir anlam olma yolunda ilerlemiştir (Suavi Aydın, 2015: 1).

Etnisiteyi bir siyasi yapı ile ilişkili hale getirme durumu ulus-devletin ortaya çıkış zamanında meydana gelmiştir. Etnik varlık, ulus-devletlerin çekirdeği gibi görülüp yüceltilmektedir. Bu şekilde ulus-devletler kendilerini meşrulaştırmıştır. Oluşan coğrafya siyasi bir şekilde şekillendiği için bu kavram da ideolojik olarak siyasetle anılmaya başlanmıştır (Aydın, 2015: 1).

Etnik kavramı, 19. yüzyılda yaygın olarak bilimsel çalışmalarda da kullanılmıştır. Ancak daha çok sosyoloji ve antropoloji alanında kendini gösteren terim sosyolojinin kurucuları sayılan MaxWeber bu kavramı kullanırken; Marx, Tönnies ve Durkheim gibi sosyal bilimciler ise literatürlerinde bu kavrama yer vermemişlerdir. 20. yüzyıl sonlarında etnik kavramı, sosyal bilimler alanında önce

yavaş; sonraları ise daha yoğun bir şekilde kendini göstermiştir. 20. yüzyılda Jayadeva(1995; akt. Meral Öztoprak Sağır ve Serkan Akıllı, 2004: 4), Kilise ile etnisite arasında bir ilişki olduğunu ve halen etnisitenin olumsuz bir anlamda kullanıldığından bahsetmiştir. 1935 yılında ise Huxlet ve Haddon, ulus, kültür ve ırk kavramları arasında meydana gelen karışıklığı çözmek için ırk sözcüğünü bilim camiasından çıkarmış ve bunun yerine etnik grup terimini kullanmışlardır (Banton, 2000; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 4). Bundan sonra Marable(2000; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 4) ise, Büyük Buhran zamanında, Güney ve Batılı Avrupalı göçmen gruplarını kullanmak için sosyologların bu terimi kullandığını belirtmiştir. Bunun ardından Thomas Hylland Eriksen (1996; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 4), Amerika'ya II. Dünya Savaşı sırasında gelen Britanya kökenli Yahudiler, İrlandalılar, İtalyanlar ve diğerlerini tanımlamak için kullanılabilen “nazik” bir kavram olduğunu belirtmiştir. Ancak genele bakmak gerekirse, bu terim aşağı görülen ırkları tanımlamak için kullanılmıştır (Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 4).

Mobilizasyon ve sosyal değişim sonucunda oluşan bireyleşme, kimliğin oluşumunda başkalık ve farklı olmanın etkisi, modernite çerçevesinde gündemde olan rasyonelaraçsallaşma uygulamaları ve toplumsal aktörlerin, grupların veya toplulukların güç mücadelesi insanları birbirinden farklılaştırır. Araçsalcı yaklaşım tarafından üzerinde durulan etnik grup menşeli analizler, etnisitenin işlevsel niteliğinin anlaşılması için önemlidir (Ruhtan Yalçın, 2014: 191-192). TDK'ya (tdk, 2016) göre etnik “*Kavimle ilgili, budunsal, kavmi*” anlamına gelmektedir. İşlevsel açıdan etnisite ise, “*bireysel ve kolektif amaçlara ulaşılması açısından, çıkar grupları arasındaki mücadelelerin siyasal bir kaynağı*” olarak değerlendirilebilmektedir(Hutchinson ve Smith, 1996: 33; akt. Yalçın, 2014: 191-192). Siyasal olarak etnik kimliğin konusu olan etnisite, sadece uzun yıllar ayakta kalan gelenekleri değil, siyasal sistemin işlevsel olarak kurucu olan mekanizmalarına da işaret eder. Bu açıdan bakıldığı zaman etnisite, öncelikli olarak kültürel değil, siyasal bir fenomen niteliğindedir²⁸.

²⁸ Nijerya örneğinden hareketle, sosyal yapı içinde, ticaret üzerindeki etnik monopolün önemli bir organizasyon biçimi olduğu noktasına değinirken, gelenekler gibi etnik kimliklerin de siyasal manipülasyon konuları olarak araçsallaştıklarını vurgulayan ve bu haliyle araçsalcı antropolojik yazının ilk örnekleri arasında gösterilen bir çalışma için bkz. Cohen (1969); akt. Yalçın, 2014: 191-192.

Etnik özelliklerle heterojen bir yapı elde edilmek istenen ulus devletlerinde, göç ve vatandaşlık ile ilgili politikalar çok büyük önem taşımaktadır. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda heterojen bir yapı elde edilmek istendiği için nüfus mübadelesi ve Tehcir Kanunu çıkarılmıştır (Seda Sağlanyürek, 2015: 11).

Etnik yapının analizine yönelmek gerektiği zaman üç temel araç vardır:

- 1) Bir grubun kendine yönelik algılamalarının ve kendini açıklama yöntemlerinin tümüne emik yön denmektedir.
- 2) Bahsedilen grubun ötekilerce algılanmasına ve tarihsel toplumsal süreç içine koyulmasına etik yön denmektedir.
- 3) Bu iki unsur arasında bir dengenin olması gerekmektedir.

Emik yön, öznel bir görme biçimini açığa çıkarmaktadır, kişilerin kendini hangi gruba ait saydığını izah etmektedir. Etik yön, başkalarının, bir gruba dair düşüncelerini içermektedir (Aydın, 2015: 2-3).

4.2. Etnisite Yaklaşımları

Kullanımı antik çağlara kadar uzanan etnisite kavramı çok uzak iken, sistemli bir şekilde incelenen etnisite olgusunun tarihi ise son derece yakındır. Bu sebeple de etnisite yaklaşımlarını sınıflandırabilmek biraz zor olmaktadır.

Tek bir bilim dalının konusu olmayan etnisiteyi felsefe, antropoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, biyoloji, psikoloji, teoloji, arkeoloji ve tarih bilimleri sahiplenmiştir. Her bilim dalı, kendi disiplinlerini, alt-disiplinlerini ve disiplinler-arası çalışmalarına sahip olduğu için etnisitenin çeşitliliği oldukça artmaktadır.

Bir diğer etnisite sorunu ise, milliyetçilik ile etnisite kavramları arasındaki farkın belirsiz olmasıdır. Çünkü iki kavramda terminoloji olarak neredeyse aynı temelleri paylaşmaktadır.

Başka bir sorun, aslında uzun tarihçeye sahip terimin kavramsal açıdan çok yeni olmasıdır. Örneğin, 1960'lı yıllarda modernleşme ve ulus kurma kuramcıları, etnisite terimini “geleneksel bağlılıklar” ile ilişkilendirmişlerdir, bu durum da kavramı belirsizleştirmiştir. Weber'e kadar etnisitenin incelenmesinin sebebi ise geleneksel

kimliklerin kısa sürede kaybolacağı düşüncesi olabilir (Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 6).

Sosyal bilimcilerden Max Weber (1996), etnisiteyle ilgilenmiştir. Onun ilgisinden sonra etnisite, bilimler arasında ortam bir araştırma alanı olarak yerleşmeye başlamıştır²⁹. Etnisite teorileri ele alınırken ilk olarak, disiplinlerarası süreci üzerinden ilenmiştir. Bu teori ile ilgili genel yaklaşımlar genel olarak iki dinamik üzerinden incelenmektedir. Bunlardan ilki:

“etnisitenin doğası, işlevi ve araçsallığı tartışması bağlamında, özellikle, ilkçi (primordialist) ve araçsalcı (instrumentalist) yaklaşımlar arasında su yüzüne çıkan teorik ve metodolojik ayrışma” ikincisi ise “etnisitenin kültür, grup, topluluk, tarihsellik, kimlik, ırk, dil, din, sınıf, çatışma veya örgüt kategorilerinden hangisi veya hangileri merkez alınarak inceleneceği noktasında belirginleşen kavramsallaştırma sorunu” olarak görülmektedir (Yalçınar, 2014: 190-191).

II. Dünya Savaşı sonrası Nazi Soykırımı, 1960’larda ABD’de görülen siyahi ötekileştirmeleri gibi aşırı ırkçı hareketler, sosyologları yeni kuramlar üretmeye yönlendirmiştir. Bazı sosyologlar, geleneksel dayanışma kaynaklarının tahmin edilenden çok daha dayanıklı olduğunu savunarak bu bağların temelde “primordial” yani ilk-anal olduğunu savunmaktadır (Bonacich: 1980). Bu yaklaşımlara “primordialist yaklaşımlar” adı verilmektedir. 1960’lı yılların sonunda ise primordialist yaklaşımlar eleştirilmiş, onların yerine araçsalcı yaklaşımlar güç kazanmıştır. Araçsalcı yaklaşımların etkili olmasında, Üçüncü Dünya ülkelerinde yaşanan çatışmalar, bağımsızlığını kazanmaya çalışan Afrika ülkeleri, en gelişmiş devletlerde bile etnik ayrımın hala yapılıyor olması, Yugoslavya’nın dağılmasından sonra yaşanan “etnik temizlik”, Batı Avrupa’da yaşanan yasa dışı göç ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra yaşanan çatışmaların meydana gelmesi etkili olmuştur (Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 6-7).

4.2.1. İlkçi Etnisite Yaklaşımları (Primordialism)

Millet ve milliyetçiliğin var olan en eski paradigması, ideolojik olarak olan milliyetçiliğin Alman Romantikler tarafından geliştirilen organik versiyonudur. Buna göre, milletlik, doğumla birlikte olan, üyelerin isteklerinden bağımsız ve

²⁹Weber’in etnik topluluk analizinin eleştirel bir değerlendirmesi için bkz. Banton (2007); akt. Yalçınar, 2014: 190.

değiştirilemez sabit bir organizmadır. Dünya doğal milletlerden meydana gelmiştir. Ancak uluslarda bazen millet bilinci kaybolabilir. Milliyetçilerin görevi bu bilinci insanlara yeniden hatırlatmaktır. Kültürel ve biyolojik primordial bağlar bu duruma ilişkindir. Gündelik yaşamda bu paradigma adeta bir utanç kaynağıdır; çünkü zamanla masum bir şekilde ortaya çıkan bir durum faşizme kadar ilerlemiş ve dünya insanlık tarihinin en kara lekelerinin yazılmasına sebebiyet vermiştir (Yavuz Çilliler, 2013: 34).

Genel anlamı ile primordializm, milletlerin, doğal olarak da ulusların ezelden beri var olduğunu, milletlerin sonradan oluşmadığını doğada kendiliğinden var olduğunu savunan akımdır (instela, 2011).

“İlkçi” başlangıçtan beri var olan, ilk olarak yaratılan anlamındadır. Etno sembolcü yaklaşıma sahip olanlar, milletlerin etnik kökenine vurgu yaparak milleti natürel bir süreç olarak görür. İlkçiliğin içinde bir milletlerin ilk baştan beri var olduğunu ve doğal bir süreç olduğunu savunanlar bir de milletin kökeni eski çağlara uzansa da doğal bir süreç değildir diyenler vardır. Bu duruma da “kadimcilik” denmektedir. Sosyolojik-biyolojik açıdan, akraba, hısım olan seçilmesi ve karşılıklılık gibi durumlar, etnik toplulukların süper aileler olarak tanımlanmasına sebep olmuştur (Haluk Güriz, 2016).

Primordialist etnisite yaklaşımları iki ana grupta incelenebilir. Bunlardan ilki, grupların gelenek, din, dil, kültür, tarih gibi ayırt edici niteliklerine birinci derecede önem veren yaklaşımlardır. İkincisi, biyolojik ve genetik özelliklere vurgu yapan yaklaşımlardır.

Birinci derece etnisite yaklaşımlarının kurucuları olarak Sosyolog Edward Shills ve antropolog Clifford Geertz gösterilmektedir (Coughlan ve Eller, 1993; Thompson, 1989: 53; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 9). Shills, II. Dünya Savaşı'na katılan askerler üzerinde araştırmalar yapmıştır. Yaptığı araştırmalar sonucunda askerlerin, savaşta gösterdikleri başarıların vatanseverlik ve parti bağlılığından ziyade, komutanlarına, ailelerine ve arkadaşlarına duydukları bağlılıktan dolayı olduğunu iddia etmiştir (Thompson, 1989: 55; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 9). Özellikle aktörlerde aile bağlarının çok güçlü olduğunu, bu bağların sözlerle anlatılamayacak kadar derin olduğunu ve bu ilişkileri açıklamak için de ilk defa

Primordial terimini kullanmıştır (Thompson, 1989:55; Eller ve Coughlan, 1993; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 9).

Clifford Geertz, primordial bağlılıkların tanımını sistemli bir şekilde yapmıştır. Ona göre bu bağlar:

“...temelde birinci dereceden yakınlık ve akraba bağlantıları, ancak bunların ötesinde belirli bir dinsel topluluk içinde doğmuş olmak, belirli bir dili ve hatta bir dilin diyalektini konuşmak ve belirli sosyal uygulamaları takip etmekten kaynaklanan sosyal varoluşun “verilerinden- veya daha doğrusu kültür bu tür konularda kaçınılmaz olarak işin içine girdiği için doğruluğu kabul edilmiş “veriler”den kaynaklanan bağlılıklar” olarak nitelendirilmektedir(1994; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 9).

Geertz’e göre etnisiteyi oluşturan ögeler; ırk, dil, din, doğruluğu onaylanan kan bağları, bölge ve gelenektir (1994; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 10). Modern devlet içinde primordial bağlarla alakalı olarak bir sürü çatışma yaşanması muhtemeldir. Geertz’in “sivil politika geleneklerinin zayıf olduğu ve etkin bir refah yönetiminin gerektirdiği teknik gerekliliklerinin yeterince anlaşamadığı modernleşen toplumlarda özerk siyasal birimlerin bölgesel olarak sınırlarının belirlenmesinde, tekrarlanarak ve bazı durumlarda sürekli olarak, primordial bağlılıklar tercih edilen temel olarak önerilmektedir.” sözleri yeni devletlerde bulunan aktörlerin derin bir şekilde bağlı olduğu primordial bağlılıklar ile modern yurttaş olmanın gerektirdiği sivil bağlılıklar arasında bir rekabet olacağını göstermek için yeterli olacaktır.

Yani Geertz’in etnisite tanımı, akraba bağları, yakınlık, ortak dinsel topluluk bir dilin diyalektiği gibi “doğruluğu kabul edilen” verilerden kaynaklanan bağlardır. Bu bağlar hesaplanamaz mutlak önemin kudretinden kaynaklanmaktadır ve primordialist bağların gücü sivil bağlardan (sendika, sınıf, parti gibi bağlar) üstündür. Zaten sivil bağları taşıyan gruplar siyasi bütünlüğü tehdit edemez ve millet adayı olamazlar. Bu nedenle sivil bağlar devrime, primordialist bağlar irredantizme yol açmaktadırlar (Canbegi, 2016). “Yayılmacı Milliyetçilik” anlamına gelen irredantizm, dil, din, kültür ve ırk birlikteliği olduğu halde devletin sınırları dışında var olan halkıyla bütünleşme idealine denmektedir (wiki, 2016).

Primordialist yaklaşımda en önemli olgunun biyolojik kökenli olduğunu ise Pierre Van Den Berghe savunmaktadır, yani O, bu yaklaşıma sosyo-biyolojik açıdan yaklaşmaktadır. O’na göre, ırk ve etnisite hayatta kalabilmek için kıt kaynakların

kullanılması amacı ile yapılan mücadelede uyum sağlama durumunda rol alan akrabalığın uzantısıdır. Bu nedenle de ırksal ya da etnik duygular akraba seçiminin bir biçimidir (1978; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 10). Berghe, düşüncelerini şu şekilde anlatmaktadır:

“...bir hayvan dolaysız olarak kendi üremesi yoluyla veya dolaylı yoldan belirli oranlarda genlerini paylaştığı akrabalarının üremesi yoluyla genlerinin çoğalmasını sağlayabilir. Bu yüzden hayvanların kooperatif davranmaları ve böylelikle genetik olarak bağlı oldukları oranda bir diğerinin koşullara uyumunu arttırmaları beklenebilir. Akraba seçiminden anlatılmak istenen budur. Kısacası, hayvanlar nepostiktir; akrabalarını akraba olmayanlara, yakın akrabalarını da uzak akrabalarına tercih ederler. Bu insanlarda olduğu gibi bilinçli olabileceği gibi, daha sık görüldüğü şekilde bilinçsiz de olabilir. Akraba seçimi operatif olmak için bilinçli olmayı önkoşul olarak gerektirmez”(akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 10-11).

Berghe'nin dikkat çektiği bir diğer nokta “fedakarlık” kavramı olmuştur. Fedakarlık, kişinin kendi uyuma için katlanabileceği bir süreçtir ve fayda-maliyet oranına bağlıdır. Kısacası fedakarlık genetik bencilliğin en son halidir (1994; Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 11). İnsanlar “fırsatçı ve akıllık hayvanlar” olarak tanımlanmalıdır.

Hayvanlar, nepostiktir ve akraba seçiminde bulunurlar. İnsanlar da aynı şekilde genlerini çoğaltma eğilimindedirler. Genler birey ve akrabaların üremesi ile mümkündür. Bu sebeple yapılan fedakarlıklar yakın akraba organizmalarına yapılmalıdır, aksi halde yapılan fedakarlık biyolojik israftan başka bir şey olmayacaktır. Bu boşuna fedakarlıkları engellemek için ayırım mekanizmaları vardır. Bu mekanizmalar, biyolojik ve kültürel özellikler olup, doğuştan gelen ve grubun hayatta kalma isteğinden doğan primordial bağlardır (Canbegi, 2016).

Berghe'ye göre iki tip insan vardır. Tip I insanı kalıtımsal ve endogamik gruplar ile ortak kökenlerden oluşurken; Tip II insanı siyasi partiler, kulüp, sendika ve derneklerden meydana gelir. Tip I insanının dayanışma kaynağı akrabalık; Tip II insanının dayanışma kaynağı ise çıkarlardır. Tip I bir çeşit “üst aile” gibidir. Seçilen akrabalar ve evrim sonucu gerçekleşmiştir. Yapılan akraba seçimi, iş birliği ve primordial bağlar sayesinde devlet içinde çatışma önlenir.

Sonuç itibari ile Geertz'e göre devlet dengeyi asimilasyonist politika ile sağlarken; Berghe'ye göre denge liberalizm ve karşılıklı yararlanma ile sağlanmaktadır (Canbegi, 2016).

4.2.2. Araçsalçı Etnisite Yaklaşımı (Instrumental)

Bu yaklaşımın en önemli varsayımını Paul Brass ve Craig Calhoun yapmıştır. Onların belirttiği üzere, etnisite siyasi, ekonomik ve kültürel seçkinler tarafından toplumda avantaj ve iktidarlarını muhafaza edebilmek için siyasal mitler yaratıp, bu mitlerin topluma manipüle edilmesi sonucu oluşmuş bir kavramdır (Brass, 1991: 25; Calhoun, 1993; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 12). Bu seçkinler, farklı etnik kategoriler arasında ya da içinde bulunan grupların kültürel unsurlarını kullanıp, bu unsurları değişikliğe sokup ya da yeni unsurlar oluşturarak, ekonomik çıkar siyasal iktidar ve sosyal mertebeye mücadelesinde avantajlı olmaya çalışmaktadırlar. Grupların kültürleri seçkinlerin yönlendirmelerine açıktır bu sebeple de kültürel öğeleri seçkinler kendi amaçları doğrultusunda hareketlendirerek etnik bir hareketliliğe neden olurlar. Yani kültür katı ve zor değişen bir özelliğe sahip değildir (Cohen, 1969: akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 12-13).

Etnisitenin doğuştan kazanılmadığını savunan araçsalçı yaklaşıma göre etnisitesosyo-politik koşullar ve zaman aracılığı ile oluşturulan toplumsal tasarımlardır. Yani araçsalçıetnisiteye savunanlar, etnisitenin a posteriori boyutu üzerine yoğunlaşmaktadırlar³⁰. Grup içi ve grup dışı sosyal şartlar etnisitenin durumunu belirler yani etnisite durumsal bir yaklaşımdır. Bir grup içerisindeki aktörün durumu değiştiğinde gruba olan aidiyeti de değişmektedir; yani aktörün bağlı bulunduğu pek çok kimlik ve söylemin o aktör için olan önemi farklı zamana ve duruma göre değişmektedir³¹.

Etnik kimlikler; kültürlere, ekonomik ve siyasal koşullara, döneme, grup üyelerinin algılarına, bireylerin ihtiyaç, tutum ve önceliklerine bir değişim ve dönüşüm içine girmektedirler. Primordializmin aksine, araçsalçıetnisitede kimlikler dinamik ve esnekler; bu sebeple de etnisitede bir töz/öz aranmalıdır³².

³⁰Inaç, AB'ye Entegrasyon Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri, 32; akt. Bilgehan Emekler, 2012: 318.

³¹Smith, Milli Kimlik, 41; akt. Emekler, 2012: 318.

³²Smith, Küreselleşme Çağında Milliyetçilik, 28; akt. Emekler, 2012: 318.

Etnisite, iktidar yarışında politik çıkar ve hedeflerini hayata dökmek isteyen siyasal elitlerin, bireyleri harekete geçirmek veya toplumları mobilize etmede kullanılan bir araçtır³³. Bu yönden bakıldığında etnik kimlik diğer toplumsal ya da siyasal kimliklerde olduğu gibi sosyal bir tasarıdır (Hüseyin Kalaycı, 2008: 105).

Etnisiteye dayalı huzursuzluklarda, araçsalcı yaklaşıma göre bir uzlaşma sağlanabilmektedir, çünkü Wicker'a göre etnisite etnik grubun çıkarını yansıtmaktadır. Seçkinlerin dışında kalan bireyler, yaratılan mitlerle kolektif olarak bir eyleme geçerler. Bu mitler onların ücretsiz güvenlik ve statü ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır. Etnisite hem seçkinler hem de gruba üye kişiler tarafından kar-zarar analizi yapılarak kullanılmaktadır (canbegi, 2016).

Seçkinler dışında kalan bireylerin, bilinçli olarak yaratılan mitler etrafında toplanması ya da kolektif eyleme geçmesi ile birlikte sağlanan kimlik ile kendilerini bir tutmalarının sebebi bireylerin kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışmasından kaynaklanmaktadır (Hecther, 1996; Banton 1996; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 14). Bu durum araçsalcı yaklaşımın bir diğer özelliğini göstermektedir: İnsanlar, toplumsal kurumlar karşısında pasif kalmazlar ve bu kurumları rasyonel bir şekilde kendi çıkarları için kullanabilirler (Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 14).

Seçkinlerin, etnik kimliklere yaptığı vurgu toplum içindeki milliyetçilik duygularının ortaya çıkmasına sebep olabilir. Bu da o grubun toplumdaki diğer etniklerden ayrı hissetmesine sebep olabilmektedir. Ötekileştirme genelde, kültür, din, gelenek, ırk gibi primordial bağlılıklara atıf yapılarak yapılmaktadır (Sağlamyürek, 2014: 8).

Primordial ve araçsalcı yaklaşımların, etnistenin tanımını tamamen yaptığını söylemek bir hayli zordur. Primordial yaklaşım, etnik grup dayanışmasının sahip olduğu yapıyı bütünüyle yok sayıp, etnisiteyistatikleştirmektedir. Araçsalcı yaklaşım ise, etnik bağların önemini göz ardı etmektedir³⁴.

Bu iki yaklaşımı karıştırmak gerekirse, etnik kimlikler bilhassa siyasallaşma sürecinde duruma göre her iki yaklaşımdan da yararlanmaktadır (Erol Kurubaş, 2008:

³³ Smith, Milli Kimlik, 40-41; akt. Emeklier, 2012: 318.

³⁴ İnaç, AB'ye Entegrasyon Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri, 32; akt. Emeklier, 2012: 319.

14). Bu iki uç nokta arasında etnik kimliğin sembolik-kültürel ve tarihi parametrelerini ortaya koymaya yarayan yaklaşımlar vardır³⁵.

4.2.3. Alternatif/Diğer Yaklaşımlar

Temelde yukarıdaki iki ana kuram haricinde etnisite ile ilgili başka kuramlar da geliştirilmiştir.

Bu yaklaşımların ilki, ilk defa etnik grup tanımını inceleyen MaxWeber'in yaklaşımıdır. Weber'e göre etnik bir grup "fiziksel tip veya geleneklerin veya her ikisinin benzerlikleri veya kolonileşme ve göç hatıraları sebebiyle ortak bir kökene dair öznel bir inanç taşıyan insan gruplarıdır". Böyle bir gruba üye olabilmek için üyelerin arasında nesnel olarak bir kan bağıının olması zorunlu değildir. Etnik grup üyeliği siyasal alanda yapılan bir grup oluşumunu kolaylaştırmaktadır. O grubu bir araya getiren siyasal durum dağılsa bile, dil, gelenek ve fiziksel tipte büyük farklılıklar yoksa ortak kökene ait olan inanç devam edebilir. Böylece akılcı örgütlenmeler kişisel ilişkilerle döner (Weber, 1996; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 7). Etnik grup ile siyasal grup arasındaki ilişki şu şekildedir: Etnik grup üyeliği siyasal alanda grup olmayı kolaylaştırmaktadır ve var olan siyasal topluluk da etnik yapıya olan inancı kuvvetlendirir. Etnik grup ile siyasal ilişki arasındaki çelişki ise şu şekildedir: Sosyolojik bir açıdan bakıldığında zaman etnik grup terimi ulus teriminin karşılığı olmaktadır; ancak etnik dayanışma bir ulus oluşturmamaktadır. Weber'e göre sanayileşen devletlerle birlikte akılcılığın kaçınılmaz olduğunu savunan Weber, ulus-devletin rasyonel eylem ve ulus ile topluluk arasındaki denge ile meydana gelebileceğini savunmaktadır. Etnik ve ulusçu bir topluluk rasyonel olmayan düşük bir siyasal akılcılıktır. Etnik gruba duyulan özel inançlar toplumun rasyonelleşmesini engeller, yani eğer bir etnik grup akılcı değilse yok olmaya mahkumdur (canbegi, 2016).

Etnisite yaklaşımlarından bir diğeri Karl Marx ve Friedrich Engels'in yaklaşımıdır. Aslında onların bu konu ile ilgili görüşleri pek geniş değildir; ancak pek çok sosyal bilimler alanına olduğu gibi bu alana da farkına varmadan katkı sağlamışlardır. Marks'ın düşünce biçimine dayanarak Thompson(1989, s. 142; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 15) bunlardan birkaçını "deneyselci, tarihselci,

³⁵ Smith, Milli Kimlik, 41; akt. Emeklier, 2012: 319.

işlevselci, yapısalcı, ve post-yapısalcı yaklaşımlar; pozitivist, post-pozitivist, dialektiksel, eleştirel ve hermenötik yaklaşımlar; “otoriter”e karşı “demokratik” yaklaşımlar; Ortodoks, Ortodoks olmayan ve “Batılı”, “Doğulu” ve “türevler” şeklinde göstermektedir. Marx’ın temel ilkelerinden yola çıkarak Solomos ve Back(1995; akt. Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2012: 15) de etnisite eleştirisinde bulunmuşlardır. Onlar da ırkçılık ve etnisiteyi bir kategorizasyona sokmaya çalışmışlardır. Onların kategorisine göre Marxist yaklaşımda en çok ele alınan konular:

- 1) Irkçılık/Etnisite ve siyasal kurumlar;
 - Toplumsal ilişkilerde devletin irksal olarak yapılanan durumları üstüne almasında bulunduğu rol;
- 2) Tarihsel koşulların özgüllüğü şartına bağlı olarak ırkçılık ve siyaset arasındaki iç etkileşim;
 - Irkçılığın işçi sınıfı arasında bölünme kaynağı olması.
 - Bazı tarihsel bağlamlara bağlı olarak etnisite, sınıf ve ırk arasında var olan iç etkileşimin işçi sınıfları arasında katmanlar meydana getirmesi.
- 3) Göçmen işçilerin ve azınlık topluluklarının, ekonomik ve sosyal haklardan mahrum bırakılması ve politik kurumlara aynı ölçüde katılamamalarına yol açan süreçler.
- 4) Marksizm’in Avrupa merkezli bir iç mantığa sahip olmaması (Öztoprak Sağır ve Akıllı, 2004: 15).

4.3. Batı Toplumlarında Etnik Yapı ve Etnisite

Modern hayatın gelmesi ile birlikte, eski olan her şeye karşı bir karşı çıkış meydana gelmiştir. Eskilerden kopan bir ilişki ağı ortaya konurken, tarım toplumunun yerini sanayi toplumu almış ve feodal düzen ortadan kalkmıştır. Ticaret ve sanayi ile kentler doğmuş, siyasette katılım artmış, toplumsal etkileşimler rasyonel bir zemine oturmuştur (Beriş, 2007: 484; akt. Nişancı ve Işık, 2015: 201).

Bu konuda öncü olan bölge Avrupa olurken, Avrupa önce Rönesans ve Reform, daha sonra da ortaya çıkan ulus devletlerle gelişme konusunda birinci olsa da etnisite kavramı ile ilgili bir değişikliğe gitmemiştir (Balıbar, Wallerstein, 2000: 32; akt. Nişancı ve Işık, 2015: 201).

Feodalitenin yerine ortaya çıkan burjuva sınıfı çatışma halinde idi. Bağlardan kurtulan insanlar özgürleşmiştir ve ülke olma düşüncesi insanların beynine yer etmiştir (Mehmet Ali Ağaoğulları ve Levent Köker, 1991:189).

Ulus-devlet anlayışının ve yurttaşlığın ortaya çıkması ile kapitalizm gelmeye başlamıştır. Aslında ücretli emek sömürüsü ve parasal dolaşım sadece ulus-devlete ait bir özellik değildir ki ulus-devletin ortaya çıkışı saf ekonomik bir mantığa değil, sınıf mücadelesinde dayanmaktadır (Nişancı ve Işık, 2015: 202).

Avrupa'nın yapısının gelişmesinde Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi etkili olurken, bunlarla birlikte milliyetçilik akımları ve etnik kimlik tartışmaları da gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bu süreçler sonucunda çok uluslu devletler parçalanmış ve bu devletlerin içinden dağınık bir şekilde bulunan etnik gruplar ortaya çıkmıştır (Sağlamyürek, 2014: 9).

Ulus-devlet kavramı son yıllarda da incelenen bir süreçtir. Son yıllarda yapılan etnik köken ve ulus-devlet araştırmaları genelde sömürgeci dönemden sonra ortaya çıkan yurttaşlık, ekonomi, göç ve devlet politikaları üzerine yoğunlaşmaktadırlar (Sağlamyürek, 2014: 10).

Avrupa'da ırksal sınıflandırmalar yapılırken, diğer yandan şiddetli bir kalabalık ötekileştirme düşüncelerine devam etmiştir (Balibar, Wallerstein, 2000:93). Örneğin, Avrupalılar bu ırkçı düşüncelerini Yeni Dünya'yı keşfettikten sonra orada uygulamışlardır (Nişancı ve Işık, 2015: 214).

Yeniliklerle birlikte 19.yüzyıl başlarında, sosyal bilimler alanında antropoloji ve etnoloji gibi bilimlerin ortaya çıktığı için bilimsel çalışmalar ırksal sınıflandırmalar üzerine yüklenmiştir. Çalışmalar sonucu, insan ırkının tek bir insan gelmediğini savunan poligenistlerin tezleri çürütülerek, insan ırkının tek bir insan geldiğini savunan monogenist anlayış benimsenmiştir (Kaszycka ve Strkalj, 2002; akt. Akıllı, 2003: 64). 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında Avrupa'da etnik grup kavramı gelenek, kültür, eğitim ve din gibi alanlarda hakim olan kültürlerden daha aşağı görülen insanları tanımlamak için kullanılmıştır (Akıllı, 2003: 78).

II. Dünya Savaşı etnisite kavramını derinden etkileyen bir süreç olurken, savaştan sonra Avrupa ülkeleri hızlı bir şekilde kalkınma süreci içerisine girmişlerdir. Savaş sırasında yüksek nüfus kaybından dolayı iş gücü eksikliği yaşanırken, bu eksikliği kapatmak için iş gücü politikaları pratiğe dökülmüştür. Bu politikalar sayesinde

Avrupa'ya pek çok göçmen gelmiştir. Göç ile gelen göçmenler Avrupa'da pek çok farklı etnik kökenin oluşmasına sebep olmuşlardır ve göçmenler özlerini kaybetmemek amacı ile çeşitli taleplerde bulunmuşlardır (Akıllı, 2003: 87).

Liberal bir politika ile göçmenlerle bir uzlaşma sağlanmaya çalışırken son dönemde Avrupa göçmen grupları üzerindeki etnisiteye yoğunlaşmışlardır. Bunun yanı sıra Komünist bloğun çözülmesi, Sovyetler Birliği'nin dağılması Avrupa'nın ve dünyanın her yerinde yaşanan etnik çatışmalar ve iktisadi, kültürel ve siyasal küreselleşmenin etnik kültürel üzerindeki etkilerine yoğunlaşmıştır. 1980 sonrası etnisite Avrupa'da olumsuz bir içeriğe sahip olmuştur (Banton, 2000; akt. Akıllı, 2003: 88). 20. yüzyılda ise ulus-devlet egemenlikleri aşınmaya başlamış, yerel ve bölgesel etnik kimliklerin kültürel özellikleri ön plana koyulmuştur. Bu sebeple de modern yurttaşlık anlayışı sarsılmaya başlamıştır. Günümüzde hem Avrupa'da hem de dünyanın pek çok yerinde etnisiteye dayalı huzursuzluklar yaşanmakta, iç savaşlara sebep olmaktadır (Serkan H. Akıllı, 2003: 88-89).

4.4. Etnisite ve Yurttaşlık Kavramı

Kullanımı çok eskiye dayanan “yurttaş” kelimesi Aristo'ya göre, Antik Atina'da fikir veren ve kamu alanında görevi olan kişiye denmektedir. Bunun dışında Marsilius da “yurttaş” kelimesini katılma niteliği ile tanımaktadır (Tufan Erhürman, 2003: 57).

Kymlicka ve Norman, çalışmaları sonucunda bugüne kadar gelen yurttaşlık kavramını üç ana başlık altında incelemişlerdir: Sosyal yurttaşlık, sorumlu yurttaşlık ve imtiyazlı yurttaşlık. Sorumlu yurttaşlık, işsizliğin arttığı, ekonomik genişlemenin azaldığı bir dönemde, yurttaşlara kişisel inisiyatif bilinci kazandırma amacındadır. Sosyal yurttaşlık, politika katılımının artmasını, refaha sahip devletin demokratik olmasını ve merkezi yönetimin yaygınlaşmasını öngörmektedir. İmtiyazlı yurttaşlık ise kültürel çoğulcuların öne sürdüğü bir kavram olup, dezavantajlı olan gruplara (etnik gruplar, kadınlar gibi) imtiyazları haklar verilmesi için çabalar (Kaya, 2000: 156-157; akt. Demir, 2005: 15-16).

Miller'a göre ise, yurttaşlık, bir devletin yasalarına ait olmaktan daha öte bir durum olarak, haklar bağlamında tanımlanan bir toplumsa roldür. Bunlardan daha da önemli olarak da bir inanç ve tutum durumudur. Bir yurttaş, içinde ikamet ettiği

toplumu belirleme konusunda etkin olmalı ve o topluma karşı sorumlu olduğunu hissetmelidir (Demir, 2005: 16).

Bryan S. Turner, yurttaşlığı “kişiyi toplumun ehil bir üyesi olarak tanımlayan ve kaynakların kişilere ve toplumsal gruplara akışını şekillendiren (yasal, siyasi, ekonomik ve kültürel) uygulamalar bütünü” şeklinde tanımlamaktadır. Böylece yurttaşlık sadece hak ve görevlerden ibaret olmamaktadır; aynı zamanda kaynakların bölüşülmesi ile doğrudan bir ilişkiye sahiptir³⁶.

Yurttaşlığın anlamı tarih boyunca sürekli değişmektedir. Yaşanan toplumsal değişimler ve siyasi örgütlenmeler pek çok şeyi değiştirdiği gibi yurttaşlığın tanımı ve konumu üzerinde de farklılaşmalara sebebiyet vermiştir.

Yunan coğrafyasında rastlanılan yurttaşlık kavramı Avrupa’da da etkili olmuş ve feodal kurumların kamusal hayatlarında var olan yerel meclislerde büyük önem taşımıştır. Feodal düzende kasaba ve şehirlerin yurttaşlarına bazı hak ve ayrıcalıklar sağlanmıştır (Giray Gerim, 2014: 12).

Şehir-devletlerin yayınlaşması ile yurttaş kavramında iki farklı anlayış benimsenmiştir. Bunlardan ilki, yurttaşlığı bir sorumluluk, gururlu bir kabul ile gelen bir yük şeklinde tanımlanan yurttaşlık kavramıdır. İkincisi ise, yurttaşlığı bir hak, yetki, statü şeklinde tanımlar. İlk anlayışta yurttaşlık bir bireyin yaşamının köküdür; ikincisinde ise bir bireyin yaşamının çerçevesidir. İlk anlayışta toplumsal aktörler birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır; ancak ikinci anlayışta sıkı bir bağlılık yoktur, aktörlerin ayrı bağlılıkları mevcuttur. Yani, yurttaşlığı ödev gibi gören tanımlama yurttaş politik yaşamın baş aktörü şeklinde nitelendirmektedir, bu aktör hem yasa yapıcıdır hem de gündelik işlerini yönetir. İkinci anlayışta ise yasa yapma ve yönetme başkasının görevidir, yurttaş özel işlerle ilgilenir.

Günümüz demokrasilerinin dayandığı anlayış şüphesiz olarak birinci anlayışla özdeşdir. Zira yapılan çalışmalara göre, demokrasinin başarısı tüm yurttaşların siyasette aktif olması ile doğru orantılıdır, yani yurttaşlık anlayışının toplumda egemen olması ile doğru orantılıdır (Ali Yaşar Sarıbay, 2016).

³⁶Bryan S. Turner, "Contemporary Problems in the Theory of Citizenship", Citizenship and Social Theory, ed. Bryan S. Turner, London, Sage Publications, 1993, s. 3; akt. Gerim, 2014: 6).

4.4.1. Etnik Yapıya Göre Yurttaşlık Kavramı

20. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak hız kazanan etnik temelli ulusçuluklar, ulus-devlet için birer tehdit unsuru olmuştur. Etnik temelde ortaya çıkan bu ulusçuluklar, pek çok sayıda etnik grubu barındıran bir toplumda, yükselmek için gerekli olan paradigmalardan ne olduğu ve heterojen bir toplum yapısı ile demokratik ideale sahip liberal bir devletin pratikte nasıl hayata geçirileceğine dair sosyal bilimcilerin kafalarını meşgul etmiştir (Fusun Üstel, 1999: 14-15)

Pek çok farklı etnik grubun bulunduğu bir toplumun, demokrasinin kök mekanizmalarından uzaklaştırılması, 20. yüzyılın tamamında ulus-devletlerin ve buna paralel olarak da yurttaşlık normunun karşılaştığı en önemli sorun olmuştur. Modern politik düşüncede ulus-devlet olgusunun temel başvuru haline gelmesi bu sorunun temelini meydana getirmektedir.

Birbirine bağdaştırılan ulus-devlet ve yurttaşlık yasaları, geleneksel açıdan iki farklı özellik üzerinden biçimlenmektedir. Bunlardan ilki “iussanguinis” (kan yasası) olarak bilinen kavramdır. Bu norma göre yurttaşlık soy esasına göre dayalı bir durumdur, yurttaşlık için kan bağına olması gerekmektedir. İkinci norm ise “iussoli” (toprak yasası) olarak literatüre girmiştir. Bu norma göre yurttaş terimi, aynı ülke topraklarında doğmuş olanların birbirine kullandığı bir kavramdır. Nasıl bir tarihten geçerlerse geçsinler hemen hemen tüm devletler bu iki kavramın karışımı olan bir düzenlemeye sahiptir. Bu iki ana kavram hariç naturalizasyon, ikamet ve evlilik de yurttaşlığa erişmek için başvurulabilecek başka yollardır (Gerim, 2014: 17).

Iussanguinis, etnik bağlarının öne çıktığı bir yapıya sahip ulus-devletin olduğu ülkelerle bağlantılıdır. Dışarıya göç vermiş İspanya, Almanya, Yunanistan vb. ülkelerinin, bu şekilde dışardaki üyeleri ile bağlarını kuvvetli tutmasını sağlamaktadır. Örneğin, Almanya bu durumu kullanarak Doğu Avrupa içinde yaşayan Alman kökenli eski göçmenleri ülkelere dönüş ve Alman yurttaşlığına geçişini sağlama çabası içine girmiştir.

Iussanguinis, yurttaşlığın aileden geçmesi demek olduğu için, aileler ulus-devlette son derece önemlidir. Bu devletlerin görüşüne göre dil, inanç ve kültür değerleri en başta ailede verilmektedir, bu sebeple de aile çok önemlidir³⁷. Yurttaşlık

³⁷RainerBauböck, TransnationalCitizenship: MembershipandRights in International Migration,

durumu bir nevi aileden miras kalmaktadır; aynı şekilde yurttaş olmama durumu da miras geçmektedir. Sonuç olarak, liberal demokrasilerde asla özümsemeyecek bir dışlamaya sebep olduğu için bu kavram sürekli eleştirilere maruz kalmıştır³⁸.

Iussoli, siyasi bir birimin milleti şekillendirdiği, yani politik temele sahip bir ulus anlayışının hakim olduğu ülkelerde ağır basmaktadır. Bu kavram sayesinde, farklı etnik kökenlere sahip göçmenler yeni ulusa adapte olurlar. Kanada, ABD, Latin Amerika ve Avustralya'da uygulanmış bir olgudur. Bu ilkeyi temel alan yurttaşlık kanunlarına sahip olan ülkeler, yurt dışında çocuk sahibi olan yurttaşlarının çocuklarına yurttaşlık verebilmektedir (Gerim, 2014: 18).

Ulus-devlet, tarihsel ve antropolojik bir şekilde ele alındığında, hukuk ile toprak sınırlarının, milli varlığın etnik sınırları ile örtüştüğü bir yönetim biçimi olarak görülmektedir. Ancak, yurttaşlık ulus-devlet anlayışı içerisinde aşındığı için bu zamanda alanda önem kazanan kavramlar “ulustan geniş devletler” ve “devletten geniş uluslar” olmuştur (Üstel, 1999: 16).

Özetlemek gerekirse, etnik temelli ve ulus-devlet ile donatılmış bir yurttaşlık fikri, modern çağda gerilemektedir. Zira, hak ve özgürlüklerin bir unsuru olarak liberal demokrasinin geliştirmiş olduğu yurttaş-birey fikrinin yerleşmesi de öncekilerin ulusal-egemenlik idrakını ve buna bağlı olarak bu duruma kaynaklık eden etnik, homojen vb. unsurların etkisi ile belirlenmiş olan yurttaşlık kurgusunun gücünü zayıflatmıştır (Şeyhmus Demir, 2005: 86).

4.4.2. Yurt Bilincine Göre Yurttaşlık Kavramı

Ali Püsküllüoğlu'nun Türkçe Sözlük eserinde yurt, “bir halkın üzerinde egemen olarak yaşadığı, kültür ve uygarlığını oluşturduğu toprak parçası” olarak açıklanmakta ve aynı zamanda da “göçebe bir yaşam süren Türk ve Moğol halkına özgü, ahşapları sökülüp taşınabilir yapıda, üzeri deri ya da kumaşla örtülü, daire biçiminde çadır” olarak tanımlanmıştır (sosyalistpencere, 2016).

TDK ise yurt anlamlarını şöyle sıralamıştır:

1. Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, vatan
2. Memleket

Aldershot, Edward Elgar Publishing, 1994, s. 42; akt. Gerim, 2014: 18.

³⁸Bauböck, a.e., s. 44; akt. Gerim, 2014: 18.

3. Bakıma ve barınmaya muhtaç bir grup insanın oturduğu, yetiştirildiği veya bakıldığı kurum
4. Göçebe Türklerin oturduğu çadır
5. Öğrencilerin kaldığı, barındığı yer
6. Diyar
7. Bir şeyin ilk veya çok yetiştirildiği yer, vatan
8. Yörüklerin yazın veya kışın oturdukları yer
9. Sahip olunan arazi, emlak (tdk, 2016).

Yurt, kendisine ortak bir paydada “ulus” diyen insanların egemen ve bağımsız bir şekilde üzerlerinde yaşadıkları toprak parçasına denmektedir. Fiziksel olarak yurdun böyle bir tanımı yapılabilir. Ancak yurt bir yurttaş için ne ifade etmektedir? Bir yurttaş için yurt kutsaldır, özeldir. Dış tehlikelerden korunması gerekmektedir. Sadece harita üzerinde sınırları çizilen bölge olmaktan çok fazlasıdır.

Yurttaş kavramı Fransız Devrimi’nden sonra çok farklı bir duruma gelmiştir. Yurttaş tebaa olmaktan çıkmıştır. Aynı yurtda yaşayan tüm insanlar aynı toprak üzerinde eşittir. Yurttaş, bir toplum sözleşmesi ile haklarını içinde bulunduğu yurt içinde korumaktadır.

Bu duruma göre yurttaş;

- Hukuk kurallarına uymalıdır.
- İtaatten sorumludur.
- Özgür bir şekilde konuşabilir, yazabilir ve düşüncelerini yayımlayabilir.
- Vergi ile yükümlüdür.

Yani yurttaş olmak demek, içinde bulunduğu vatanda yaşamak ve o vatanda yaşayan grubun belirlediği haklara sahip olmak demektir (Adviye Erbay, 2009: 2).

Ulus-devletler, içinde buldukları üyelerine belli bir yurttaşlık eğitimi vermeye çalışmaktadırlar. Bunu yaparken yurt bilincini yurttaşlara aşlamaya çalışırlar bu şekilde düzenin devamlılığı sağlanacak ve istenilen toplumda bulunan birey istenildiği gibi hareket edecektir. Bu süreç içerisinde her yönetim farklı uygulamalara gidebilmektedir. Anayasalar ve belli programlarla yöneten erklerin arzuları çerçevesinde bireyin bir yurttaş olarak hakları ve sorumlulukları bireyin toplumdaki toplumsal rolünü belirlemektedir (Şahin, 2012: 55-56).

Demokrasi ve cumhuriyet ile yönetilen devletlerin temel benimsediği durum cumhuriyetçi yurttaşlıktır. Bu yaklaşımı benimseyenlere göre, toplumsal eşitlikçiliğe inanan ve kendi çıkarlarını gözeten birey arasında bir fark olmak zorunda değildir. Eğer birey hak ve sorumluluklarını ortak oluşturulan bir topluluk üyeliği ile dengelerse böyle bir sorun yaşanmaz (Üstel, a.g.e., s. 71; akt. Gerim, 2014: 24).

4.5. Yurttaşlık Kavramı ve Başkanlık Sistemi

Demokratik yönetim şekillerinden biri olan başkanlık sisteminde yurttaşların diğer tüm demokratik sistemlerde olduğu gibi belli hakları, sorumlulukları ve özgürlükleri vardır.

Başkanlık sisteminde yurttaş seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Başkanlık sisteminde seçmenler partiye oy vermekten daha çok bir adaya oy verirler. Bu sebeple başkan yurttaş üzerinde iyi bir etki bırakmalıdır. Partiden daha çok halka hitap etmelidir, yurttaşın isteklerini yerine getirmek için çaba sarf etmelidir. Bu sebeple diğer demokratik ülkelere göre başkanlıkla yönetilen devletlerde Senato ve Temsilciler Meclisi'nde alınan kararlar pek etkili olmamaktadır. Çünkü başkan gücünü yurttaştan almaktadır (Aykut Polatoğlu, 2013: 8).

Başkanlık sisteminde yürütme organı bölünmemiştir. Direkt olarak yurttaş tarafından seçilen – yani bir meclis aracılığı olmadan – bir başkan yürütmeyi kontrol etmektedir (Evcimen, 1992: 318).

Ancak, başkanlık hükümet sisteminde başkanın güçlü olması yürütmenin de güçlü bir erk olması anlamına geldiği için hürriyetler de tehlikeye girebilir. Tabii bu duruma karşı çıkan görüşler de mevcuttur. Karşıt görüşü savunanlar, aynı tehlikenin parlamenter sistemde de aynı derecede var olduğunu savunurken; bir yurttaşın sosyo-ekonomik durumunun ancak güçlü bir yürütme ile iyi bir hale gelebileceğini söylerler (Tunç ve Yavuz, 2009: 30).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği

Özellikle son yıllarda Türkiye’de başkanlık sistemi sık sık gündeme gelmektedir. Başkanlık sisteminin savunulmasının sebebi toplumsal düzeyde bir istikrar değil, ekonomik istikrar, parlamenter sistemde güçler ayrılığının yumuşak olmasından kaynaklanan sorunlardan kaçma ve koalisyon hükümetlerinden kurtulmak olarak özetlenebilir (Kamalak, 2009: 231).

Devletin temel işlev alanları yasama, yürütme ve yargı organlarının sahip olduğu görev ve yetkinlerin hangi organlar tarafından nasıl kullanıldığı ile ilgilidir. Bunların kullanılma şekline göre de sistemler başkanlık sistemi, yarı-başkanlık sistemi ve parlamenter sistemi olarak üçe ayrılmaktadır (Kurban, 2015: 45).

Türkiye’de yıllardır demokratik haklarla birlikte siyasi mekanizmayı iyileştirmek için ortaya konan alternatif sistemler, çoğulcu bir demokrasinin uygulamış olduğu rejimlerdir (Becerren ve Kalağan, 2007: 164). Bu sebeple başkanlık sistemi Türkiye’de de tartışılan bir sistemdir. Pratikte şu an uygulanan anayasa başkanlık sistemini benimsemeye uygun olmadığından hükümet sisteminde yaşanan değişiklik Anayasa değişikliğini de beraberinde getirecektir. Bu sebeple de yeni anayasa tartışmaları da beraberinde hükümet sistemi değişikliğini getirecektir (Yıldız, 2015: 2).

Batı’da geniş çapta uygulanan çoğulcu demokrasinin başkanlık sistemi, meclis hükümet sistemi ve yarı-başkanlık sistemi gibi farklı yönetim sistemleri ile uyum içinde olduğunu gözler önüne sermiştir (Becerren ve Kalağan, 2007: 164).

Türkiye’de 1982 anayasası ve onun öngördüğü hükümet sistemi ilk zamanlardan itibaren tartışmalara sebebiyet vermiştir ve eleştirilmiştir. Tabi ki zaman

geçtikte 1982 Anayasası önemli sayılabilecek değişiklikler geçirmiştir. Bunların başında 21 Ekim 2007 yılında yapılan değişikliktir. Yapılan değişiklikle, 1982 Anayasası'nın 101 ve 102. maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişik ile cumhurbaşkanı halkın genel oyu ile seçilmeye başlanmış ve görev süresi beş yıla indirilip, bir kişinin en fazla iki kez seçilebilmesi yasası gelmiştir (Haydar Efe ve Muhammet Lütfi Kotan, 2015: 79).

1927 Anayasası ile kabule dilen ve 1924 Anayasa modeline kadar devam eden hükümet modeli olarak kabul edilen meclis hükümet sistemini hariç tutarak, yasama yürütme arasındaki ilişki parlamenter sisteme uygun bir şekilde işlemektedir. Son 35 yıllık sürede ise, daha önce belirtildiği gibi hükümet modeline karşın değişiklik yapılması gerektiği fikri ileri sürülmektedir.

Başkanlık sistemi 2011 yılından sonra farklı bir boyut kazanmış, AKP iktidarı tarafından “Türk Tipi Başkanlık Sistemi” adı ile kamuoyuna verilen modelin, Amerikan tarzı başkanlık sisteminden en temel yönleri ile farklı bir görünüme sahip olduğu görülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti tarihi başladığından, yani 90 yılı aşan bir süredir parlamenter sistem hüküm sürmektedir. Parlamenter sistem üzerinde pek çok tartışmanın yapılması her boyutta ele alınarak incelenmesi ve bireysel istekleri ön plana çıkartan başkanlık sisteminin tam manası ile anlaşılabilmesi ülke refahı için son derece önemlidir (Kurban, 2015: 45-46).

5.2. Türkiye’de Hükümet Sistemi

Türkiye’de hükümet sistemleri uzun bir süredir tartışılmaktadır. Başkanlık sistemine ait ilk tartışma Tercüman Gazetesi tarafından 1980 yılında yapılmıştır. Gazete, bir anayasa semineri düzenleri ve bu seminer Yeni Forum Dergisi’nin anayasa projesinde yer almıştır. Seminere katılan bilim insanlarının bir bölümü Fransa’da uygulanmak olan yarı-başkanlık sistemini, diğer bir bölümü ise başkanlık sistemine geçişi istediğini belirtmiştir. Bir diğer bilim insanı grubuna göre ise cumhurbaşkanı yetkilerinin arttırılması koşulu ile parlamenter sistemin sabit kalmasını istemiştir³⁹.

³⁹Küçükoba, Gamze, “Başkanlık sistemi ve Türkiye’ye Uygunluğu sorunsalı” Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans

II. Meşrutiyet'te kadar kökleri dayanan anayasal monarşide bulunan parlamenter sistem Türkiye'nin mevcut hükümet sistemidir. Türkiye'deki parlamenter sistem kuvvetler ayrılığı ilkesine dayalıdır; yani yasama, yürütme ve yargı organları birbirlerinden ayrıdır. Cumhuriyet rejimi ile yürütülen Türkiye'de devlet başkanı devletin başı olarak görev yapmaktadır. Bu unvan ile başkan Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Birliğini temsil eder, bu birliğin baş koruyucusu olur. 2016 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan; TBMM Başkanı İsmail Kahraman; Başbakan Binali Yıldırım ve Ana Muhalefet Lideri Kemal Kılıçdaroğlu'dur (wiki, 2016).

1982 Anayasası'nın kabul edilip yürürlüğe konmasının takibinde ilk defa Turgut Özal lehine tartışmalar başlamıştır. Özal, 1983-1989 tarihleri arasında başbakanlık yaptığı sürede zaman zaman zaman zaman hükümet sistemi tartışmaları kamunun gündemine taşımıştır. Özal'a göre gelişmişlik koalisyonlarla mümkün olmayacaktır ve dünyada ilk devletler arasına girmek için başkanlık sistemine geçiş kaçınılmazdır (Gönenç, 2005: 1-2; akt. Efe ve Kotan, 2014: 78). Özal'dan sonra Demirel koltuğa oturmuştur ve onun döneminde de sistem tartışmaları devam etmiştir. Demirel, 1994-1995 yıllarında istikrar sağlamak için Cumhurbaşkanı'nın anayasal yetkilerini genişletme önergesi vermiştir ve 1997 yılında tekrar başkanlık sistemini gündeme getirerek tekrardan istikrarsızlığı gerekçe olarak göstermiştir.

Bu aşamadan sonra ise tekrardan başkanlık sistemi Adalet ve Kalkınma Partisi ile gündeme gelmiştir. Bu konuda 2003 yılında Burhan Kuzu, başkanlık sistemini istediğini söyleyerek tartışmaları başlatmıştır. Bundan dört ay sonra ise Recep Tayyip Erdoğan, oligarşi ile mücadeleyi gerekçe göstererek başkanlık sistemini istediğini açıklamıştır (Bertil Emrah Oder, 2005: 43-60). Sonrasında başkanlık sistemi tartışmaları 2010 yılına kadar fazla alevlenmeden devam etmiştir (Selçuk Duman, 2013: 655). 2012 yılında ise AKP, Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na Başkanlık Sistemi Önergesini resmi olarak vermiştir (AKP'nin Başkanlık Sistemi Önerisi, 2012; akt. Efe ve Kotan, 2014: 79).

2006 yılının sonlarında başlayan ve Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı seçilmesi ile sonlanan 11. Cumhurbaşkanı'nın seçim sürecinde oldukça hararetli tartışmalar yaşanmıştır. Hükümet ile karşıt çevreler Genelkurmay Başkanlığı Bildirisi (27 Nisan)

Tezi, Diyarbakır, 2014, s. 60; Yavuz, 2008, s.1192; akt. Doğan Kılınç, 2016: 466-467.

ve 367 kararı sebebi ile karşı karşıya gelmiştir, bunun üzerine hükümet anayasa değişikliği yoluna gitmiştir.

Yapılan değişiklik sonucunda Cumhurbaşkanının direkt halk tarafından seçilmesi ile birlikte parlamenter yapının temeli iyice sarsılmıştır. Bunu yapma özgürlüğü 1982 anayasasının hali hazırda yetkili bir cumhurbaşkanı öngörmesi sebebi ile olmuştur.

Ancak, parlamenter sistemin dönüşmüş olması bile dalgalı denizi durultmaya yetmemiştir. 2011 yılı sonrasında yeni anayasa olması isteği çevresinde yarı-başkanlık ve başkanlık tartışmalarını gündeme getirmeye devam edilmiştir. Bugün, halen bu tartışmalar süregelmektedir (Nur Uluşahin, 2011: 30-31).

Türkiye'deki mevcut başkanlık sistemi tartışmalarını daha iyi anlayabilmek için sonraki bölümlerde Türkiye'deki hükümet sistemleri anayasalara göre ayrılmış ve anayasa çerçevesinde incelenmiştir.

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte içinde bulunulan coğrafyadaki toplum düzeni bütünü ile değişmiştir. İlk meclis kurulmuş, seçme seçilme hakkı, kadınların hak ettikleri haklara geri kavuşması ve en genel anlamı ile demokrasi halka hakim oldu. Önce tek partili dönem yaşansa bile, sonrasında çok partili döneme geçiş yaşandı (Bianet, 2015). Halkın yeni sosyo-ekonomik düzeni benimsemesi ve ülke kalkınmasını gerçekleştirmeye çalışırken hükümet sisteminin nasıl ve ne olacağı her zaman tartışma konusu oldu.

İlk yıllardan bu yana çok zaman geçti ve toplum demokrasi ile cumhuriyet rejimini benimsedi. Toplumdaki her birey kendi hak ve özgürlüklerinin farkındadır. Artık daha iyi sistemler arayışına girilmiştir. Başkanlık sistemi önerisinin de buradan doğduğunu söylemek yanlış olmaz.

5.2.1. 1921 Anayasasına Göre Hükümet Sistemi

Türk tarihindeki ilk anayasa Kanun-i Esasi'dir (23 Aralık 1876). Kanun-i Esasi ile birlikte Türk siyasi yaşamı içinde parlamenter sistem düzeni başlamış oldu. Hükümet sistemi Kanun-i Esasi'de 1909 yılında yapılan değişikliklerle parlamenter sistemine dönüşmüştür.

1921 Anayasası ise olağanüstü şartların olduğu bir durumda ortaya konmuş bir anayasadır. 1921 Anayasası meclis hükümeti sistemini benimsemiş ve sonraki anayasaya kadar meclis hükümet sistemi ile parlamenter sistem arasında karma bir model olarak tarihe geçmiştir (Duman, 2013: 641).

Hükümet sistemi benimsenen anayasada, bilhassa Osmanlı Hükümeti'nin istikrarsız olması, hükümetlerin birbiri ardına düşürülmesi ve ülkenin içinde bulunduğu vahim durum nedeni ile başbakan ya da ne isimle olursa olsun kişisel bir iktidar veya kabine durumuna sıcak bakılmamıştır (Oruçlu, 2008: 43).

Teşkilat-ı Esasiye'nin 2 ve 3. Maddelerinde olduğu gibi 1921 Anayasası'nda da meclis hükümeti tanımına uygun olarak yasama ve yürütme organlarının yetkisi TBMM'ye ait olmuştur. İkinci maddede şöyle bir cümle vardır: "İcra kudreti ve teşri salâhiyeti milletin yegâne ve hakikî mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder" ve üçüncü maddede yer alan cümle "Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve Hükümeti Büyük Millet Meclisi Hükümeti unvanını taşır" şeklindedir (Uzunparmak, 2013: 40). Açıkça kuvvetler birliği kabul edilirken (Uzunparmak, 2013: 40), bu yasaya göre meclis daimi olarak bakanları değiştirebilecektir ve bakanlar kurulunun meclise karşı bir fesih yetkisi olmayacaktır (Oruçlu, 2008: 43).

29 Ekim 1923'te, 1921 Anayasası'na "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Tavzihen Değiştirilmesine Dair Kanun" ismi ile yapılan bir kanunla hükümet sistemi parlamenter sistem ile yer değiştirmiştir. Bu kanunun 1. maddesinde "Türkiye Devletinin sekli Hükümeti, Cumhuriyettir" ibaresine yer verilmiştir. Buna bağlı olarak 10. maddede cumhurbaşkanının seçim usulü belirlenmiş, 12. maddede ise, başbakanın cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi ve seçilecek kişinin meclis üyeleri arasından olması belirlenmiştir.

Diğer bakanlar ise başbakan tarafından seçilmektedir ve bu bakanların da meclis üyesi olması şarttır. En sonda da tümü, cumhurbaşkanı tarafından Meclis'in onayına sunulmaktadır (Oruçlu, 2008: 43).

Bu duruma göre bakanlıklar, Meclis'in seçtiği vekiller aracılığıyla yönetilmiş olacaklar, bu vekillere Meclis yön vermiş olacak ve gerektiğinde Meclis onları görevden alabilecektir. Bu durum meclis hükümet sisteminin tipik bir özelliğidir (Gözler, 2016).

1923'te yapılan değişikliğe kadar devlet başkanlığı müessesine yer verilmemesi ise bu anayasanın meclis hükümeti sistemini belirlediğinin başka bir kanıtıdır (Yazıcı, a.g.e., s. 114; akt. Uzunparmak, 2013: 41).

Özbudun, meclis hükümet sistemi ile 1921 Anayasası arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır:

“Milli mücadele döneminin hükümet sistemi yasama ve yürütme gücünün TBMM de toplanmış olması, bakanların teker teker Meclis tarafından seçilmesi ve onları yönlendirebilmesi ile değiştirebilme yetkisinin olmasını, bakanlar kurulunun Meclise karşı kullanabileceği bir hukuki silahın olmaması ve ayrı bir devlet başkanlığı müessesesinin oluşturulmamış olması tam bir Meclis hükümeti sistemi örneğidir. Bununla birlikte uygulamada meclis hükümeti sisteminden önemli sapmalar gösterdiği ve sistemin parlamenter sistemden pek de farkı olmadığı gözlemlenebilir.”

5.2.2. 1924 Anayasası'na Göre Hükümet Sistemi

1921 Anayasası'nda var olan meclis üstünlüğü ilkesi 1924 Anayasası'nda da devam etmekteydi ve aynı zamanda parlamenter sisteme ait uygun hükümlere de yer verilmekteydi (Alaca, 2012: 80).

1921 Anayasası olağanüstü dönem ürünü olduğu için, yeterli yeterlilikte değildi. Bu sebeple Milli Mücadele Dönemi'nde ikinci bir yasa 20 Nisan 1924 yılında kabul edilip, 24 Nisan tarihinde yürürlüğe sokulmuştur.

Bu anayasanın parlamenter sistem ve meclis hükümeti arasında karma bir sistem kurduğunu söylemek mümkündür. Çünkü anayasa her iki hükümet sistemine ait nitelikler taşımaktadır. Meclis Hükümeti Sistemi'ni andıran yönü şu şekilde belirtilebilir: “Türk Milletini ancak TBMM'yi temsil eder ve Millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır” (md. 4) “Yasama yetkisi ve yürütme erki Büyük Millet Meclisinde belirir ve onda toplanır.”(md.5).Parlamenter Sistem'i andıran yönü ise şöyle maddelenebilir:

- a. Yasama yetkisini kullanan meclis (md. 6), yürütme yetkisini ancak Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanı eli ile kullanabilir (md. 7). Bu duruma göre teorik olarak yürütme meclisin elindedir; ancak meclis yürütme tek söz sahibi

değildir. Bu sistem anayasacılar tarafından “kuvvetler ayrılığı ve görevler birliği olarak” isimlendirilmiştir.

- b. Hükümetin kurulmasında parlamenter sisteme uygun olan bir model benimsenip kabul edilmiştir. Anayasanın 44. maddesine göre “başbakan, cumhurbaşkanınca meclis üyeleri arasından tayin olunur.”
- c. Diğer tüm bakanlar başbakan tarafından seçilir, cumhurbaşkanı tarafından onaylanır ve en sonunda Meclis’e sunularak Meclis’ten güven istenmektedir. Bu sistem günümüz hükümet kurma sistemi ile aynı olmaktadır. Eski sistemde bakanlık ve başbakanlık sıfatı sadece Meclis onayı ile olabilmekteydi; ancak 1924 Anayasası ile cumhurbaşkanı onayı ile olmaktadır.
- d. Yeni anayasa hükümetin kolektif olarak sorumlu olduğunu kabul edip onaylamıştır. Bu da parlamenter sistemin bir özelliğidir.
- e. Anayasada “karşı imza” kuralına yer verilmiştir. 39. maddeye göre, “cumhurbaşkanının çıkaracağı bütün kararlar başbakanla birlikte ilgili bakan tarafından imzalanır” hükmü parlamenter sistemin esas hükümlerinden biri olup cumhurbaşkanının sorumsuz olma durumunu tanımlar. Bu duruma göre yürütmenin sorumlusu cumhurbaşkanı değil, bakanlar kuruludur, yani yürütmenin gerçek sahibi başbakan ve bakanlar kuruludur⁴⁰.

Yine bu yasa ile de yasama ile yürütme gücü mecliste toplanmıştır. Meclis her zaman hükümeti düşürebilecekken, hükümet meclisi feshetme hakkına sahip değildi. Bu şekilde bir durumla yine meclis hükümet sistemi benimsenirken anayasanın 6. ve 7. maddeleri dikkat çekmektedir. 6. maddede yer alan “yürütme yetkisinin meclisin seçeceği cumhurbaşkanı ve onun atayacağı bir bakanlar kurulu eliyle kullanacağını” ibaresi ve 7. maddede yer alan yasama ile yürütmenin birbirinden ayrılması durumu bunların farklı organlara verildiğini göstermektedir (Alaca, 2012: 80).

Bunların hepsi sayesinde saf meclis hükümetinden 1961 Anayasası’nın benimsemiş olduğu klasik parlamenter sisteme geçiş kolaylaşmıştır. 1924 Anayasası’nın katı bir güçler işbirliği ile yumuşatılmış biçimi olan güçler ayrılığı sistemi arasında köprü olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple 1924 Anayasası’nın karma bir sistem olduğu düşünülmektedir (Özbudun, E., 1993a, s.9, Gözler, K., 2000a, s.66; akt. Alaca, 2012: 71).

⁴⁰<http://www.mevzuatdergisi.com/2004/05a/01.htm>, akt. Uzunparmak, 2013: 43).

1925'in Mart ayında alınan bir kanunla, hükümet her türlü örgüt, propaganda, yayın ve kışkırtmaları kamunun refahı açısından yasaklamıştır. İstiklal Mahkemeleri tekrar açılıp sıkıyönetim ilan edilmiştir (Durgun,Şenol, 1999, s.247; akt. Alaca, 2012: 71).

5.2.3. 1961 Anayasası'na Göre Hükümet Sistemi

Diğer iki anayasaya göre 1961 Anayasası çok daha keskin hatlara sahip bir anayasadır. Cumhurbaşkanı sembolik olarak varken, parlamentodan çıkan ve cumhurbaşkanının güveni ile göreve başlayan ve sadece cumhurbaşkanının denetiminde ve ona sorumlu olarak görev yapan bir hükümet sistemi tasarlanmıştır. Bunun yanı sıra çoğulcu ve özgürlükçü bir toplum anlayışı ile parlamentonun çoğunluğuna dayanan siyasi iktidar sınırlandırılmış ve Milli Güvenlik Kurulu, Anayasa Mahkemesi, Üniversiteler, DPT, TRT gibi özerk kurumlar oluşturulmuştur. Yani, 1961 Anayasası yürütmeyi yasamaya bağlı bir hale getirerek, yasama ve yürütmenin yetki alanını baya bir daraltmıştır (Fevzi Demir, 2014: 853).

1961 Anayasası cumhurbaşkanının sorumsuzluğunu ve yetkilerini parlamenter sisteme göre düzenlemiş, bu sayede de cumhurbaşkanı temsili ve sorunsuz bir hale gelmiştir. Anayasa'nın 97. ile 98. maddelerine göre, devletin başı cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanı ülkenin ve milletin birliğinin temsilcisidir. Kendi görevleriyle ilgili işlemlerden sorumlu değildir. Vermiş olduğu tüm kararlar bakanlar ve başbakan tarafından imzalanır. Bu kararların hepsinden başbakan ilgili ve sorumludur (Uzunparmak, 2013: 44).

Gerekli gördüğü sürece Cumhurbaşkanı bakanlar kuruluna başkanlık eder, elçileri yabancı devletlere gönderir ve gelen elçileri kabul eder. Bunun dışında milletler arasında yapılan antlaşmaları onaylar ve yayınlar, sürekli bir hastalık veya yaşlılık gibi sebeplerle kimi suçluların cezasını azaltabilir veya kaldırabilir. Sorumsuzluğu düzenleyen 89. maddede ise şu ifadeler yer verilmiştir: *"Cumhurbaşkanı, görevleriyle ilgili işlemlerden sorumlu değildir. Cumhurbaşkanının bütün kararları, Başbakan ve ilgili Bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ile ilgili Bakan sorumludur"*. Bu da parlamenter sistemin başlıca özelliklerinden olan cumhurbaşkanı sorumsuzluğuna işaret etmektedir (Oruçlu, 2008: 45).

Yürütme Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanı olarak ikili bir yapı sergilerken, hükümet etme yetkisi TBMM güveni ile onaylanmış Bakanlar kuruluna verilmiştir. Bunun yanı sıra başkanın ve bakanları seçilme ve atanma usulleri parlamenter sisteme uygun bir usuldür (Erdoğan, 2009: 124-125).

1924 Anayasası'ndan farklı olarak 1961 Anayasası, TBMM'nin üstünlüğünden ve kuvvetler birliğinden ayrı bir durumdadır. 1924 Anayasası'na göre TBMM yetkileri hiçbir şekilde başka bir yere devredilemezdi. Yeni anayasa ile ise, 1924 Anayasası'ndan farklı olarak daha önce hiç görülmemiş bir şekilde, seçilen meclislerin kuvvetlerin sınırlandırmaya yarayan denge ve kontrol sistemi uygulanmaya başlandı. Bu şekilde yasalara yargısal olarak anayasaya göre denetlenebilecek, Danıştay en yüksek idari mahkeme olarak daha güçlenecek, Senato (yani ikincil bir parlamento organı) oluşturulacak, radyo, televizyon ve üniversite gibi kamu kuruluşlarına özel bir otonomi verilme kararı getirilmiştir. Buradaki amaç seçilmiş meclislerin gücünün bürokratik elitlerin sahip olduğu değerlerini temsil edebilecek yargıyı dengeleme, diğer kurumlar tarafından bir denetleme ağı altına sokmaktır. Devlet kurumları siyasi alandan ayrıldı (Durgun, Ş,1999,s.253-254).

Bu dönemde yeni hükümetçe kabul edilen hedefleri gerçekleştirme amacı ile uzun ve kısa vadeli planlar hazırlamak amacı ile 30 Eylül 1960 yılında DPT kurulmuştur. Bunun yanı sıra da aynı yılın 13 Aralık tarihinde kamuda çalışanları koordine etmek, çalışmalarını yürütmek ve düzenlemek amacı ile DPD kurulmuştur. Kısacası bu yıllarda devletin rolüne uygun olarak giderek artmakta olan kamu hizmetlerini iyi bir hale getirmek için örgütler oluşturulmuştur (Yayman, 2016: 184). Yine bu dönemde yeşil alanların bilhassa ormanların varlığı için, doğal güzelliklerin korunumu vs. gibi konular için Orman Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı gibi bakanlıklar kurulmuştur (Sencer, s.211; akt. Yayman, 2016: 185). 1965 yılından itibaren ise kamu personelinin uzmanlığını test eden sistemler meydana getirilmiş ve bunlar kısa zamanda bir düzene girmiştir.

En özet hali ile 1961 Anayasası yeni var olan toplumsal talepleri karşılamak için meydana gelmiştir bir anayasa olarak da düşünülebilir. Bunun yanı sıra 1961 Anayasası önceden kuvvetli olan yasama ve yürütme erklerinin yanı sıra yargının gücünü onların önüne çıkarmıştır. Bu anayasa ile geniş hak ve özgürlükler kazanan toplumdaki farklı gruplar daha örgütlü bir yapı içerisine girmişlerdir ve muhalefet öncülüğü yapmaya başlamışlardır (Sencer, s. 132; akt. Yayman, 2016: 185).

Toplumsal muhalefetin bu derece etkin ve işlevsel olduğu bu durumda siyaseti belirleme süreci üzerinde önemli bir aktör olarak bulunmasına sebep olmuştur. Bu da iktidarları rahatsız eden bir durum olmuştur (Yayman, 2016: 185).

5.2.4. 1982 Anayasası'na Göre Hükümet Sistemi

1982 Anayasası öncesinde, 1970'li yılların son zamanlarına doğru siyasi ve sosyal gerilimin tırmanmış olması sebebi ile doğan terör ve anarşi, politik istikrarsızlığın ve güvenliği olmaması gibi sebeplerle 12 Eylül 1980 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri emir komuta zinciri içerisinde yönetime el koymuştur. Darbenin ardından ise 1982 yılında Kurucu Meclis tarafından 1982 Anayasası kabul edilmiştir.

1962 Anayasası'nın yok olmasında ki başlıca etken Soysal'a (1987: 125; akt. Kurban, 2014: 105) göre o dönemin şartlarından dolayı toplumun önemli bir kesiminin dışlanmış olması nedeni ile anayasanın kendisinin benimsemeyi becerememiş iktidarların elinde olmasıdır. Atar ise, devlet otoritesinin zayıflaması sadece 1961 Anayasası'na göre ortaya koyulan hükümet sisteminin suçu değildir. Sistemin iyi bir şekilde işlemesi siyasal etkenlerin elverişli olması ile doğrudan ilişkili olmaktadır (Atar, 2000: 30; akt. Kurban, 2014: 106).

1982 Anayasası da, 1961 Anayasası'nda olduğu gibi parlamenter sistemi benimsemiş bir anayasadır. Ancak kimi iddialara göre, cumhurbaşkanına verilen yetkileri sebebi ile parlamenter sistemin saf halinden çeşitli sapmalar meydana gelmiştir.

Parlamenter sistemin benimsendiği özelliklerle aynı olarak 1982 Anayasası ile yürütme yetkisi, cumhurbaşkanı ve bakanları kurulu arasında paylaştırılmış, cumhurbaşkanını seçme yetkisi ise TBMM'ye verilmiş, cumhurbaşkanlığı tarafsız ve sorumsuz olarak düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra, TBMM'nin güvenoyuna bağlı kalan bir hükümet sisteminin varlığı, kolektif sorumluluğa sahip bir bakanlar kurulunun olması, hükümeti düşürebilme yeteneğinin TBMM'nin elinde olması ve TBMM seçimlerini yenileme yetkisinin cumhurbaşkanına verilmesi de parlamenter sistem özellikleri ile benzerlik göstermektedir (Yazıcı, s.125; akt. Uzunparmak, 2013: 46).

1961 Anayasası'na göre 1982 Anayasası ile yürütme organına daha geniş yetkiler verilmiştir; ancak parlamenter sistemin bir gereği olarak kuvvetler arası eşitlik ve denge prensibinin dinamiği ve yürütme organı gerçek makamına

kavuşmuştur. Bu dönemdeki en büyük kaygı ise yasama karşısında güçlenen yürütme sebebi ile olmuştur. Bu güçlendirme ihtiyacı 1982 Anayasası'nın 8. Maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

“1961 Anayasası yürütmeyi devletin yönetiminde, bütün faaliyetlerinde yasama kuvvetine bağlı, yasamaya tabi bir kuvvet olarak düzenlenmiş idi. Halbuki modern hayatta yürütme kuvveti; devletin beyni, hareket gücünün kaynaklandığı motorudur. Bundan dolayıdır ki, 1961 ile 1982 arasındaki devrede karar almak kudretinden yoksun hükümetler görülmüştür. İşte bu duruma son vermek için yürütme, yasamaya tabi bir organ olmaktan çıkarılmış, her iki kuvvetin devlet faaliyetlenmesinde, eşitlik ve denklik içinde işbirliği yapmalarını öngören parlamenter hükümet sistemi bütün gerekleriyle uygulanmaya konmuştur. Bu nedenle yürütme “görev” olmaktan çıkarılmış, gerekli yetkilere sahip ve kanunların kendisine verdiği görevleri yerine getiren bir kuvvet olarak düzenlenmiştir.”(Kocahanlıoğlu, 1993: 40; akt. İbrahim Cihat Kurt, 2014: 62).

Önceki anayasadan farklı olarak, 1982 Anayasası ile cumhurbaşkanının yasama yetkisi üzerinde yetkisi artmıştır, sonuç olarak cumhurbaşkanı anayasa değişikliklerine ait yasaları gerekli gördüğü sürece halkoyuna sunabilecektir (Tanör ve Yüzbaşıoğlu, 2009: 325; akt. Kurban, 2014: 107). Cumhurbaşkanı, 1961 Anayasası'nda yer alan yargı ile ilgili görevlerini sabit bir şekilde 1982 Anayasası'nda da kendi bünyesine almıştır ve ek olarak yargıya ait yaptığı atamalarda, yargı üyelerini seçme noktasında eskisine göre daha geniş yetkilere sahip olmuştur. Yeni Anayasa ile cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi üyelerini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekilini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Askeri Yargıtay üyelerini ve Hâkimler ile Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçme hakkını elde etmiştir (Özbudun, 2005: 310; akt. Kurban, 2014: 107).

1982 Anayasası'na göre başbakanın teklifi üzerine bakanların görevlerine son vermek, gerekli olursa Bakanlar Kurulu'nun başkanlığı altında toplantıya çağırmak, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni kullanma yetkisi, Milli Güvenlik Kurulu'nun toplantıya çağırılması, toplanan Bakanlar Kurulu ile olağanüstü hal veya sıkıyönetim ilan etmek ve yasa hükmünde kararname çıkarmak, Devlet Denetleme Kurulu'nun hem üyelerini hem de başkanını atamak, Devlet Denetleme Kurulu'nu incelemek, araştırmak ve

denetlemek, Yükseköğretim Kurulu'nun üyelerini seçmek, üniversite rektörlerini seçmek de cumhurbaşkanının yetkileri alanına girmiştir (Yazıcı, 2013: 137).

Bu anayasa ile cumhurbaşkanı çok güçlü bir hale gelmiştir, klasik parlamenter sistemin ön gördüğü siyasi etkinliğin çok ötesinde bir güç durumudur bu. Bu yetkiler, siyasi eğilim farklılığını körüklemektedir. Buna örnek olarak cumhurbaşkanı Turgut Özal ile başbakan Süleyman Demirel'in başkanlığında var olan Bakanlar Kurulu ve cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlığındaki Bakanlar Kurulu arasında yaşanan çatışmalar örnek olarak gösterilebilir (Küçük, 2013: 825).

1982 Anayasası'nın cumhurbaşkanına verdiği çok geniş yetkiler sebebi ile parlamenter rejimin dışına çıktığı için içinde bulunan hükümet sistemi tartışılmaya başlanmıştır (Küçük, s.822; akt. Erim, 2015: 43). Bu sebeple de yeni çözümler için 2007'de anayasa değişikliğine gidilmiştir.

5.2.5. 2007 Değişikliği Sonrası

1982 Anayasası'na 2007 yılında yapılan değişiklik ile Türk Siyasi Hayatı yeni bir boyut kazanmıştır. 1982 Anayasası bugüne gelene dek pek çok kez değişikliğe uğramıştır, adeta bir yamalı bohça gibidir.

2007 yılında alınan karar ile cumhurbaşkanı genel oy ile halk tarafından seçilmeye başlanmıştır, bunun öncesinde cumhurbaşkanını seçme görevi TBMM'de bulunmaktaydı ki bu durum hükümet sisteminin parlamenter sistem olduğuna dair en güçlü argümandı (Gözler; akt. Erim, 2015: 107-108). Yapılan bu düzenleme ile de başkanlık sistemi tartışmaları hız kazanmıştır (Karasoy, 2013: 283; Günay, 2016: 92).

2007 yılında yapılan en büyük değişiklik anayasanın 101. maddesinde olmuştur. Bu maddeye göre;

“Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son

yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.”(Kurt, 2014: 66).

Bunun dışında kabul edilen değişiklikler aşağıda sıralanmıştır:

- 1) TBMM seçimleri beş değil dört yılda bir yapılmaya başlanmıştır.
- 2) Yüksek Seçim Kurulu, cumhurbaşkanlığı seçimi tutanakları kabul etme görevini almıştır.
- 3) Anayasada yapılacak değişikliklerle ilgili kanunlar halk oylamasına sunulacak, cumhurbaşkanını halkın seçme sürecinde denetim ve yönetimi tıpkı milletvekili seçimlerindeki gibi olacaktır.
- 4) TBMM'nin yapacağı seçimler de dâhil olmak üzere, tüm işlemlerde meclis üye sayısının en az üçte biri toplanmalıdır.
- 5) Cumhurbaşkanı seçimi, görevde olan cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından altmış gün içinde yapılır. Makamın herhangi başka bir sebeple boşalması durumunda boşalmayı takip eden altmış gün içinde yapılacaktır. Seçim genel oy ile yapılacak, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan kişi cumhurbaşkanı görevini üstlenecektir. Eğer ilk oylamada bir çoğunluk olmazsa, bu oylamayı takip eden ikinci pazar günü oylama yapılacaktır. Bu ikinci oylamaya sadece ilk oylamada en çok oy almış 2 aday katılabilir. Eğer ikinci oylamaya katılma hakkına sahip adayların birinin ölümü ya da seçilme yeterliliğini kaybetmesi durumunda, boşalan yere ilk oylamada ikisinden sonra en yüksek puanı alan kişi gelecektir. İkinci oylama tek aday kalırsa oylama referandum biçimi ile yapılmaktadır.
- 6) Anayasada yapılan değişikliğin ilk kez yürürlüğe girmesi sonrasında yapılan ilk genel seçimde “seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz” hükmü uygulanmaz (kpssm, 2016).

2007’de yapılan değişiklik ile parlamenter sistemi yarı-başkanlık sisteminden ayıran en önemli unsur, yasamanın cumhurbaşkanını seçmesi iken bu durumun bırakılması anayasanın iki başlı yürütmeye sahip olmasına sebep olmuştur (Fatih

Özkul, 2013: 561). Bu durumda da bilim insanları hükümet sisteminin ne olduğu ile ilgili tartışmalara girmiştir.

2007’de yapılan değişiklikler, 1982 Anayasası’nın pek çok özelliğine dokunmamıştır. 2007’den sonra yürütme, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından meydana getirilen ikili yapılı durumu mevcuttur. Önceden olduğu gibi yine Bakanlar Kurulu TBMM’ye karşı sorumludur ve cumhurbaşkanının böyle bir sorumluluğu yoktur. Bunun yanı sıra bakanlar kurulu TBMM’nin yasama çalışmalarına katılabilir ve sınırlı bir şekilde cumhurbaşkanı yasamı fesh etme yetkisine sahiptir. Bu açıdan sistem halen parlamenter sistem gibidir (Erim, 2015: 44-45).

Özetle, 2007 değişikliği sonrasında ortaya çıkan sistem pek de parlamenter sisteme benzememektedir. Çünkü devlet başkanı halkın oyu ile seçilmektedir; ancak bu bir yarı-başkanlık sistemi de değildir. Çünkü cumhurbaşkanının yetkileri yarı-başkanlık sistemi olduğu kadar geniş değildir. Bu sistem farklı bir şekilde değerlendirilmelidir, “başkanlı parlamenter sistem” olarak da adlandırılabilir (Levent Gönenç, 2013: 274).

5.3. Türkiye’de Başkanlık Sistemi Tartışmaları Süreci

Türkiye’de uzun bir maziye sahip olan başkanlık sistemi aslında hiçbir zaman doğru mecralarda yapılmamıştır. Başkanlık problemi yapısal bir mesele olarak ele alınmamış, konjonktürel olarak ele alınmıştır. Çünkü ülkede siyasal bir kriz yaşanırken başkanlık olsun veya olmasın tartışmaları alevlenirken, kriz çözüldükten sonra başkanlık sistemi gündemde kalmamaktadır. Bu da durumun aslında ne kadar yüzeysel olduğunu göstermektedir. Önce Türkiye için hangi hükümet sisteminin önemli ve yararlı olacağı tartışılmıyken, genellikle tartışma gündelik siyasi sınırlar içine hapsolmuştur (Salih Bayram, 2016: 9).

Başkanlık sistemi Türkiye’ye uygun mu değil mi diye tartışırken doğru bir yanıt aranıyorsa öncelikle demokratik siyasal sistemin vazgeçilmez unsurları belirlenmelidir. Yani teoride kuvvetler ayrılığı incelenmeli ve Türkiye’ye önerilen başkanlık sistemi ile var olan parlamenter sistem karşılaştırmaya sokularak artı-eksi değerlendirmesi yapılmalıdır (Efe ve Kotan, 2015: 67).

Bazı istisnai durumlar hariç 1909 yılından beri, Türkiye’de her zaman parlamenter sistem uygulanmıştır. Bu çok uzun bir süreç olduğu için de bu hükümet modeli iyice ülkede yer etmiştir. Ancak 1980’li yıllardan itibaren Türkiye’de uygun hükümet sistemi olarak başkanlık ve yarı-başkanlık sistemi tartışmaları başlamıştır (Küçük, 2013: 808; akt. Günay, 2016: 98). Bu tartışma ilk defa 1980 yılında Tercüman Gazetesi’nin seminerinde ve Yeni Forum Dergisi’nin önerdiği Anayasa Projesi’nde yer almıştır. Kimi düşünürler başkanlığı; kimisi yarı-başkanlığı savunurken; kimileri de parlamenter düzenin devam etmesi gerektiğini savunmuşlardır (Günay, 2016: 98).

Yöneticilerden ise ilk defa Turgut Özal bu durumu gündeme getirmiştir. 1983-1989 yılları arasında görev yapan Özal’ın başkanlık sistemini savunmasının arkasında belli sebepler vardır. Darbeden sonra yeniden demokrasiye geçen ülkede Özal güçlü bir başkan profili çizmek istemiş; ancak bu istek her zaman Kenan Evren tarafından engellenmiştir, Evren tüm yetkilerini kullanarak, Özal’ın birçok reformunu durdurmuştur⁴¹. Bunun yanı sıra Özal’a göre, koalisyon hükümetleri de vakit kaybettiren unsurlardır ve heterojen yapıya uygun olan yapı başkanlık sistemidir. Çünkü çoğunluğun seçtiği başkan, ülkenin bütünlüğünü koruma konusunda daha demokratik olacaktır (Kurban, s.183; akt. Erim, 2015: 52-53).

Özal’dan sonra başkanlık sistemini gündeme getiren kişi Süleyman Demirel olmuştur. Demirel de koalisyon hükümetlerinin istikrarsızlığından bahsederken, 4 yıl 3 ayda 6 hükümetin sağlıklı bir durum olmadığını belirtmiştir (Duman, 2013: 644; akt. Kurban, 2014: 123). O’na göre yürütmenin güçlü olması iyi bir hükümet için zorunlu bir gerekliliktir. Partilerin seçmen kitlenin ürünü olmadığını ve yapay partiler olduğunu savunmuştur (Vergin, 2013: 452; akt. Kurban, 2014: 123). ANAP, DSP, CHP ve RP’den pek çok siyasetçi onu eleştirince de (Siyasiler Mesafeli, Milliyet, 30.09.1997; akt. Kurban, 2014: 123) herkesin karşı görüşü üzerine de şu sözleri söylemiştir:

“Ben ne diyorum? Bu rejim artık böyle gitmez diyorum. Neden? Türkiye’ye bir bakın. İşler iyi mi gidiyor? Etrafta bir kargaşa var. Bu kargaşa ile bir yere gitmemiz mümkün değil. Devletin baştan sona reforma ihtiyacı var. Ben bunları tartışalım

⁴¹H. Efe, “Türkiye’de Başkanlık Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt(C.) 6, S.9, 2015 s.80; akt. Erim, 2015: 52.

diyorum. Ama tartışmıyorlar, sadece bana, 'Sen başkan mı olmak istiyorsun' diyorlar.''' (Özkök, Hürriyet, 30.09.1997; akt. Kurban, 2014: 123).

AKP, 2000 yılında yapılan seçimlerden sonra tek başına iktidar olmuştur. Bunun üzerine de 59. hükümette başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan ile birlikte hükümet sisteminde değişikliğe gidilmesi tartışmaları yeniden gündeme gelmiştir. Erdoğan, katıldığı bir televizyon programında hayalinde başkanlık hükümet sistemi olduğunu belirtmiştir böylece de Demirel sonrasında, tartışmalar yeniden canlanmıştır (Duman, akt. Erim, 2015: 54).

5.4. Başkanlık Sisteminin Türkiye'ye Uygunluğu

Başkanlık sistemine teorik açıdan bakıldığında, istikrarlı ve kuvvetli bir yürütmeye sahip olduğu, demokratik özellik gösterdiği ve öngörülebilirlik sağladığı ve iktidarı sınırlandığı kabul edilebilir. Türkiye'de yaşanan hızlı değişimlerin sonrasında Bağlı her şeyden önce tarihsel şartları değiştirmek gerektiğine inanmaktadır. Bu sebeple de başkanlık sistemi O'na göre sosyolojik açıdan incelenmelidir (Bağlı, 2013: 187-188; akt. Efe ve Kotan, 2015: 81-82).

Türkiye'de başkanlık sistemini savunanların dayanmış olduğu gerekçelerden biri güçlü yürütmedir. Bu sayede hükümet istikrarsızlıkların önüne geçilmiş olacaktır. Kısa süreli ve istikrarsız hükümetlerin varlığı ülkenin de toplumun da yapısını olumsuz etkileyecektir. Bu sebeple kuvvetli bir icra anca başkanlık sistemi ile olabilir (Kuzu, 2010: 2; akt. Kahraman, 2012: 448). Başkanın doğrudan halk tarafından seçilmesi elbette istikrarı arttıran bir durum olacaktır (Kuzu, 2010: 2; akt. Kahraman, 2012: 448).

Yayman'a (2016: 293-294) göre, 1 Kasım 2015 seçimleri ile Türkiye, paradigma değişimine giderek çağın gerisinde kalmaktan çıkmaya başladığı için dinamik olan bir yönetim sistemine sahip olmaktadır. Yoksa yapısal sorunlar içinde boğulup duracaktır ve mevcut sistem ile ülkenin ilerlemesi pek mümkün olmamaktadır. Bu konuda halk da AKP'yi desteklemektedir. Seçimlerin hemen sonrasında AKP'nin aynı konuyu gündeme getirmesi iyi bir strateji olmuş, CHP Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nu terk etmiş ve AKP'nin performansı ivme kazanmış olmuştur. O'na göre AKP, mecliste yakalayamadığı birliği halkta yakalayabilir. O'na göre başkanlık sistemi sokağı normalleştirecek bir düzen olacaktır.

Rıza Türmen'e (2010) göre ise, Türkiye için başkanlık sistemi risk taşımaktadır. İlk olarak etkili bir fren ile denge mekanizmasının bulunmadığı başkanlık sistemi çok kolay bir şekilde iktidara dönüşebilmektedir. Türkiye'de ise otoriter eğilimler egemen bir duruş sergilediği için fren ve denge mekanizmalarının etkisiz kalması kaçınılmaz olacaktır.

ABD, başkanlık sisteminden olumlu sonuç alan tek ülkedir, başka hiçbir ülke bu sistem ile başarılı olamamıştır. Tunç'a (2011: 2; akt. Kahraman, 2012: 449) göre, başkanlık sisteminin ABD'de başarılı olmasının çeşitli etkenleri vardır. Disiplinsiz siyasal bir parti olması ve mevcut partilerin arasında ideolojik farklılık olmaması başarının en büyük sebebidir. Aynı zamanda federal yapı ve Federal Yüksek Mahkeme'nin varlığı güçlü başkan tehlikesini engeller. Lobiler de sistemin sağlığı için önemlidir. Birçok yasası federe devletler çıkarmaktadır bu sebeple iktidarın kişiselleşmesi pek mümkün değildir. Ayrıca ABD'de demokrasi geleneği oldukça güçlüdür. Demokrasi sayesinde yaşanan tikanlıklar uzlaşma ile aşılabilmektedir. En önemli olarak ise Amerikan vatandaşları anayasalarına karşı çok büyük bir saygı duymaktadırlar bu sebeple de anayasaya yapılan müdahalelere sert bir şekilde tepki göstermektedirler. Ancak bizim ülkemizin koşulları ABD'nin koşullarına hiç benzememektedir.

ABD dışında başkanlık sistemi özellikle Latin Amerika'da pek başarılı olamamıştır. Latin Amerikan ülkeler çok partili sistemi benimsememişlerdir, partiler arasında var olan ideolojik farklılığın da çok fazla olması kutuplaşmayı arttırmaktadır. Ülkenin genelinde bir politik kültür olmadığı için de sorunlar diyalog ve demokrasi çerçevesi içerisinde çözülememektedir, yasama ile yürütme kilitlenip işlemez bir duruma gelmektedirler. Böyle zamanlarda başkanlar çocuk gibi kongreyi halka şikâyet ederler veya ülkeyi kararnamelere boğarlar. Bu sebeple de kongre dışlanır, yönetim tamamen kişiselleşir. Eğer durum düzeltilmezse rejim krizleri tüm ülkenin refahını bozacak bir duruma gelecektir (Abaday, 2010). Yazıcı'ya (2010: Abaday, 2010) göre, Türkiye'nin yapısı da, ister siyasi kültür, parti sistemi ve partilerin yapısı, kutuplaşma ya da ister parti liderlerinin iktidarları kişiselleştirme eğilimleri olsun, ABD'den daha çok Latin Amerika'ya benzemektedir. Bu sebeple de başkanlık sistemi ülkeye pek yarar getirmeyecek, ülke Latin Amerikan ülkelere benzeyecektir. Kısacası Türkiye'de başkanlık sisteminin uygulanabilirliği konusunda farklı görüşler mevcuttur.

5.4.1. Etnik Yapıya Göre Başkanlık Sisteminin Avantajları Ve Dezavantajları

Bir ülkeye gelecek sistem ne olursa olsun, o ülkeye yararı ülkenin jeopolitik konumu, halkın etnik yapısı, kültürel ve sosyal değerleri incelenerek sistemi getirip getirmeme kararı verilmelidir. Aksi bir halde keyfi bir sistem değişikliği ülkeyi kaosa sürükleyecektir (Ersoy Altuğ, 2016).

Demokratik yönetimlerde devlet için yetki kullanan tüm kurumlar ve kişiler doğrudan veya dolaylı yollarla halka hesap verme yükümlülüğündedirler. Hesap vermenin temsili alandaki en önemli aracı ise seçimdir. Demokrasilerde halk, seçimler ile ülke işlerinde söz hakkına sahip olurlar (Kuzu, 2013b: 99; akt. Günay, 2016: 111). Halkın tamamı homojen olamaz, insanlar çeşit çeşittir. Dolayısı ile görüşler de kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bu sebeple devlet yöneticileri halka hesap verir durumda olmalıdırlar. Hesap verme konusunda halkın kimlerin sorumlu olup olmadığını daha net bir şekilde görmesi gerekmektedir.

Türkiye, daha doğrusu Türklerin içinde bulunduğu devletlerin hepsi pek çok etnik kimliği içinde barındıran devletler olmuşlardır. Bugün Türkiye'nin bu hale gelme sürecinde pek çok farklı etnik yapı bu topraklarda yaşamıştır. Çünkü Türkiye, her zaman Asya ve Avrupa ile Rusya ve İç Asya ile ve Afrika ve Ortadoğu arasında köprü görevi görmüştür. Bunun yanı sıra Doğu Akdeniz'e ve Batı Asya'ya hâkim olan güçlü iktidarlara da merkezlik etmiştir. Doğal olarak böylesine bir coğrafya pek çok göç olan bir bölge olmuştur. Yaşanan göçler sebebi ile birçok dini ve etnik grup bu yurdun topraklarında yaşamıştır (Aydın, 2015: 4).

Bu zamana kadar bu topraklarda öncelikle Yerliler vardı: Müslüman Yerliler olarak Türkiler, (Türkmenler, Yörükler, Tahtacılar, Abdallar), İraniler (Sünni Kürtler, Alevi Kürtler, Yezidi Kürtler, Sünni Zazalar, Alevi Zazalar), Güney Kafkasyalılar (Lazlar), diğer Hint-Avrupa dilli halklar (Hemşinliler, Rumca konuşan Müslümanlar, Çingenerler), Sami Dili konuşan Müslümanlar (Sünni Araplar, Nusayri Araplar); Hıristiyan yerliler olarak Ermeniler (Rumlar, Ortodoks Süryaniler, Keldaniler, Hıristiyan Araplar, Levantenler) ve Yerli Museviler. Daha sonra ise göçle gelenler oldu: Türkiler olarak (Azeriler, Ahıska ve Batum Türkleri, Karapapak ve Terekemeler, Uygurlar, Kırgızlar, Kazaklar, Özbekler, Özbek Tatarları, Kırım Tatarları ve Kırım Türkleri, Nogay Tatarları, Kazan Tatarları ve Başkırtlar, Balkar ve

Karaçaylar, Kumuklar, Bulgaristan kökenli Türk dilli göçmenler, diğer Balkan Ülkeleri'nden gelen Türk dilli göçmenler); Slav kökenli ve diğer Doğu Avrupa kökenli gruplar olarak, Balkanlar'dan gelen diğer Slav kökenli gruplar (Pomaklar, Bulgarlar, Boşnaklar ve Sırpça-Hırvatça konuşan diğer gruplar, Makedonya Müslümanları); Doğu Avrupa Slavları (Kuban Kazakları, Malakanlar, Polonyalılar, Ruslar, Beyaz Ruslar); Doğu Avrupalı ve Avrupalı diğer gruplar (Almanlar, Estonyalılar, Ulahlar, Arnavutlar, Giritliler ve Rumca konuşan diğer Müslümanlar); Kafkasyalılar olarak, Güney Kafkasyalılar (Gürcüler, Osetler, Dağıstan Müslümanları), Kuzey Kafkasyalılar (Çerkesler ve akraba grupları, Çeçen ve İnguşlar); Sami-Hami dillerini konuşanlar olarak, Sudanlılar ve Kuzey Afrika Arapları (Aydın, 2015: 5-41).

Tabi ki günümüzde bu etnik grupların bazıları bulmak mümkün bile değildir. Grupların çok büyük bir bölümü Türk kimliği içinde erimiştir ve bir etnik bağ ortadan kalkmıştır. Türki gruplar tamamen Türk kimliğine bürünmüş, çingeneler ise erime istegindedirler. Ancak elbette etnik kimliğin yok olmasına direnenler de vardır. Bu kimlikler başında Kürt, Zaza, Kuzey Kafkasyalı ve Laz kimlikleri gelmektedir (Aydın, 2015: 41).

Ülkede kalabalık bir etnik grup farklılığı olması elbette ülke içinde çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Bazı partiler etnik kimlikleri korumak amacı ile meclise katılmışlardır. Ancak mecliste görüş ayrılıkları çok yoğun yaşandığı için kutuplaşma yaşanmakta ve uzlaşmaya varılamamaktadır. Halk, sadece tek bir etnik kimlikten oluşmaz, bir ülkenin vatandaşı olan herkesin yönetimde söz hakkı vardır. Bu sebeple başkanlık sistemi ile gelen güçlü başkan, hiçbir şeyi dinlemeden etnik grupların da isteklerini dinleyebilir. Demokrasi ve eşitlik herkes için sağlanabilir.

Dezavantaj açısından bakılacak olursa, eğer başkan etnik yapıya karşı ve ırkçı bir anlayışa sahipse, o zaman bu ülke içinde bulunan etnik gruplar için hayli soruna sebep olacaktır. Bu durumda özgürlük ve eşitlikten bahsetmek mümkün olmayacak ve başkanlık sistemi gereğince başkanlı denetlemek imkansızla yakın olacaktır.

5.4.1.1. Türkiye'deki Etnik Yapı Olarak Kürt Etnik Yapısı

Kürtlerin kökeni ve ilk zamanlarına dair kesin bilgilerden ve net bir tarihten söz etmek mümkün olmamaktadır. Genel düşünceye göre Kürtler, Doğu'dan Batı'ya

Zagros dağarına doğru göçen kuzeybatı İrani toplulukların bölgede bulunan İrani olmayan yerli halklar ile birleşmesi ile meydana gelmişlerdir.

Arapların ve İslami orduların o bölgeyi fethettiği dönemlerde Kürtler olarak anılan topluluk çok heterojen bir yapıda idi. İlerinde yerli halktan, Sami insanların hatta Ermenilerden bile insanlar bulunuyordu (Nazmi ner, 2009).

Türkiye’de en büyük etnik grubu oluşturan Kürtler, maalesef ki bir etnik sorun olarak ülkenin gündeminden düşmemektedir. Genel olarak bakıldığında, Kürt sorunu Cumhuriyet’in kuruluş aşamasında pek ön planda olmamaktadır; birtakım izleri vardır ancak belirginleşmiş bir durum değildir. O dönemde insanların kafasında etnik kimlikler üzerinden ayrışma tam olarak yerleşmiş bir zihniyet değildir. Dönemin birçok duşunrunn gözünde de Türklük ve Kürtlük aynı Őeylerdir. Hatta milliyetçiliğin en ateşli savunucularından olan Ziya Gökalp bile Türkler ile Kürtlerin yüzyıllardan beri kader birliği içinde olduğunu vurgulamaktadır. Genel görüş Anadolu coğrafyasında iki grubun olduğunu; ancak bunların et ve tırnak gibi olduğu ynindedir (Ziya Gökalp, 2009: 119-120).

Ancak Cumhuriyet’in ilk yıllarını geçirdikten sonra birlik ve bütünlük düşüncesi zayıflamaya başlamıştır. Türkiye’de kimlikler yurttaşlık algısından ziyade milliyetçilik algısı üzerine yoğunlaşmıştır. Enformasyon ağı ile birlikte küreselleşmenin etkileri ülkemizde de etkili bir biçimde ortaya çıkmaya başlamış ve bir Şekilde sürekli olarak göz ardı edilen farklı kimlikler kendilerini daha fazla ifade etme imkânına kavuşmuşlardır. Dini olandan etnik olanına, geniş bir yelpazede yer alan kimlikler, özellikle Kürt kimliği, 20. yüzyıl Türkiye’sinin en tartışmalı alanlarından biri haline gelmiştir (Nurullah Altun, 2013: 48)

Kürtlerin etnik benliklerine sıkı sıkı tutunmaları ve kendilerini tekileştirmeleri ülke içinde sorunlara neden olmuştur. Devletin özümleri ise genelde sıklıkla başvurduğu geleneksel yöntemler olmuştur; yani askeri olarak sorunu ozmeye çalışmıştır. Őimdiye kadar gelinen sürede yaşanan can ve mal kaybından ileriye sorunun ozulduğunu söylemek zordur. Bunun yerine Kürtlerin etnik varlığını ve farklılığını izleyen politikaları takip etmek daha yararlı gibi durmaktadır.

5.4.2. Yurttaşlık Bilincine Göre Başkanlık Sisteminin Avantaj ve Dezavantajları

Türkiye’de siyaset Yürüşen’e(1998: 14; akt. Demir, 2015: 140) göre birey hak ve özgürlüklerinin alanını daraltmaktadır. Vatandaşın hakkı devlet karşısında yeterince korunmadığı için de bu durumu anayasacılık ruhu ile çelişmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin anayasasının ideolojik bir karakteri belirlendiğinin de kanıtıdır.

Bugün halen Türk modernizmi, milliyetçilik ile medeniyetçilik kavramları konusunda ısrarına devam etmektedir. Ancak bu milliyetçilik düşüncesi Türkiye’de katılığa sebep olur, çok kültürlülüğü engeller. Farklı olmayı ve postmodern yapıyı öngörmüş olan liberalizm ve çoğulcu karşısındaki en büyük engel milli milliyetçilik ilkesi üzerine kurulmuş bir statik sistemdir (Butakın, 2003: 109; akt. Demir, 2015: 140).

Türkiye’de son yıllarda kimlik talepleri giderek artmaktadır ve çizilen resmi yurttaş profili bu duruma bir engeldir. Üstel’in (1999: 147; akt. Demir, 2015: 141) ifadesi ile “militan yurttaşlık” anlayışı bir vatan içerisinde anayasa hakları ile “yurttaş” olan herkesin aynı haklara sahip olmasını engellemektedir. Hâlbuki bir devlette anayasa hakları ile yurttaş olan herkesin etnik kimliğine bakılmaksızın, ülkesine sevgi beslemesi, ülkesinin iyiliğini istemesi; kısacası içinde bulunduğu topraklar mutlu olması ve yaşamını devam ettirmesi çevresinin ona tavrı ile doğru orantılı bir durumdur.

Giderek küreselleşen dünyada, farklı olma durumu kamusal alanda kendini göstermektedir. Bu sebeple de farklılıkların beraber yaşaması gerekmektedir. Modern toplumda bir yurttaşlık ancak “anayasal yurttaşlık” ile var olabilmektedir (Demir, 2015: 167).

Ülkede bulunan parlamenter sistem anayasasına göre yurttaşların hakkı korunmaktadır. Ancak ülke dinamiğinin sürekli karışıyor olması pratikte sıkıntı olduğunu göstermektedir. Başkanlık sistemi ile düzenlenen anayasa değiştirilemez ve çok kuvvetli bir anayasa olarak ortaya koyulmaktadır. Hiçbir partinin ne düşündüğünün ya da ideolojisinin bir önemi yoktur, önemli olan anayasada ne yazdığıdır. İşte başkanlık sistemi ile “anayasal yurttaşlık” var olabilir. Bu durum ülkenin şu an içinde bulunduğu karışık durumu düzeltmekle birlikte halkın da

anayasal yurttaşlık konusunda bilinçlenmesini sağlar. Böylece kişi etnik kimliğine bakmadan “yurttaş” olduğu için ülkesine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirecektir.

Ancak başkanlık sistemi ile ortaya konan anayasadaki iktidar sahipleri eğer milliyetçi bir yurttaşlığı benimserlerse, bu defa da bu durumu geri almak imkânsıza yakın olacaktır ve toplumun refah seviyesi azalacaktır.

5.5. 2017 Türkiye Başkanlık Sistemi

Türkiye, 16 Nisan Başkanlık Referandumu’nu onaylayarak yepyeni bir sisteme yeşil ışık yakmış olmuştur. Başkanlık sisteminin devreye gitmesi ile Anayasa’da pek çok değişiklik yaşanmıştır. Bunlardan 15 tanesi son derece önemlidir.

Başkanlık sisteminden önceki Anayasa’nın 15 maddesi aşağıda sıralanmıştır:

1. Madde 9 – Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.
2. Madde 75 – Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen beş yüz elli milletvekilinden oluşur.
3. Madde 76 – Yirmi beş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.
4. Madde 77 – Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri dört yılda bir yapılır. Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

5. Madde 87 – Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak (...) Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına (...) karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde ön görülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.
6. Madde 98 – Türkiye Büyük Millet Meclisi soru, Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır. Soru, Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir.
7. Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir. Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir. Soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.
8. Madde 101 – Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.
9. Madde 104 – Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.
10. Madde 105 – Cumhurbaşkanının, Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur. Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dâhil, yargı mercilerine başvurulamaz. Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye

tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla seçilir.

11. Madde 106 – Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar, ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde de yenisi seçilinceye kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.
12. Madde 116 – Bakanlar Kurulunun, 110 uncu maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 99 uncu veya 111 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde; kırk beş gün içinde yeni Bakanlar Kurulu kurulmadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine kırk beş gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine kırk beş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulmaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenme kararı Resmi Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.
13. Madde 119 – Tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.
14. Madde 142 – Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.
15. Madde 159 – Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmi iki asıl ve on iki yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır.
16. Madde 161 – Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır. Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü kanunla düzenlenir. Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Nisan 2017’de kabul edilen Başkanlık Sistemi ile yukarıda sıralanan maddelerin yeni halleri aşağıda verilmiştir:

1. Madde 9 – Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.

2. Madde 75 – Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen **altı yüz** milletvekilinden oluşur.
3. Madde 76 – On sekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, askerlikle ilişkili olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.
4. Madde 77 - Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır.
5. Madde 87 – Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.
6. Madde 98- Türkiye Büyük Millet Meclisi; meclis araştırması, genel görüşme, meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır. Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir. Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir. Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar hakkında 106. maddenin beşinci, altıncı, yedinci fıkraları uyarınca yapılan soruşturmadan ibarettir. Yazılı soru; yazılı olarak en geç on beş gün içerisinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir. Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usûlleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

7. Madde 101- Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip, Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmen aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer. Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir. Seçimlerin tamamlanamaması halinde yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usûl ve esaslar kanunla düzenlenir.
8. Madde 104 – Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder. Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar. Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.
9. Madde 105 – Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on

gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içerisinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır. Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı seçim kararı alamaz. Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer. Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

10. Madde 106 – Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir. Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde kırk beş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl ve daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.
11. Madde 116 – Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu ile seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır, Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir. Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder. Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır.
12. Madde 119- Cumhurbaşkanı, savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, seferberlik, ayaklanma vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

13. Madde 142 – Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir. Hâkimler ve Savcılar Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar. Hâkimler ve Savcılar Kurulu on üç üyeden oluşur; iki daire hâlinde çalışır.
14. Madde 161 – Kamu idarelerinin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz. Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, malî yılbaşından en az yetmiş beş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun elli beş gün içinde kabul edeceği metin Genci Kurulda görüşülür ve mali yılbaşına kadar karara bağlanır (evrensel, 2017).

5.5.1. Siyasi Liderlerin Başkanlık Sistemi'ne Bakışları

2017 referandum sonuçlarının sonra ülkede görev alan siyasi liderlerin tepkileri birbirinden farklı olmuştur.

CHP başkanı Kemal Kılıçdaroğlu sandığa gidip “Evet” oyu kullananın da “Hayır” oyu kullananın da başının üstünde yeri olduğunu belirtmiştir. Sonrasında ise seçimin eşit haklarla yapılmadığını savunarak hukuk kurallarının dışına çıkıldığını iddia etmiştir. Durumun neredeyse yarı yarıya olduğunu belirterek bu yeni sistemin “toplumsal uzlaşma belgesi” olmadığını, halbuki anayasaların toplumsal uzlaşma belgesi olması gerektiğini söylemiştir (CHP, 2017). Bu yorumlardan anlaşılacağı üzere CHP lideri Kılıçdaroğlu, Başkanlık Sistemi'nin Türkiye'ye gelmesine sıcak bakmamaktadır.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ise kazananın bir tarafının olmadığını belirtmiş, tüm Türkiye'nin kazandığını söylemiştir. Düşüncelerini de “*Kazançlı çıkan bayraktır, devlettir, vatandır, milli namus ve haysiyettir. Kaybedenler kulübü ise oldukça karışık, kalabalık ve karmaşıktır. 16 Nisan'da FETÖ yerle bir olmuştur. 'Evet çıkarsa bittik' diye feveran eden PKK haptı yutmuş, sonu görünmüştür. PYD-YPG kaybetmiş, HDP dağılmış, DHKP-C darbeyi yemiştir. CHP ise yine baltayı taşla vurmuştur.*” sözleri ile ifade etmiştir (A Haber, 2017). Buradan anlaşılacağı üzere Kılıçdaroğlu'na nazaran Bahçeli, Başkanlık Sistemi'ne çok daha ılımlı bir yaklaşım göstermiştir ve sistemi desteklemektedir.

Seçim bittikten sonra ise AK Parti Genel Başkanı ve Başbakan Binali Yıldırım, AK Parti Genel Merkezi'nde balkon konuşması yaparak, vatandaşlara hitap etmiştir. Başkanlık Sistemi yönergesini sunan kendileri olduğundan sonuçtan son derece memnun olduğunu belirtmiştir. Mutluluğunu da şu sözlerle pekiştirmiştir (Ak Parti, 2017):

Ekonomimizi daha da büyüteceğiz. Kalkınmamızı çok daha hızlı hale getireceğiz. İç ve dış düşmanlarla mücadelemiz daha da şiddetlenecek. Türkiye'yi terörden arınmış, birliğini, beraberliğini, kardeşliğini sağlamlaştırmış, örnek lider ülkeler arasına inşallah birlikte sokacağız. Demokrasi ve hukuk devletimizi daha da sağlam temellere oturtacağız. Bütün vatandaşlarımızın hakkını, hukukunu gözümüz gibi koruyacağız. Bu halk oylamasında 'hayır' diyenler de 'evet' diyenler de birdir, aynı şekilde değerlidir. 'Evet' ve 'Hayır' diyen bütün vatandaşlarımıza bir kez daha şükranlarımı sunuyorum. Hepsini sevgiyle muhabbetle selamlıyorum. Biz biriz, beraberiz. Biz birlikte Türkiye'yiz. Bütün farklılıklarımızla bir bütünüz.

En çok merak edilen kişi elbette ki ülkenin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dır. Sonuçtan son derece memnun olduğunu belirten Erdoğan, milletin bu sonuçla geleceğine sahip çıktığını söylemiştir. Zor olan ve yeni şeyleri anlatabilmenin zor olduğunu; ancak onların bunu başardığını da eklemiştir. Düşüncelerini de şu sözlerle noktalamıştır (İndigo, 2017):

“Diğer ülkelerin ve kurumların milletin kararlarına saygı duymasını bekliyoruz. Bir kez daha halk oylaması sonuçlarının ülkemiz ve milletimiz için hayırlara vesile olmasını diliyorum. Başta YSK olmak üzere, tüm sandıklarda görev alan vatandaşlarımıza çok çok teşekkür ediyorum. Sandığa giderek demokrasisine sahip çıkan tüm vatandaşlarımıza kalbi şükranlarımı iletiyorum. Sizlere çok çok teşekkür ediyorum”.

5.5.2. Meclis Tutanaklarında Başkanlık Sistemi

18 Nisan 2017 tarihinde yapılan oturumda başkanlık sistemi gündeme gelmiştir. Oturum Başkanı İsmail Kahraman, yeni sistemin vatana ve millete hayırlı olmasını dilemiştir. Bu durumun demokrasiyi pekiştirdiğini savunmuştur. Ali Cumhur Taşkın ise sonuçla birlikte tüm terör eylemlerinin önüne geçilmek için bir adım

atıldığını savunmuştur. Bunun yanı sıra desteklerinden dolayı da MHP'ye teşekkür etmiştir. Bunun yanı sıra Yılmaz Tezcan, İbrahim Aydemir, Orhan Deligöz, RavzaKavakcı Kan, Hüsnüye Erdoğan, İlyas Şeker, Hatice Dudu Özkal, Halil Eldemir, Bülent Turan da sonuca olumlu bakıp herkese teşekkürlerini iletmiştir. Buna nazaran Ömer Fethi Gürer, sonucun şaibeli ve haksız olduğu savunmuştur ve yeni sisteme olumsuz bir tavır aldığını göstermiştir. Aytuğ Atıcı ise buna ek olarak Ak Parti'nin “evet” oyu alabilmek için yaptığı çalışmalarla haksız bir sonucun ortaya çıktığını savunmuştur. İbrahim Özdiş ise Cumhurbaşkanı'nın tarafsız olması gerekirken bir sürü miting düzenleyip anayasal suç işlediğini belirtmiş ve yeni rejime olumsuz bir tepki göstermiştir. Özkan Yalım, Serdar Kuyucuoğlu da olumsuz tepkilerini dile getirmişlerdir (84. Oturum, 2017).

2 Mayıs 2017'de yapılan oturumda ise Filiz Kerestecioğlu, başkanlık sistemi ile birlikte OHAL de kullanılarak “hayır” diyen insanların önünün kesildiğini savunmuştur (86. Oturum, 2017).

Sonraki oturumlarda ara ara başkanlık sistemine değinilse de direkt olarak yapılan bir konuşma olmamıştır.

5.5.3. Basında Başkanlık Sistemi

Türkiye'deki basın çok çeşitlidir ve farklı taraflara sahiptir. 16 Nisan'daki referandumdan sonra da basın, referandum ile ilgili pek çok farklı görüşü bünyesinde barındırmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi “evet” sonucuna sıcak bakmamıştır. 17 Nisan'da yayımladığı haberinde sonucun şaibeli olduğunu, kesinlik ve güvenilirlik içermediğini iddia etmiştir. Ünlü sosyolog Emre Kongar da Cumhuriyet Gazetesi'nin bu düşüncesini “*Milli İrade demokrasiyi özümlemiş ve tek adam rejimine 'Hayır' demiştir. Ama AKP'nin parti devleti haline getirdiği devlet aygıtı bu iradeyi ipotek altına almış ve tek adam rejimine yeşil ışık yakmıştır*” sözleri ile pekiştirmiştir (Cumhuriyet, 2017).

Sabah Gazetesi, referanduma tarafsız; ancak biraz daha sıcak bakan basın yayın organı oldu. Verdiği manşetler Erdoğan'ın sözleri üzerine olup, köşe yazarları genelde referandumu desteklediğini söylemiştir (Sabah, 2017).

A Haber ise koyu bir şekilde referandum sonucundan memnun kaldığını dile getirdi. Referandum sayesinde siyasi istikrarın kalıcı hale geldiğini savunan A Haber, CHP'nin itirazlarının asılsız olduğunu söylemiştir. A Haber'in köşe yazarları da bunu destekler nitelikte olmuştur. Köşe yazarlarından Hilal Kaplan "*Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kelimenin her anlamıyla hayatını ortaya koyarak mücadele ettiği bu süreçte, sizin bir kenarda, 'güvenli evlerinizde', steril sivilliğinizde, liberal kibrinizle olan biteni sinsice izlediğiniz unutulur mu sandınız? Aynı delikten ikinci kez ısırılmak mı, bir daha asla!*" sözleri ile tarafını çok keskin bir şekilde belli etmiştir.

Habertürk ise sonuca tamamen tarafsız kalarak, sadece referanduma karşı çıkanların ve destekleyenlerin görüşlerini tarafsız bir şekilde medyaya aktarmıştır.

5.5.4. STK'larda Başkanlık Sistemi

Referandumdan sonra siyasi partilerin yanı sıra sivil toplum kuruluşları da görüşlerini resmi olarak açıklamışlardır. Bazı STK'lar aşağıda sıralanmıştır (Haber10, 2017):

1. Memur-Sen, referandumdan öncesinde de referandumun yanında olduklarını, bu durumu desteklediklerini söyledikten sonra, referandum ile birlikte tıkanıklarının açılacağını ve her şeyin daha iyi olacağını söyleyerek "evet"i desteklediğini açıklamıştır.
2. Okçular Vakfı, referanduma evet demiştir.
3. İHH referanduma evet demiştir. İHH başkanı bu durumu desteklediklerini "*İnanıyorum ki Türkiye; önümüzdeki günlerde toplumsal barışı sağlayarak, insanlığın ve geleceğin İslam dünyası için iyi bir örneklik sunacak*" sözleri ile pekiştirmiştir.
4. UMED "evet" demiştir.
5. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği "hayır" demiştir.
6. İHSİAD "evet" demiştir.
7. AGD ise ilk başta genel olarak bir açıklama yapmamıştır ve bu konuda tarafsızlığını korumuştur. Ancak onu destekleyen Saadet Partisi'nin "hayır" diyeceğini açıklaması üzerine AGD'nin de "hayır" yanlısı olduğu düşünülmektedir.
8. TÜSİAD tarafsızlığını korumuştur.

9. TTB “hayır” demiştir.
10. Türkiye Kamu-Sen Ve Türk Eğitim-Sen parlamenter sistemi desteklediklerini söyleyerek “hayır” diyeceklerini açıklamıştır.
11. Halkevleri “hayır” demiştir.
12. ÇYDD “hayır” demiştir.
13. ÖZGÜR-DER “evet” desteklediğini söylemiş; ancak zaafli uygulamalara da dikkat çekmeye çalışmıştır.
14. KADEM “evet” demiştir.
15. Anadolu Platformu “evet” demiştir.
16. MÜSİAD “evet” demiştir.
17. Ensar Vakfı “evet” demiştir.
18. KABİP, “evet” demiştir.
19. HAK-İŞ, yeni bir anayasa istediklerini belirterek “evet” demiştir.
20. ASDER “evet” demiştir.
21. HBDH “hayır” demiştir.
22. Taksim Gezi Parkı Derneği'nin de aralarında olduğu 40 dernek “hayır” demiştir.
23. Türkiye Barolar Birliği başkanı “hayır” diyeceğini açıklamıştır; ancak üyeler arasından “evet” diyecekleri açıklamaları gelmiştir. Bu sebeple durum hakkında bir yorum yapılamamıştır. Ancak referandumdan sonra TBB bir açıklama yapılarak seçimlerin şaibeli olduğunu söyleyerek YSK'yı suçlamış böylece de tarafını belli etmiştir (Cumhuriyet, 2017).

5.5.5. Genel Olarak Oyların Dağılımı

AKP, son zamanlarda tek bir çatı altında Milli İrade Platformu sayesinde toplanan cemaat, tarikat ve İslamcı derneklerin gücünü arkalarına almış durumdadır. Bu platform altında toplanan 70 kadar vakıf referanduma “evet” demiştir (Rengi Arslan, 2017). Genel olarak bakıldığında muhafazakâr kesim referanduma “evet” demiştir.

Aleviler'in geneli referanduma “hayır” demişlerdir. Aleviler kutuplaşmak istemedikleri için yeni sistemi istemediklerini savunmuşlardır (Özge Özdemir, 2017).

Sol kesim de referanduma “hayır” diyenlerden olmuştur. Yeni başkanlık ile kimsenin eşit haklara sahip olamayacağını, yönetimin tek bir kişinin elinde olacağını, muhafazakârlığın muhafazakârlık olmaktan çıkıp baskıcı İslami uygulamalara döneceğini savunan sol kesim bu ve benzeri sebeplerden dolayı hayırını savunmuştur (Haber Sol, 2017).

Kürt kesim genel olarak “hayır” demiş olsa da 1 Kasım seçimlerine göre “evet” oyunda ciddi bir artış gözükümüştür (Aljazeera, 2017). Diyarbakır’da %32,33 oranında “evet” oyu çıkmıştır (İnternet Haber, 2017).

Genel olarak bu dağılıma bakıldığında başkanlık sistemini savunanların sağ kesim, karşı çıkanların ise sol kesimden çıktığı görülmektedir. Sistemi Türkiye’de uygulamaya koyan AKP olup, AKP’yi destekleyenlerin başkanlığı istemesi, muhalefet yanlısı olanların ise istememesi, aslında başkanlık sistemini isteme/istememe sebeplerinin taraflı olduğunun göstergesi olabilir. Çünkü sistem ideolojik olarak yararlı/yararsız bir sistemdir düşüncesinin yerine “benim tarafım bunu istiyor o zaman ben de bunu istiyorum” düşüncesi hâkim gibi görünüyor. Bu durum elbette ki sağlıklı bir durum değildir; çünkü kişinin sistemi istemesi ya da istememesi fayda/zarar hesabına göre olmalıdır. Elbette bu genellemeyi herkes için yapmak mümkün olmasa da yukarıdaki bölümlerden yola çıkarak başkanlık sisteminin istenmesi ya da istenmemesi yine etnik grup misali gruplar arasında bölüşülmüş ve grubun ideolojisi ne istiyorsa o isteniyor gibi durmaktadır.

5.5.6. Amerikan Başkanlık Sistemi ile Türk Başkanlık Sistemi Arasındaki Farklar

1. Amerikan başkanlık sisteminde başkanın aldığı kararları denetleyen bir Senato bulunmaktadır. Ancak Türkiye’deki başkanlık sisteminde böyle bir Senato bulunmamaktadır.
2. Amerikan başkanlık sisteminde başkanlık ve meclis seçimleri farklı günlerde yapılırken; Türkiye’deki başkanlık seçiminde bu seçimler aynı gün yapılacaktır. Amerika’da bu uygulamanın olmasının sebebi önce seçilen başkanın 1 yıl boyunca yaptıklarının değerlendirilmesi isteğidir. Ancak bu durum parlamenter seçime benzeyeceği için AKP bu uygulamadan kaçınmıştır.

3. Amerika'daki başkanlık seçiminde yürütme yasamaya karışamaz. Türkiye'deki başkanlık sisteminde ise başkan istediği durumlarda kararname çıkartarak yasamaya etki edebilecektir.
4. Amerika'daki başkanlık sisteminde başkan bir yasayı veto etse bile Meclis üçte iki çoğunlukla yasayı yürürlüğe koyabilirken; Türkiye'deki başkanlık sisteminde meclisin böyle bir hakkı bulunmamaktadır.
5. Amerikan başkanlık sisteminde başkanın bütçesi Senato tarafından belirlenirken; Türkiye'deki başkanlık sisteminde bütçeyi Başkan kendisi belirleyecektir (Sağlam, 2017).

SONUÇ

Yargı, bütün demokratik sistemlerde bağımsız olduğu için, hükümet sistemlerinin sınıflandırılması yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirleri ile sahip oldukları ilişkiye bağlı olmaktadır. Yasama ile yürütme organının tek bir sistem toplandığı yönetim biçimi meclis hükümet biçimi, monarşiler ve diktatörlüklerdir.

Yasama ile yürütme sistemlerinin farklı erkler tarafından yerine getirildiği sistemler ise kuvvetler ayrılığı sistemlerini meydana getirmektedir. Bu sistemler ise parlamenter sistem ve başkanlık sistemi olarak ikiye ayrılmaktadır. Kuvvetler ayrılığını benimseyen sistemler rejimlerini bu iki sistem üzerinden belirlemek durumundadırlar.

Başkanlık sistemi, parlamenter sisteme benzer olarak zamanla oluşmamıştır. 1787'de mevcut sisteme karşı gelen insanlar tarafından meydana getirilmiştir. İlk defa başkanlık sistemi ABD'de uygulanmıştır. Burada başarıya ulaşan başkanlık sistemine, toplumun kültür değerleri ve kendine özgü normları katkı sağlamıştır. İki siyasi partinin disiplinsiz bir şekilde ABD'de var olması, ülkenin federal yapı ile yönetilmesi, ülkede var olan baskı gruplarının aktif olarak ülkede rol alması ve ABD'nin bulunduğu coğrafi konum gibi özellikler, sistemin ABD'de başarılı olmasını sağlamıştır.

Ülkenin gündemini, hükümet sistemi ve içindeki aktörlerin konuları her geçen gün biraz daha artarak meşgul etmektedir. Tartışılan konular arasında, hani hükümet sisteminin ülke için yararlı olacağı, sistem içindeki aktörlerin değişen sistem karşısında nasıl bir konumda olacağı gibi konular vardır. Şu son zamanlarda siyasi açıdan tikanıklık da yaşandığı için bu tartışmalar daha da yoğunlaşmıştır. Yapılan tartışmalar da başkanlık sistemi ve parlamenter sistemin avantajları ve dezavantajları üzerinde durulmuştur. Çünkü tüm hükümet sistemlerinin avantajları yanında belirli dezavantajları da mevcuttur. Hükümet sistemi ne olursa olsun, anayasa tarafından korunan bu sistemde de teori ile pratik asla birebir olarak örtüşmemektedir. Politik

yaşamda yaşanan olayların anayasanın öngördüğü şekilde olmaması önce siyasi yaşamı sonra da toplum yaşamını derinden etkilemektedir. Hükümet sisteminin belli başlı zorunluluklarından çıkılmadığı durumlarda, her ülke kendi şartlarına göre farklı pratik uygulamaları yürürlüğe koyabilir.

Liberal söylemler ve küreselleşme ile birlikte, yerel, bölgesel ve etnik olarak çeşitli grupların kültürel unsurları ön plana çıkmıştır. Bu sebeple de ulus-devletteki vatandaşlık anlayışı çok ciddi bir şekilde değişmeye başlamıştır, ulus-devletler de sarsılmıştır. Son zamanlarda insanların içinde yaşadığı durumlar toplumları birbirine yaklaştırıp, hümanist bir anlayışı benimsemektedir. İnsanların ırkı, dili, dini, rengi ne olursa olsun insanın insan olduğu düşüncesi artık tüm bilim camiasında kabul edilmektedir. Bu nedenle etnisite, kötü anlamlarından kurtulup çok kültürlülük adı ile anılmaya başlanmıştır. Yine de bu kadar bilinçlenmeye rağmen, etnisiteye dayalı sıkıntılar dünyanın her yerinde görülmektedir. Tarihin öncesinde olduğu, şimdisinde oluyor olduğu ve gelecekte olacağı gibi bu huzursuzluklar emperyal aktörler tarafından beslenmeye devam edecektir.

Bir ülkenin sadece ekonomisinin iyi olması o ülkenin gelişmiş olduğunu veya hükümet sisteminin başarılı olduğunu göstermeye yetmez. Gelirin paylaşımında adaletin olduğu, hakların ve özgürlüklerin anayasa ile korunduğu, iktidarın şeffaf olduğu, iktidarda bulunan kişilerin halka hesap verdiği ülkeler hükümet sistemini oturtabilmiş demokratik ülkeler olarak adlandırılabilir. Eğer bir ülkede demokrasi iyi uygulanıyor ise o ülkede insanlar huzur ve güven ortamı içinde yaşayabilir. Toplumun içindeki her grup o ülkenin yurttaşı olmaktan da mutluluk duyar.

Türkiye’de 90 yıllık bir geçmişi olan parlamenter sistemin işleyişi içinde çeşitli sıkıntılar yaşanmıştır. 1960 askeri darbesinin ardından özgürlükçü bir anayasa kabul edilmiştir. Bunun devamında ise partilerde kutuplaşma artmış ve parçalanmıştır. Askeri vesayet siyasal sistem üzerinde var olmuştur ve uzlaşma yaşanmamaya başlamıştır, demokratik ilkeler ortadan kalkmaya başlamıştır. Seçim sistemleri gibi süreçlerin sonucu olarak koalisyon hükümetleri ortaya çıkmış ve siyasal olarak istikrarsızlıklar yaşanmaya başlamıştır.

Türkiye’deki parlamenter sistemin en çok eleştirilmesinin sebebi, bu sistemin koalisyon hükümetlerine sebep olmasıdır. Aslında parlamenter sistem koalisyonu

zorunlu kılan bir sistem değildir. Asıl koalisyon sebebi, Türkiye’de uygulanmakta olan nispi seçim sistemidir.

Hükümette yaşanan istikrarsızlıkların sebebi koalisyon hükümetleri olarak görülmektedir. Bu duruma çare olarak da başkanlık sisteminin yürürlüğe sokulması gösterilmektedir. Ancak Türkiye gibi bölünme çizgisinin belirgin olduğu bir devlette, başkanın ve meclis üyelerinin farklı partilerden olması durumunda sistemde sorunların çıkması muhtemeldir. Bu sebeple de sistemin yürürlüğe girmesi tartışmalara sebep olmaktadır.

Küreselleşme açısından, 1980 sonrasında Türkiye’de meydana gelen değişimler, ülkenin geleceği açısından büyük etkilere sebep olmuştur. Dünyanın tamamında üretimde yenilikler yaşanmış, ulus-devlet anlayışı yerle bir olmaya başlamış, sivil toplum kuruluşları hareketlenmiş, bilimde ve teknolojiye radikal devrimler yaşanmış, serbest piyasa ekonomisi ön plana çıkarılmış. Bu sebeple de ulus-devletlerin gücü zayıflamıştır, yurttaşlığa ilişkin algı değişmiştir, yurttaş olma anlayışı farklılaşmıştır (Butakin 2003: 105; akt. Demir, 2015: 168).

Türkiye’de demokrasi, AB süreci ile daha gelişmiş ve güçlü bir hale gelmiştir. AB normlarının ülkemize uygulanması ülkemizdeki demokrasiye çok önemli katkılar sunmuştur. Bu zamandan sonra Türkiye bu demokrasi dinamiğini devam ettirmelidir. Siyasi partilerde, parti içinde bir demokrasiyi hayata geçirmeli, yargının bağımsız ve tarafsız olmasını sağlaması, azınlıkların hak ve özgürlüklerine dikkat etmesi, basına özgürlük vermesi, iktidar sahiplerinin halka karşı hesap verebiliyor olması gerekmektedir.

Yukarıda yazılardan yola çıkılarak bakıldığında, genel olarak parlamenter sistemi, başkanlık sistemine ideolojide ters bir sistemdir. Çünkü parlamenter sistem çok gruplu bir sürü farklı dinamikten meydana gelmektedir. Bugün parlamenter sisteme sahip ülkelerin çoğunda hükümet her zaman karışık bir durumdadır. Türkiye’de bu durumdan nasibini almıştır. Başkanlık sistemi parlamenter sistem ideolojisinden bakıldığında imkânsız ve olmaması gereken bir durumdur. Çünkü parlamenter sistemin temel yapı taşlarından biri yönetimin tek bir kişinin elinde olmamasıdır. Bu sebeple parlamenter sistem ideolojisini benimsemiş kişilerin başkanlık sistemine yürekten karşı çıkmaları kaçınılmaz bir durumdur.

Nisan 2017’de toplum iradesi ile kabul edilen başkanlık sistemi ile değişen maddeler Şu Şekilde yorumlanabilmektedir:

Madde 9’da yaşanan değişme ile mahkemeler bağımsız olmanın yanı sıra tarafsız da olacaktır. Ancak bunun yanı sıra Cumhurbaşkanı ve çoğunluk parti olarak atanan yüksek mahkeme üyeleri, yönetici yargı organları ve yargı yürütmeye çok derin bir Şekilde bağlı hale gelmektedir.

Madde 75’te yaşanan değişiklik ile milletvekili sayısı arttırılıyor. Bu sayede mecliste bir çokluk ve seçilme ihtimalini arttırma durumları sağlanmış oluyor; aynı zamanda “evet” diyecek meclis üyelerine bir pekiştireğ oluyor (evrensel, 2017). Buna karşın bu durum sayesinde vatandaşın temsiline artacağı ve her bölgeden vatandaşı anlayan daha etkili ve iyi kişilerin görevlendirilmesine olanak sağlandığı savunuluyor (a haber, 2017).

Madde 76’daki değişiklik için kimi görüşler gençlerden oy alabilmek için yapılmış olan bir değişiklik olduğunu söylemekte. Diğer bir kesim ise yönetimde gençlerin olmasının dinamizm açısından son derece önemli olduğunu savunmaktadır.

Madde 77’deki değişiklik ile seçim günleri aynı zamana getirilmiştir. Güçlü bir başkan profili bu meclis üzerinde bir hükmetme durumunda bulunabilecek.

Madde 87 ile Meclis bütęeyi yapılandıramayacak. Cumhurbaşkanı bütęeyi hazırlayıp meclise sunacak, meclis bu bütęeyi değiştiremez. Onaylama veya reddetme hakkına sahiptir.

Madde 98’de ise meclis denetleme organları devreye giriyor; hükümetin yerini cumhurbaşkanı ve yardımcılarını alıyor. Cumhurbaşkanının görevden alınabilmesi için Meclis anca seçime gitmelidir. Bir görüşe göre bu durum milletvekillerinin tekrar seğilmeme riski ile karşı karşıya kalmalarına sebep olurken (evrensel, 2017); kimi görüşlere göre bu durum iki taraf da seçim kararı alabildiği için ülkeye bir uyum getiriyor (a haber, 2017).

Madde 101 ile cumhurbaşkanı adayının Meclis içinden olması şart olması ilkesi kaldırılıyor. Bazı görüşlere göre bu madde ile Cumhurbaşkanı seçilen kişinin tarafsızlığı ortadan kaldırılıyor (Altan Sancar, 2017). Başka görüşlere göre ise böylece halk tarafından seğilebilen bilen ve dolasıyla tamamen halkı temsil edebilecek bir başkan başa gelmiş oluyor (haber 10, 2017).

Madde 104 ile kimi görüşlere göre Meclis cumhurbaşkanını neredeyse denetleyememekte; ancak cumhurbaşkanı Meclis'in çıkardığı yasaları iptal talebi reddedip referanduma götürebilecektir (evrensel, 2017).

Madde 105 ile cumhurbaşkanı ancak ve ancak vatana ihanet suçu ile yargılanabilmektedir. Bazı görüşlere göre bu durum sonucunda cumhurbaşkanını yargılamak neredeyse olanaksız hale gelirken (evrensel, 2017); bazı görüşlere göre de hakkında soruşturma açılması istenen cumhurbaşkanı erken seçim kararı alamayacağı için ülkede bölünme yaşanmıyor ve cumhurbaşkanının yaptığı eylemler yargı denetiminde oluyor (a haber, 2017).

Madde 106 ile cumhurbaşkanının yeri boşaldığında onun yerine geçecek kişi 45 gün süre ile o makamın tüm yetkilerini kullanabiliyor.

Madde 116 ile cumhurbaşkanı seçimleri meclis kararı ile yenilenebilir. Ancak bunun için 360 milletvekili oyu gerekiyor. Bu rakama da ancak ve ancak bazı muhalefetlerle iktidarın anlaşması sonucu ulaşılabilir. Kimi görüşlere göre bu durum karşılıklı çıkar sonucu olabilecekken (evrensel, 2017); buna karşıt görüşlere göre ise bu durum bir birlik ve beraberlik ortamı yaratacaktır (a haber, 2017).

OHAL ile ilgili olan 119. maddede ise sıkıyönetim kaldırılıp, olağanüstü durumlara göre OHAL ilanı yapılıyor. OHAL terörle mücadeleyi hedeflediği için güveni artırıyor. Vatandaş güvenli bir ortamda özgür iradesini sandığa yansıtıyor (a haber, 2017). Bu karşın başka görüşler ise bu madde değişikliği sayesinde OHAL ilan etmek için ise provokasyonlar neticesinde bulunulacağını savunuyor (evrensel, 2017).

142. Madde ile askeri mahkemelerin kaldırılması tüm taraflar tarafından olumlu görülen bir durum olmuştur.

159. Madde'de ki HSYK'daki "yüksek" kelimesinin çıkarılması demokratikleşme olarak görülmektedir.

Madde 161 ile tekrardan bütçe güdeme getiriliyor. Bu sayede Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar. Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır (a haber, 2017).

Başkanlık sisteminin onaylanmasından sonra bu sistemin iyi ya da kötü olup olmadığı ile ilgili pek çok farklı görüşe mevcut bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu sistemin ülke kalkınması için gerekli olduğunu savunurken; muhalefet üyeleri bu duruma karşı çıkmaktadır.

Yurttaşlığın kan bağı anlayışından çıkartılması ile bir anayasal vatandaşlık meydana gelmiştir. Anayasal vatandaşlığın sağlanabilmesi için demokrasinin bazı şartları uygulanmalıdır. Bu şartlar şöyle sıralanabilir:

- 1) Bireysel kendi kaderini tayin etme durumu demokrasinin temel ilkelerinden biridir. Yurttaş siyasal karar alma süreçlerinde doğrudan olarak aktif kullanıma katılmalıdır (Erdoğan 2003: 255-259; akt. Demir, 2015: 169) Bu madde başkanlık sistemi ile uyumlu bir maddedir.
- 2) Farklılıkların barışçıl birlikteliği de demokrasinin şartlarından biridir. Barışçıl ve çağdaş olan bir siyasal toplum içinde barındırdığı farklılıklara rağmen her farklı görüşü, etnik yapıyı meşru sayan bir toplumdur (Erdoğan 2003: 255-259; akt. Demir, 2015: 169-170). Başkanlık sisteminin kararlı yapısı ile bu şart sağlanabilir.
- 3) Bireyin ve bireysel özgürlüklerin değerinin önemli demokrasinin üçüncü şartıdır. Tüm bireyler özerktir, bireyler doğal olarak eşittir ve toplumda en üst yere sahiptir (Erdoğan 2003: 255-259; akt. Demir, 2015: 171). Başkanlık sistemi ile bir liberal demokrasi yaratma imkânı olduğu için tamamen özgür, eşit bir toplum yaratmak mümkün olabilir. Özgür ifade anayasal haklarla belirlenebilir (Erdoğan 2003: 255-259; akt. Demir, 2015: 171).
- 4) İnsanın gelişimine verilen önem demokrasinin dördüncü şartıdır. Demokrasi inşalarda erdemleri geliştirmektedir. Anayasal yurttaşlık düzlemi açısından demokrasi, siyasete katılma yolları sayesinde bireylerin potansiyelini geliştirmektedir.
- 5) Demokrasinin son şartı adaletin sağlanmasıdır. Buradaki adalet çoğulculuk karşısında adaleti savunan bir demokrasi ve hükümet sistemidir (Erdoğan 2003: 255-259; akt. Demir, 2015: 171).

Toplumdaki tüm farklılıklara rağmen, ortak bir değer etrafında halkı toplamayı başaran kurucu kişiler, ortak yurttaşların eseri olan bir cumhuriyet sisteminde kimse kendini hiç kimseden daha üstün göremeyecektir. Böyle bir devlette de yurttaşların

hangi etnik gruba ait olduğu ya da kişisel düşüncelerinin ne olduğu, o toplumda yer etmeleri ile alakalı bir durum olmayacaktır.

Başkanlık sistemi ile tüm çelişkiler ortadan kalkacağı için böylesine güçlü ve istikrarlı bir sistem kurmak mümkün olabilmektedir. Güçlü yürütmeyi elinde bulunduran iktidar, herkesin yasalar önünde eşit olmasını sağlayabilir ve bu durumu sürekli hale getirebilir. Ancak, iktidarın ideolojik görüşlerini yönetime yansıtması sonucunda tam tersi ülke bir kaos ortamına da dönüşebilir. Yaşanan sistem değişikliği, yaralayıcı bir toplumsal temsil, etnik gruplar arasında kutuplaşma ve bölünmelere sebebiyet verebilir. Bu durumun tehlikeleri ve avantajları göz önünde olduğu için de halen tartışmalar ülkede devam etmektedir.

En genel anlamı ile etnisite, üyelerinin birbirlerini gerçek ya da farazi bir şekilde bir ortak geçmişe dayanarak kendilerini diğerlerinden ötekileştirerek oluşturdukları topluluklardan meydana gelmektedir. Yani her etnik grup kendilerini diğerlerinden ayıran kültürel özelliklerle kendi sosyal grubunu oluşturmaktadır. Etnik grupların farklı farklı olması toplumda farklı desenlerin olmasına sebep olmaktadır.

Başkanlık sistemi, tüm halka seslenen bir sistemdir. Genel olarak ABD'deki uygulamalarına bakıldığında farklı etnik grupları bir çatı altında topladığı gözlemlenmektedir. Aslında ABD'nin başkanlık sistemini ideoloji olarak benimsemesinin sebebi farklı etnik gruplara özgürlük verip denetim altında tutmak olabilir. Her etnik grubun kültürel birikimi farklı olduğu için normları, değerleri, istekleri – kısacası yaşamak istedikleri hayat kendine özgü olacaktır. Ancak her etnik grup kendi hayatını ve düzenini yaşamak isterse ve bu kuralların yasalaşması isterse de o toplum içinde kaos çıkması muhtemeldir. Başkanlık sistemi, etnik gruplara başkalarının hakkına girmeden istedikleri hayatı verirken, onları genel yasalar çevresinde düzene sokmaktadır. Genel refah düzeyinin böyle bir durumda yüksek olması ise kaçınılmazdır. Ancak insanın olduğu yerde hatanın olması muhtemel olduğundan avantajlı görünen bu sistem avantajsız bir hale de dönüşebilir. Başkan olarak gelen kişinin aşırı uç bir noktada olması, herhangi bir etnik gruptan yana olması veya bir etnik gruba karşı nefret duygusuna sahip olması – kısaca objektif olmaktan çok uzak olması sistemi ve tüm toplumu sıkıntıya sokacaktır. Bu sebeple de başkan denetleyen bir denetleme kurulunun olması gerekli olmaktadır.

Türkiye, pek çok farklı etnik gruba ev sahipliği yapmaktadır. Her etnik grubun kendine ait bir kültürel birikimi vardır. Şu an içinde yaşanan zamanda bu etnik gruplar arasında sürtüşmeler de yaşanmaktadır. Başkanlık sistemi, büyük ve herkesi içinde toplayan bir sistem olarak gözükebilir. Ancak, ABD haricinde farklı etnik gruplara sahip ülkelere bakıldığında sistemin pek başarılı olmadığı görülmektedir. Etnik grup ile başkanlık sistemi arasındaki ilişkinin olumsuz olması ya da olumlu olması başkanlık sisteminin ve sistemi götüren kişilerin sağlıklı kararlarından geçmektedir. Denetleme organının iyi olduğu bir başkanlık sistemi bir toplumun kalkınmasına katkı sağlarken; kişilerin tek eline düşmüş bir başkanlık sistemi aksine topluma zarar verecektir.

KAYNAKÇA

- A Haber, (2017). Başkanlık Sistemi Nasıl Olacak? İşte Madde Madde Tüm Merak Edilenler..., Web: <http://www.ahaber.com.tr/galeri/turkiye/baskanlik-sistemi-nasil-olacak-iste-madde-madde-tum-merak-edilenler> adresinden 12.05.2017 tarihinden alınmıştır.
- A Haber, (2017). Devlet Bahçeli: 16 Nisan'da kazanan Türkiye'dir. Web: <http://www.ahaber.com.tr/gundem/2017/04/18/devlet-bahceli-16-nisanda-kazanan-turkiyedir> adresinden 18.06.2017'de alınmıştır.
- A Haber, (2017). Referandumun İptali İsteyen CHP, YSK'ya Hiçbir Belge Sunamadı. Web: <http://www.ahaber.com.tr/gundem/2017/04/21/referandumun-iptali-isteyen-chp-yskya-hicbir-belge-sunamadi> adresinden 04.07.2017'de alınmıştır.
- Abaday, A. (2010). Başkanlık Sistemi Türkiye'yi Olumsuz Etkiler (Prof. Dr. Serap Yazıcı ile Röportaj), Web: <http://www.ntv.com.tr/turkiye/baskanlik-sistemi-turkiyeyi-olumsuz-etkiler,0bq8mi62ZEWydU49edr7ig> adresinden 12.12.2016'da alınmıştır.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (1991). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. Ankara: İmge Yayınları.
- Akgül, M.E. (2008). Yargısal Bağımsızlık: Amerika Birleşik Devletleri Örneği, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(3):113-146.
- Akgül, M. E. (2010). Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı, *Ankara Barosu Dergisi*, 68(4): 80-101.
- Akıllı, H. S. (2003). Etnisite Olgusunun Kavramsal Sınırları ve Modernite Açısından Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2003), *Ulusal Tez Merkezi*, 137003.
- Ak Parti Resmi Web Sitesi. (2017). Başbakan Yıldırım, AK Parti Genel Merkezi'nde Balkon Konuşması yaptı. Web:

- <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-yildirim-ak-parti-genel-merkezinde-balkon-konusmasi-yapti/89903#1> adresinden 18.06.2017’de alınmıştır.
- Aktan, C. (2009). Sivil Toplum İçin İdeal Devlet, Web: <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/devlet-felsefe/ideal-devlet.htm>, 30.11.2016’da alınmıştır.
- Alaca, F. (2012). Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemi’nin Türkiye’de Uygulanabilirliği (Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, 2012), *Ulusal Tez Merkezi*, 306532.
- Aljazeera (2017). “Evet”e Kürt Seçmen Katkısı. Web: <http://www.aljazeera.com.tr/aljazeera-ozel/evete-kurt-secmen-katkisi> adresinden 02.07.2017’de alınmıştır.
- Alkan, H. (2013). *Karşılaştırmalı Siyaset: Başkanlık Ve Parlamenter Sistemler Işığında Yarı Başkanlık Modelleri*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Alpaç, B. (2001). Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Başkanlık Seçimi ve Türkiye’ye Uyarlanması, (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2001), *Ulusal Tez Merkezi*, 125452.
- Altuğ, E. (2016). Başkanlık Sisteminin Halka Anlatımı ve Önündeki Engeller-3. Web: <http://www.habermektebi.com/yazarlar/ersoy-altug/baskanlik-sisteminin-halka-anlatimi-ve-onundeki-engeller-3/363> adresinden 17.12.2016’da alınmıştır.
- Altun, N. (2013). Modern Türkiye’de Kimlik: Kürt Kimliğinden Kürt Sorununa. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2): 45-67.
- Amerikan Bülteni, (2013). ABD Kongresi’nin yapısı; Senato ve Temsilciler Meclisi nedir? Yasa nasıl yapılır?, Web: <http://amerikabulteni.com/2013/01/05/abd-kongresinin-yapisi-senato-ve-temsilciler-meclisi-nedir-yasa-nasil-yapilir/> adresinden 15.12.2016’da alınmıştır.
- Arı, T. (2013). ABD Üzerinden Bir Başkanlık Sistemi Tartışması, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 769-772.
- Arslan N. ve İzci, F. (2003). Başkanlık Sistemi Üzerine Bir Deneme, *Ekev Akademi Dergisi*, 17(35-36): 282.

- Arslan, R. (2017). Referandum 2017: Muhafazakâr Kesim Anayasa Değişikliğine Ne Diyor?. Web: <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39528781> adresinden 01.04.2017'de alınmıştır.
- Atılım Üniversitesi Siyasi ve Ekonomik Araştırmalara Laboratuvarı (2016). Başkanlık Sistemi, Web: <http://seal.atilim.edu.tr/baskanlik-sistemi> adresinden [05.12.2016](http://seal.atilim.edu.tr/baskanlik-sistemi)'da alınmıştır.
- Avcı, E. (2014). Başkanlık Sistemi ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, (2014), *Ulusal Tez Merkezi*, 369230.
- Aydın, S. (2015). Türkiye'nin Etnik Yapısı. Web: https://oguzhanbasibuyuk.files.wordpress.com/2015/08/turkiyenin_etnik_yapisi_suavi_aydin.pdf adresinden 7.11.2016'da alınmıştır.
- Bakırıcı, F. (1994). Başkanlık Sistemi, Parlamenter Sistem ve Meclis Hükümet Sistemlerinin Karşılaştırılması: Türkiye Örneği (Uzmanlık Tezi, TBMM, 1994), *Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları Açık Erişim Koleksiyonu*, 199600245.
- Bal, İ. (2013). Başkanlık Sistemi Türkiye'nin Sorunlarını Çözer mi?, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 127-139.
- Bayram, S. (2016). *Türkiye'de Başkanlık Sistemi Tartışmaları Algılar, Argümanlar ve Tezler*. İstanbul: Setta.
- Beceren, E. ve Kalağan, G. (2007). Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemi: Türkiye'de Uygulanabilirliği Tartışmaları, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(11): 163-181.
- Bezci, B. (2005). Demokrasi ve Başkanlık Sistemi, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2): 77-91.
- Birtek, F. (2009). Parlamenter Sistemde Devlet Başkanlığı ve Türk Parlamenter Sisteminde Cumhurbaşkanı'nın Halk Tarafından Seçilmesi, Web: http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_1033.htm adresinden 01.12.2016'da alınmıştır.
- Burhan, H. (2009). Siyasal Rejim Sınıflamalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi Üzerine, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1): 69-97.

- Canbegi, H. İ. (2015). Etnisite Kuramları ve Eleştirisi. Web: <https://prezi.com/ticy5yjiej2/etnisite-kuramlari-ve-elestirisi/> adresinden 17.12.2016'da alınmıştır.
- Cumhuriyet (2017). Cumhuriyet Yazarları, Referandum Sonuçlarını Yorumladı. Web: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/722318/Cumhuriyet_yazarlari_r_eferandum_sonuclarini_yorumladi.html adresinden 05.07.2017'de alınmıştır.
- Cumhuriyet (2017). Türkiye Barolar Birliği'nden YSK'ye Çok Sert Tepki. Web: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/722783/Turkiye_Barolar_Birligi_nden_YSK_ye_cok_sert_tepki.html adresinden 02.07.2017'de alınmıştır.
- Cumhuriyet Halk Partisi Resmi Web Sitesi (2017). Chp Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun Basın Açıklaması. Web: <https://www.chp.org.tr/Haberler/44/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroglunun-basin-aciklamasi-58330.aspx> adresinden 20.06.2017'de alınmıştır.
- Çağlar, Ş. (1997). Baskı Gruplarının Siyasal İktidar Üzerindeki Etkileri, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (6): 279-295.
- Çelik İ. (2011). Kuvvetler Ayrılığı: Bir İndirgeme ve Dönüşüm, *Liberal Düşünce Dergisi*, 16(61-62): 143-166.
- Çilliler, Y. (2013). Etnisite ve Demokrasi İlişkisi: İspanya'nın Demokratikleşme Süreci ve Baskı Örneği (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2013), *Ulusal Tez Merkezi*, 332480.
- Çimen, Ali. (2014). Meclis Hükümeti Sistemi Nedir?, Web: <http://www.sessiztarih.net/2014/04/meclis-hukumeti-sistemi-nedir.html> adresinden 18.11.2016'da alınmıştır.
- Demir, F. (2014). Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(Özel): 831-876. Web: <http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/23-Fevzi-DEM%C4%B0R.pdf> adresinden 12.12.2016'da alınmıştır.
- Demir, H. (2010). Kuvvetler Ayrılığı Etrafındaki Yaklaşımların Tahlili, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1): 223-246.

- Demir, Ş. (2005). Yurttaşlık Kavramı ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi: Anayasal Yurttaşlık (Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2005), *Ulusal Tez Merkezi*, 189143.
- Demirci, N. (?). Anayasa Değişikliği Çerçevesinde Kuvvetler Ayrılığı İlkesi, Web: <http://www.naimdemirci.av.tr/yazilarim/anayasa-degisikligi-cercevesinde-kuvvetler-ayriligi-ilkesi> adresinden 28.11.2016'da alınmıştır.
- Deniz, Ş. (2005). Türkiye'de Parlamenter Sistem ve Hükümet Sistemi Tartışmaları (Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, 2005), *Ulusal Tez Merkezi*, 188142.
- Dönmez, Ö. (2015). Hükümet Sistemleri ve Hükümet Sistemlerinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Web: http://web.e-baro.web.tr/uploads/45/Etkinlikler/2015/1_Omer_Donmez.pdf adresinden 30.11.2016'da alınmıştır.
- Duman, S. (2013). Türkiye İçin Başkanlık Sistemi Değerlendirmeleri, *Yeni Türkiye Dergisi*, (51): 636-662.
- Durgun, Ş. (2013). Sistem Arayışlarında Siyasal Partiler ve Parti Disiplini. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 337-537.
- DW, (2017). Avrupa Basını Referandum Sonucunu Nasıl Değerlendirdi?. Web: <http://www.dw.com/tr/avrupa-bas%C4%B1n%C4%B1-referandum-sonucunu-nas%C4%B1l-de%C4%9Ferlendirdi/a-38452030> adresinden 02.07.2017'de alınmıştır.
- Efe, H. ve Kotan, M. L. (2014). Türkiye'de Hükümet Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi Ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdare Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(9): 65-94.
- Emeklier, B. (2012). Fransa'nın Etnik Kimlik Sorunlarına Politik-Psikolojik Bir Yaklaşım: Korsika Örneği. Sandıklı A. (Editör). *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Erbay, A. (2009). İnsan Hakları ve Demokrasi Açısından Yurttaşlık. Çüçen, K. (Kongre Başkanı). *Human Beings, Society, Intercultural Dialogue and Education at The Beginnings of The 21st Century*, Bursa: Uludağ Üniversitesi EUSG.

- Erhürman, T. (2003). Hukuk İntitli Yurttaşlık Eğitimi, *Hukuk Öğretimi ve Hukukçunun Eğitimi* (Uluslararası Toplantı). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Erim. G. (2015). Başkanlık Sistemi ve Türkiye (Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, 2015), *Ulusal Tez Merkezi*, 417537.
- Evcimen, G. (1992). Başkanlık Hükümeti Sistemi “Ratio Politikası” ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47(1): 314-334.
- Evrensel, (2017). Başkanlık Sistemi Ne Getiriyor? Web: <https://www.evrensel.net/baskanlik-sistemi/> adresinden 15.05.2017 tarihinde alınmıştır.
- Ezer Öztel, S. (2017). STK’ların Referandum Kararı. Web: http://www.haber10.com/siyaset/stk_larin_referandum_karari-695151 adresinden 02.07.2017’de alınmıştır.
- Fendoğlu, T. H. (2010). *Başkanlık Sistemi Tartışmaları*, Ankara: Başak Matbaacılık.
- Feyzioğlu, T. (1947). Kuvvetler Ayrılığı Nazariyesi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* (1997 yılında yeniden yayımlanmıştır), 2(1): 50-69.
- Gerim, G. (2014). Yurttaşlık ve Milliyetçilik Bağlımlarında Avrupa Birliği’nin Ortak Kimlik Yapısı (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014), *Ulusal Tez Merkezi*, 388985.
- Gökalp, Z. (2009) *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Gönenç, L. (2013). Türkiye’de Hükümet Sistemine İlişkin Değerlendirmeler, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 269-279.
- Göze, A. (1993). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Basım.
- Gözler, K. (2000). 1921 Teşkilât-ı Esasîye Kanunu. *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa: Ekin Kitabevi. Web: <http://www.anayasa.gen.tr/tek-1921.htm> adresinden 15.12.2016’da alınmıştır.
- Gözler, K. (2004). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Günay, Z. (2016). Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2016), *Ulusal Tez Merkezi*, 429840.

- Güran, S. (?). Anayasanın Kuvvetler Ayrılığı İlkesine ve Yönetim Yargı Bakış Açısına İlişkin Değişiklik, Web: http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg11/saitguran.pdf adresinden 30.11.2016'da alınmıştır.
- Güriz, H. (2014). Milliyetçiliğe Kurumsal Bir Yaklaşım. Web: <https://halukguriz.wordpress.com/2014/04/14/milliyetcilige-kurumsal-bir-yaklasim/> adresinden 03.12.2016'da alınmıştır.
- Güzel, S. (2011). "Sosyal Yapı" ve "Toplumsal Yapı" Bileşkesinde Sosyo-Kültürel Yapı Kavramı, *Sosyoloji Konferansları*, 0(34): 83-96.
- Habertürk (2017). Cumhurbaşkanı Erdoğan'a Liderlerden Tebrik Yağmuru! Web: <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1463775-cumhurbaskani-erdogana-liderlerden-tebrik-yagmuru> adresinden 05.07.2017'de alınmıştır.
- Haspolat, E. (2003). Diktatörlük ve Atatürk, *Amme İdaresi Dergisi*, 36(1): 83-119.
- Haspolat, E. (2003). Küreselleşme ve Yerelleşme Dinamiğinde Ulus-Devlet (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2003), *Ulusal Tez Merkezi*, 130055.
- İndigo. (2017). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Referandum Konuşması. Web: <https://indigodergisi.com/2017/04/cumhurbaskani-erdogan-referandum-konusmasi/> adresinden 18.06.2017'de alınmıştır.
- İnstela (2011). Primordialism. Web: <https://tr.instela.com/primordialism--131724> adresinden 02.12.2016'da alınmıştır.
- İnternet Haber (2017). Kürt İlleri Referandum Sonuçları Bomba! Kimse Beklemiyordu. Web: <http://www.internethaber.com/kurt-illeri-referandum-sonuclari-bomba-kimse-beklemiyordu-foto-galerisi-1770030.htm> adresinden 02.07.2017'de alınmıştır.
- Kahraman, H. B. (2008). Kuvvetler Ayrılığı İlkesi ve Liberal Demokrasinin İç Kısıtlamaları: Anayasacılıktan Demokrasiye, *Sabancı Üniversitesi Makaleleri*, İstanbul.
- Kahraman, M. (2012). Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık ya da Yarı-Başkanlık Sistemlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliği, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18): 431-457.

- Kalaycı, H. (2008). Etnisite ve Ulus Karşılatırması, *Doğu-Batı Dergisi*, 11(44): 91-113.
- Kamalak, İ., Gül, H. ve Sallan Gül, S. (2015). Demokrasi, Siyasal Rejim ve Başkanlık Sistemi Tartışmalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 9(19-20): 127-148.
- Kaplan, H. (2017). Referandum Dersleri. Web: <http://www.ahaber.com.tr/yazarlar/hilal-kaplan/2017/04/19/referandum-dersleri> adresinden 04.07.2017’de alınmıştır.
- Kartepe, Ş. (?). Parlamenter Sistem Nedir, Tanımı, Tarihi, Uygulamaları Hakkında Bilgi, Web: <http://www.filozof.net/Turkce/tarih/1114-parlamenter-sitem-nedir-ne-demektir-tanimi-tarifi-tarihi-konusu-hakkinda-parlamenter-sistemin-dogusu-dunya-avrupa-osmanli-parlamenter-sistemi-turkiye-tarihi-parlamenter-sistem-uygulamaları-statuler-organlar-gorev-dagilimleri-anayasalar.html?showall=1> adresinden 19.11.2016’da alınmıştır.
- Keser, H. (2011). Türkiye ve Başkanlık Sistemi, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1): 23-58.
- Kılınç, D. (2016). Türkiye’de Bitmeyen Tartışma: Hükümet Sistemi Üzerine Değerlendirmeler, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1): 447-510.
- Koçak, K.A. (2015). Tarihî Şartların Bir Ürünü Olarak ABD Başkanlık Sistemi: Fren ve Denge, *2023 Dergisi*, 13(167): 32-37.
- Kpssm (2016). 82 Anayasası 2001-2004-2007 Değişiklikleri. Web: http://kpssm.tr.gg/82-ANAYASASI-2001_2004_2007DE%26%23286%3B%26%23304%3B%26%23350%3B%26%23304%3BKL%26%23304%3BKLER%26%23304%3B.htm adresinden 15.12.2016’da alınmıştır.
- Kurban, S. (2014). Başkanlık Sisteminden Beklentiler ve Türkiye (Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, 2014), *Ulusal Tez Merkezi*, 368219.
- Kurban, S. (2015). Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği Tartışmaları Ekseninde Türk Tipi Başkanlık Sistemi. *IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı 2. Cilt – Siyaset – Uluslararası İlişkiler – İktisat – Sosyal Politika*, İstanbul: TLÇK.

- Kurubaş, E. (2008). Etnik Sorunlar: Ulus-Devlet ve Etnik Gruplar Arasındaki Varoluşsal İlişki, *Doğu-Batı Dergisi*, 11(44): 11-41.
- Kurt, İ. C. (2014). Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği Açısından Karşılaştırmalı Bir Analiz (ABD’deki Başkanlık Sistemi ve Türkiye’deki Parlamenter Sistem) (Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, 2014), *Ulusal Tez Merkezi*, 363074.
- Kuzu, B.(1996). Türkiye İçin Başkanlık Sistemi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 1(2): 13-43.
- Kuzu, B. (2011). *Her Yönü ile Başkanlık Sistemi*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı
- Kuzu, B. (2013). Neden Başkanlık Hükümeti?. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 25-51.
- Küçük, A. (2013). Türkiye’de Günümüze Kadar Tatbik Edilen Hükümet Sistemleri, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 808-830.
- Küçük, A. (2016). 10 Maddede ABD Tipi Başkanlık Sistemi, Web: <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1253789-10-maddede-abd-tipi-baskanlik-sistemi-nedir> adresinden 03.12.2016’da alınmıştır.
- Küçükoba, G. (2014). Başkanlık Sistemi ve Türkiye’ye Uygunluğu Sorunsalı (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2014), *Ulusal Tez Merkezi*, 364702.
- Malamud, P. (2005). AboutAmerica: How the United States is Governed(çev. Editör Özbağ, D.), BP AmericaInc.
- Nomer, M. (2013). ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2013), *Ulusal Tez Merkezi*, 336559.
- Nişancı, Ş. Ve Işık, C. (2015). Etnisite Kavramının İdeolojik Serüveni, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(9): 195-225.
- Oder, B. E. (2005), Türkiye’de Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Rejimi Tartışmaları: 1991-2005. Ergül, T. (Editör). *Başkanlık Sistemi*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Oğan Balkız, N. (2017). Neval Oğan Balkız Sol İçin Yazdı: Referandumda Neden 'Hayır' Diyoruz?. Web: <http://haber.sol.org.tr/toplum/neval-ogan-balkiz-sol-icin-yazdi-referandumda-neden-hayir-diyoruz-189178> adresinden 02.07.2017’de alınmıştır.

- Oruçlu, A. (2008). Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2008), *Ulusal Tez Merkezi*, 291940.
- Öner, N. (2009). Kürtlerin Tarihi Kökeni ve Kimliği. Web: <http://www.nasname.com/a/kurtlerin-tarihi-kokeni-ve-kimligi-> adresinden 21.11.2017'de alınmıştır.
- Özdemir, Ö. (2017). İstanbul'da Aleviler anayasa değişikliğine neden 'Hayır' diyor?. Web: <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39453413> adresinden 02.07.2017'de alınmıştır.
- Özkul, F. (2013). 2007 Anayasa Değişikliği Sonrası Benimsediğimiz Hükümet Sisteminin Niteliği, Ülkemizde Uygulanabilirliği ve Başkanlık Sistemi Önerileri Üzerine Bir İnceleme, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 555-566.
- Öztoprak Sağır, M. ve Akıllı H. S. (2004). Etnisite Kurumları ve Eleştirisi, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1): 1-22.
- Parlak, B. (2013). ABD Örneğinde Başkanlık Sisteminin Kritiği: Oluşum Süreci ve Karakteristiği, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 773-778.
- Parsak, M. (2012). Parlamenter/Başkanlık/Yarı Başkanlık Hükümet Sistemlerine Genel Bir Bakış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Hükümet Sistemi, *Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı Sosyal ve Kültürel Araştırma Merkezi*, Makale No:1.
- Polatoğlu, A. (2013). Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler ("Egemenlik Kayıtsız Şartsız Başkanındır" mı olsun isteniyor?), *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1): 2-17.
- Sabah (2017). Büyük Türkiye'nin Temeli Atıldı. Web: <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/04/17/buyuk-turkiyenin-temeli-atildi> adresinden 05.07.2017'de alınmıştır.
- Sağlam, S. (2017). Amerika ile Türkiye Başkanlık Sistemleri Arasındaki Önemli Farklar. Web: <http://samet-blog.blogspot.com.tr/2017/02/amerika-ile-turkiye-baskanlk-sistemleri.html> adresinden 02.07.2017'de alınmıştır.

- Sağlamyürek, S. (2014). Etnik Yapıdaki Değişimin Muhasebe Düşüncesi Üzerindeki Etkisi: Hamidiye Ticaret Mektebi Örneği (Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi, 2014), *Ulusal Tez Merkezi*, 368516.
- Sarıbay, A. Y. (1991). Yurttaşlık ve Katılımcı Demokrasi. Web: <http://www.siyasaliletisim.org/ariv/analiz/388-yurttalk-ve-katilmc-demokrasi.html> adresinden 08.12.2016'da alınmıştır.
- Sancar, A. (2017). Madde madde: 'Başkanlık' teklifi ile Anayasa'da neler değiştiriliyor? Web: <http://gazetekarinca.com/2017/01/madde-madde-anayasa-teklifi-ve-hayatimizi-etkileyecek-degisiklikler/> adresinden 12.05.2017 tarihinde alınmıştır.
- Sayarı, S. (2015).Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD. E.Kalaycıoğlu ve D.Kağnıcıoğlu. (Editör). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Shukurov, T. (2003). Hükümet Sistemlerin Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi ve Bu Değerlendirme Işığında 1993 Tarihli Rusya Federasyonu Anayasasının Getirdiği Hükümet Sistemi (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2003), *Ulusal Tez Merkezi*, 126388.
- Sosyalist Pencere (2007). Yurt ve Yurttaşlık Bilinci. Web: <http://sosyalistpencere.blogspot.com.tr/2008/07/yurt-ve-yurttalik-bilinci-26122007.html> adresinden 10.12.2016'da alınmıştır.
- Sönmezoğlu, F. (1989). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Şahin, K. (2012). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Müfredatındaki Yurttaşlık Eğitiminin Avrupa Birliği Yurttaşlık Eğitimi Politikaları Bağlamında Değerlendirilmesi (2005-2011) (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2012), *Ulusal Tez Merkezi*, 325800.
- Şahin, M. A. (2013). Başkanlık Sisteminde Yasama ve Diğer sistemlerle Mukayesesi, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 71-75.
- Tataroğlu, M. (2006). Parlamenter ve Başkanlık Sistemlerinde Siyasi İktidar ve Bürokrasi İlişkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 13(1): 97-119.

- Teziç, E. (2003), *Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Teziç, E. (2013). Başkanlık Sistemini Anlamak, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 366-371.
- Tunç, H. ve Yavuz, B. (2009). Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi, *TBB Dergisi*, (18): 1-39.
- Tunçkaşık, H. (2015). Başkanlık Sistemi: Teori, Pratik ve Tartışmalar. Havvana Y. K. (Editör). *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Başkanlık Sistemi: ABD, Arjantin, Azerbaycan, Brezilya ve Nijerya Örnekleri*, Ankara: TBMM Basımevi.
- Turhan, M. (1991). Meclis Hükümeti (Konvansiyon Kuramı), *DergiParkUlakbim*, Web: dergipark.ulakbim.gov.tr/ausbf/article/view/5000099170 adresinden 01.12.2016'da alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu (1932). "Baskı Grubu". Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=bask%C4%B1%20grubu&guid=TDK.GTS.5119abf8e2dc38.28126940 adresinden 15.12.2016'da alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu (1932). "Etnik". Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=ETN%C4%B0K adresinden 25.11.2016'da alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu (1932). "Yurt". Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.586ddc4bbb4125.21123643 adresinden 08.12.2016'da alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2017). 84'üncü Birleşim. *TBMM Tutanak Dergisi*. Web: <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem26/yil2/ham/b08401h.htm> adresinden 20.06.2017'de alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2017). 86. Birleşim. *TBMM Tutanak Dergisi*. Web: <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem26/yil2/ham/b08601h.htm> adresinden 20.06.2017'de alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (?). Komisyonlar: Anayasa Komisyonu Web: https://komisyon.tbmm.gov.tr/komisyon_index.php?pKomKod=8 adresinden 20.06.2017'de alınmıştır.

- Türmen, R. (2010). Başkanlık Sistemi Türkiye'ye Uygun Mu? Web: <http://www.milliyet.com.tr/baskanlik-sistemi-turkiye-ye-uygun-mu-/riza-turmen/siyaset/siyasetyazardetay/30.04.2010/1231775/default.htm> adresinden 18.12.2016'da alınmıştır.
- Uluşahin, N. (2011). Türkiye'de Mevcut Hükümet Sisteminin Niteliği ve Rejimin Başkanlık Sistemine Kaymasının Getireceği Tehdit ve Tehlikeler, *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 3(1): 29-38.
- Uyar, C. (2011). Kuvvetler Ayrılığı İlkesi Açısından Yürütme ve İdari Yargı (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2011), *Ulusal Tez Merkezi*, 279477.
- Uzunparmak, M. (2013). Başkanlık Sistemi ve Başkanlık Sistemi'nin Türkiye'de Uygulanabilirliği (Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2013), *Ulusal Tez Merkezi*, 332506.
- Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Yalçın, R. (2014). Etnisite ve Milliyetçilik: Eleştirel Bir Değerlendirme, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(1): 189-215.
- Yanık, M (?). Amerika'da Baskı Grupları. Web: http://journal.qu.edu.az/article_pdf/1027_317.pdf adresinden 16.12.2016'da alınmıştır.
- Yaşın, C. (1997). Başkanlık Sistemi (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1997), *Ulusal Tez Merkezi*, 063813.
- Yavuz, B. (2015). Hükümet Sistemi Seçeneklerinde Denge Ve Denetleme Mekanizmaları: Demokrasi Parametresi Analiz Raporu No:3, *Denge ve Denetleme Ağı*.
- Yayman, H. (2016). *Türkiye'de Devlet Reformu ve Başkanlık Sistemi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yazıcı, H. (2013). Türkiye Parlamenter Hükümet Sistemini Hiç Uygulayabildi Mi?, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 509-518.

- Yeni Şafak (2017). Dış Basın 'Evet'i Böyle Gördü. Web: <http://www.yenisafak.com/secim/dis-basin-eveti-boyle-gordu-2644738> adresinden 02.07.2017'de alınmıştır.
- Yetkin, Ç. (2008). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. İstanbul: Salyangoz Yayıncılık.
- Yıldız, A. (2015). Başkanlık Sistemi ve Türkiye, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1): 1-14.
- Yılmaz, S. (2013). Başkanlık Sistemi; ABD, Türkiye'ye Örnek Olabilir Mi?, *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 614-636.
- Wikipedia, (2016). Başkanlık Sistemi. Web: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ba%C5%9Fkanl%C4%B1k_sistemi adresinden 02.12.2016'da alınmıştır.
- Wikipedia, (2016). İrredantizm. Web: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0rredantizm> adresinden 03.12.2016'da alınmıştır.
- Wikipedia, (2016). Kuvvetler Ayrılığı. Web: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuvvetler_ayr%C4%B1l%C4%B1%C4%9F%C4%B1#Tarih.C3.A7e adresinden 30.11.2016'da alınmıştır.
- Wikipedia, (2016). Türkiye'de Siyaset. Web: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye'de_siyaset adresinden 30.12.2016'da alınmıştır.
- Zengin, M. A. (2016). ABD Başkanlık Sisteminde Fren ve Denge Mekanizması Üzerine Bir İnceleme, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 7(28): 1-28.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Mehmet ÖNDER
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara 15.06.1984
Medeni Hali : Bekar
İletişim Bilgileri : m6658326@hotmail.com
0505 665 83 26 (GSM)

EĞİTİM

1998-2001 Keçiören Lisesi
2008-2012 Niğde Ömer HALİSDEMİR Üniversitesi Kamu Yönetimi
Bölümü
2010-2012 Niğde Ömer HALİSDEMİR Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans
Programı

İŞ DENEYİMİ

2006-2008 Metro cash & carry - Personel
2009-2011 Halkbankası – Köroğlu Şubesi – Banko Görevlisi
2017- TOBB Üniversitesi – İdari İşler

YABANCI DİL

İngilizce Orta Seviye

YAYINLARI